

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Özgü Yayınları
Cemal Nar Kitaplığı:

Yazarın Adı: Cemal Nar

Kitabın Adı: İslâm'da Sakal ve Kıyafet

Editör: Hasan Kurt

Bilgisayar Uygulama: Mustafa Yiğit

Kapak Tasarım: Yunus Karaaslan

ISBN:

Baskı ve Cilt: Lord Matbaası

Topkapı/İstanbul Tel: (0212) 674 93 54

Sertifika no: 22858

1. Baskı: 2018

© Özgü Yayınları, 2018

Özgü Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sok. Defne Han No: 27/18 Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: (0212) 511 38 26 - (0212) 511 75 52

info@arkkitap.com

www.arkkitap.com

CEMAL NAR

**İSLÂM'DA
SAKAL VE KIYAFET**

Özgü Yayınları
2018

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş/ Hartlap'ta doğdu. 1973 de Diyarbakır İmam Hatip Lisesini, 1977 de Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdi ve aynı yılda Andırın Lisesine din dersi öğretmeni olarak atandı. 1980 de tayin edildiği Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında Arapça ve İslamî ilimlerde özel dersler aldı ve uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşad ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003 yılında emekli olan yazar, halen okuma, yazma, irşad ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamakta, sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi sözel ve görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde www.ilimistan.com sitesinde sunmaktadır. 2007 yılının başından beri başta www.habervaktim.com internet haber sitesinde olmak üzere birçok sitede köşe yazarlığı yapmaktadır. İnternette yazarın binden fazla makalesine erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok hazır eseri olan yazarımız Cemal Nar'ın, yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar ve İbretler, 2- Bu Sistemden İslam'a, 3- İslamlaşma Bilinci, 4- İslam Sancısı, 5- Arş Gölgesi, 6- Tasavvufun Anahtarı, 7- Alimin Önderliği, 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset, 9- İlim ve Özgürlük, 10- İlim ve İktidar, 11- İmanın Kıymeti ve Korunması, 12- İman ve Etkisi, 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf, 14- İnançta Arınma, 15- İnançta Kirlenme, 16- Okuma Aşkı, 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu, 18- İnsana Ulaşmak, 19- Cihad ve Zafer Şartları, 20- İnançın Kıvancı, 21- Sistem ve Şeriat, 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma, 23- Gönül Aızı, 24- Laiklik Sorgulaması, 25- Derdimiz İslâm, 26- Adı Konmamış Savaş, 27- Batılılaşmayla Hesaplaşma, 28- Aydınların Karanlığı, 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşkı, 30- İmam Hatip Davası ve Hacı Kalay, 31- İslam'ın Özeti, 32- İslam'da Irkçılık, Ulusalçılık, Milliyetçilik, 33- İslam'sız Olmaz, 34- İlimsiz Olmaz, 35- Davetsiz Olmaz, 36- Hesaplaşmadan Olmaz, 37- Kıymet Bilmek, 38- Hatırlatmalar, 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu, 40- Müslüman Kimliğinin Kodları, 41- Bize Düşen, 42- İslâm Davası, 43-

İthaf

Ömrümüzün en güzel ve en heyecanlı birkaç yılını önce Andırın, sonra Kozan'da birlikte geçirdiğimiz, aramızda çok özel bir sevgi ve dostluğun yaşandığı muhterem Kaya Yargıcı abimize, çok değerli eşi merhum Nebahat ablamıza ve evlatlarına teşekkür ve hayır dualarımızla...

Cemal Nar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
-------------	----

İNSAN VE SAKAL

Sakal Hep Gündemde.....	15
Niçin Sakal Bırakmış?.....	16
“Hani Sakalı?”	17
Bir Teselli	18
Dilimizde Sakal	21
Atasözleri ve Deyimlerimizde Sakal	22
Sakalın Bireysel ve Toplumsal Önemi	23
Bu Acıyı Yaşayan Bilir	30
Zulme Tavır Almalı	31
Kafirlerle Muhalefet Emri	36
Sakal da Başörtüsü Gibidir.....	37
Sakal Kampanyası Başlatalım.....	39
Mücadelede Konjonktür	41
Ah Şu “Ne Derler?” Korkusu.....	43
İslam Açısından Sakal	45

KUR'AN'DA SAKAL

Kur'an'da Doğrudan Sakal	47
Kur'an'da -Dolaylı- Sakal	49
SÜNNETTE SAKAL	59
Konunun Ana Başlıkları.....	61
Sünnetin Yasama Yetkisi	62
Sakal Hadislerinin Tasnifi	66
1- Sakal Fıtratır	67
2- Sakal Bırakma Gereği.....	72
3- Kâfirlere Benzememek	75
Sakal Bakımı	83
Sakaldaki Ak Kılırları Yolmak	85
Sakalı Boyamak.....	90
Sakalın Miktarı.....	96
Bıyık.....	101
Saç	111
Peruk Takma.....	117

FIKIHTA SAKAL

Sakal Bırakmanın Hükümü.....	119
Çağdaş Alimlerin Yazdıkları.....	126
İsmail Yalçın	126
Hayrettin Karaman	128

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Örneklığı:	132
Celal Yıldırım.....	136
Ahmet Şerbâsî	137
Nureddin Yıldız	141
Yusuf Kerimoğlu	146
Faruk Beşer.....	146
Adem İnce	148
Sakalı Kesmek Büyük Günah mıdır?	149
Sakalın Mekruhları	151
Abdestte Sakal	152
Gusülde Sakal	156
Sakala Karşı İşlenen Suçlar ve Cezalar	157
Özetler ve Tavsiyeler.....	160
Sonuçları şöylece özetleyebiliriz:.....	160
Tavsiyelerimizi şöyle özetleyebiliriz:	161

EK BİLGİLER: SAKAL-I ŞERİF

Ek 1:	165
Ek 2:	169
Ek 3:.....	171

BEDENDEKİ BAŞKA KILLAR

Konuya Giriş	173
--------------------	-----

10 ❁ İslâm'da Sakal ve Kıyafet

Kaş Aldırmak.....	174
Burun Kıllarını Yolmak	175
Erkeklerin Vücut Kılları	175
Kadınların Vücut Kılları	176
Etek ve Koltuk Altı Tıraşı	177

KILIK KIYAFET

Konuya Giriş	181
Takke	188
Sarık	191
Erkeklerin Başını Açması.....	196

SONSÖZ	203
---------------------	-----

ÖNSÖZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
”إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ
بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ
اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ... أَمَّا بَعْدُ“

Sakal üzerine memurları teşvik edici bir yazı yazayım derken kalemime dur diyemedim. Yazı lastik gibi sündü ve uzadı gitti. Ben de “oldu olacak, bari bir kitapçık olsun” diye işi geliştirmek istedim. Ortaya bu kitap çıktı.

Biliyorum, sözde bizim cenahtan bazıları, tıpkı dinden nefret eden Batıcılar gibi, “Bu kadar önemli konular varken şimdi iş kıl üstüne kitap yazmaya mı kaldı?” diyerek alay ve istihza edecek, bizi ve kitabımızı küçük göreceklendir. Çünkü sakal söz konusu olduğunda ilahiyatçı geçinen bazı şahsiyet özürülülerin böyle dediklerini kulaklarımınla işittim. Ne diyeyim, Allah ıslah eylesin.

Bu lâubâli kimselerin konu hakkında iki itirazları var. Birisi, güya sakal konusunun önemsizliğidir. İkincisi de dış görünüşe, şekilcilliğe takılıp kalmak, dinin özünü anlamamaktır. Oysa iki itirazlarında da çok yanılıyorlar. Bir kere bu konu hiç de önemsiz değildir. Çünkü sakal, “şeâir-i İslamiyye”den, yani doğrudan İslam’ı gösteren, ona işaret

eden alametlerden, sembollerdendir. Bakınız bu konuda Rabbimiz ne buyuruyor: **“Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, boyunları bağısız ve bağlı kurbanlıklara, Rablerinin büyük lutûf ve rızasını dileyerek Beytü'l-Harâm'a yönelmiş kimselere sakın saygısızlık etmeyin.”** (Maide, 5/2); **“Bu böyle. Her kim de Allah'ın nişanelerini (kurbanlıklarını) yüceltirse, şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından) dır.”** (Hac, 22/32)

“İşaretler” diye tercüme edilen “şeâir” kelimesi, sözlükte “alâmet” anlamına gelen “şa'îre” kelimesinin çoğuludur. Şeâirullah ise Allah'ın hac ibadetiyle ilgili emir ve yasaklarıyla O'na itaati gösteren ihram, mîkatlar, cemreler, Safâ ile Merve, Meş'ar-i Haram, Arafat ve benzeri “haccın menâsiki” denilen ibadetlerle ilgili mekânları ve alâmetleri ifade eder. Bir görüşe göre şeâirullah, muayyen bir şeye mahsus olmayıp Allah'ın, kullarını mükellef kıldığı dinî vecibelerin tamamıdır.¹

İkincisi, Asr-ı saadetten bu yana sakal hiç tartışılmazken, acaba neden Batı dünyasının İslam coğrafyasına hakimiyetinden sonra bu düşünceler yaygınlaştı? Acaba neden Batıcılık ve laiklik fikri devleti ele geçirdikten sonra bu düşünceler konuşulur oldu? Dikkat buyrulsun, kılık-kıyafet, şekilcilik bu kadar önemsizse, neden bu, hep Müslümanların aleyhine kullanıldı da onları Batılı insanların kılığına zorla sokmaya çalışanlara söylenmedi? Bu konu bu kadar önemsiz idiyse, neden cebir ve şiddetle bu Batıcı sistem İslam kıyafetine düşman olup Batılı giyim tarzını kanunla dayattı? Neden memurlara sakal yasağı getirdi? Bu sorulara o çokbilmişler ne cevap verecekler acaba?

Bize göre bu kılık-kıyafet ve şekil konusu çok önemlidir. Zaten öyle olmasaydı Batıcılar bizi atalarımızın kılık-kıyafet ve dış görünüş

1 Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, Maide 2'nci ayetin tefsiri. (Râzi, XI, 128).

şekillerinden kanun zoruyla, hatta yer yer kanunsuz olarak cebir ve şiddet kullanıp zorla ayırmazlar, düşmanlarımızın kılık ve kıyafetlerine mecburen sokmazlardı. Onlar insan şahsiyetini inşa etmede kılık ve kıyafetin, dış görünüşün ne kadar önemli olduğunu anlamışlar ki, nefret edilmeyi göze alarak cebir ve şiddetle bu kılık kıyafet devrimini yapmış, bu millete düşmanlarının kıyafetlerini dayatmışlardır. İnşallah azıcık düşünür de anlar bu bizim beyni yıkanmışlıklarından hep Müslümanlara yüklenen sözde alim ve aydınlarımız.

Her neyse, dua edelim, inşaallah bu mütevazı eser bol nasipli, çok faydalı ve pek hayırlı olur. Yıllar önce yazılmıştı, basılması bugüne kısmet imiş. Bunda da vardır bir hayır. Zaman ve zemin dinin şeârine, sembollerine dönmeye ve onları ihya etmeye müsaittir. Belki faydalı olur da ahirette bir azık, mahşer yerinde bir bardak kevse-re vesile olur. Yani şefaati-uzmaya vesile ve şefaati-Muhammediye mazhar olur. Allah Teâlâ'nın hazinesi büyüktür, ikramı boldur, ih-sanı sonsuzdur, bağışısı hesapsızdır. Onu böyle zannederiz ve inşaallah böyle de buluruz. Zira O, “*Ben kulumun Bana olan zannı yanındayım*” buyuruyor. Kendi utandıran ve korkutan hiçliğimize değil, O'nun hesapsız mağfiret ve merhametine dayanarak böyle niyaz etmeye cesaret gösteriyoruz. Emegi geçenlere de teşekkür ederiz.

Allah Teâlâ'nın tevfiik ve inayeti O'na ibadet ve davet yolunda çaba ve gayret sarfedenlerin yanında olsun. Her daim yâr ve yardımcımız olsun. Her hâl-ü kârda O'na hamd-u senâlar olsun.

Cemal Nar

Kahramanmaraş

İNSAN VE SAKAL

Sakal Hep Gündemde

Biraz sonra yakından göreceğimiz gibi sakal, yetişkin erkeklerin yüzlerinde çıkan kıllardır. Kadınlarda normalde sakal olmaz. Bu yüzden yıllar önce şunu duymuştum: Meşhur bir doktorumuza bayan bir meslektaşı yemekhanede sorar:

- Niçin sakal bırakıyorsunuz?

Çünkü o zaman koca Türkiye Cumhuriyeti Devleti sakala düşmandır. Çünkü o Batıcıdır. Yani İslam Medeniyeti'nden çıkmış, Batı Medeniyeti'ne girmiştir. Halkını da -istemediği halde- o medeniyete zorlamış, cebir ve şiddetle dininden, örf ve âdetinden, töresinden, an'anesinden zorla ayırmıştır. Bir doğulu kılık ve kıyafeti olan(!) sakaldan da bu sebepten ötürü nefret etmektedir. Kendi kurumlarında sakal istememektedir. Bu yüzden de sakal bırakmayı devlet olarak kendi memurlarına şiddetle yasaklar. İşte bütün bunlara binaen sakal, kınanan, ancak cahil-cühela, yobaz takımında görülen bir kılıktır. En hafifi ile zavallı halkta görülen, avama ait bir kılıktır. Bir okumuş yazmışa, bir aydına, dolayısıyla da bir doktora yakışmaz sakal. Batıcılar olsa olsa çenelerinde bir avuç kıl bırakırlar, "keçi sakalı" gibi. Lenin'de olduğu gibi bu Batıcı, aydın ve sosyalist olmanın alametidir. Ama şu Doğulu Vehhabiler de öyle yapıp bunun tadını kaçırmazlar

daha iyi olacaktı ya, ama neyse işte bu bayan da bir doktora sakalı yakıştıramamış ve merakına mağlup olup sormuştur.

Bizim doktor bey de gayet sakin olarak cevap verir:

- Erkek olduğum için.

Bayan doktor biraz zeka göstergesi alameti olarak sevinçle, biraz da “yaktım çıkarı” der gibi muzipçe etrafındaki sakalsız erkekleri göstererek tekrar sorar:

- Bunlar erkek değil mi?

Aldığı cevap ilginç olduğu kadar susturucudur da:

- Bunu da onlara sor.

Niçin Sakal Bırakmış?

Benzer bir olay da bizim bir öğretmen kardeşimizin, Ali Seyyithanoğlu Hocamın başından geçmiş. Yıllar önce anlatmıştı. Çoğu meslektaşımızın bir özlem gidermesi veya mikdarınca vebalden kurtulması gereği yaptığı gibi bir yaz tatilinde sakal bırakmış, bu arada gelen talep üzerine Almanyaya irşat ve tebliğ hizmetine gitmişti tatil süresince. Orada veya havaalanında bir bayan ona dikkatle bakmış ve;

- Bu genç yaşta niçin sakal bıraktınız, diye sormuş.

O zamanın insanında böyle bir kanaat oluşmuş haliyle; sakalı ancak sıradan insanlar, yaşlanınca bırakabilirler(!) Allah Teâlâdan bağımsız özgürce yaşayan(!) insan, yaşlandığı zaman, azıcık din duygusu kalmışsa, bir hacca gider ve belki bir de sakal bırakır. Azıcık uzatırsa torunlar daha çok severler onu, sakalını okşayıp yolarken. Türk erkeğinde (!) sakal olursa ancak böyle olmalıdır.

Bana baktı Ali Hocam ve tebessüm ederek,

- Çok iddialı oldu ama hocam, aynen şöyle söyledim gülerек: “Müslüman olduğumdan.”

Kadın hayretler içinde etrafındaki diğer Müslüman erkekleri göstererek “Ya bunlar? Bunlar Müslüman değil mi?” demesin mi?

Ali Hocam da kestirmeden gitmiş:

- Bunu da onlara sorun lütfen, demiş içi acıyarak.

Bize anlatırken mahcubiyetini örtmeye çalışan tebessümü hâlâ gözlerimin önündedir...

“Hani Sakalı?”

Sanırım otuz küsur sene oldu. Abdulkadir es-Sûfi ile yapılan bir röportajı okumuştum. Ona, yeni devrim yapmış, “Yeşil Kitap”ını yayınlamış, çoğu Müslüman gençlerimizin duvarlarına posterini astığı ve bir grubun ısrarla “Müslümanlara önder” gibi beğendirmeye çalıştığı Libya lideri Muammer Kaddafi’yi soruyorlardı. Olumlu veya övücü bir cevap bekliyorlar gibiydi üslupları. O, bundan rahatsız oldu ki birden sordu:

- Hani sakalı?

Bu soru benim beynimde bir şimşek çakmasına sebep oldu. Sonra da çıkan gök gürültüsü zihnimde uğuldadı durdu: “Hani sakalı?”

İşte o zaman gözümün önünde Müslümanlara önder diye sunulan adamlar; siyasî liderler, yazarlar, çizerler, düşünürler, üstatlar, hocalar... resmî geçit yapmaya başladı. Hiçbirinde sakal yoktu ve bizler nedense bu “yokluğu,” “neden?” diye hiç sormamış, sorgulamamıştık!

Hâlâ “büyük hoca,” “üstat,” “lider,” “rehber,” “mürşit,” “mücahit,” “müceddit” diye takdim edilenlerin sakalsızlığını gördükçe içim

“cızzz” ediyor. Hatta daha da kötüsü, bu sünnet karşılığını kendilerine, İslâm'a, vatana, millete ve ümmete hizmetlerinde, millî ve manevî faaliyetlerinde bir usul, bir hizmet metodu, bir strateji tarzı olarak benimsemiş olmaları, din ve dava şuurlarındaki vaziyetlerini göstermesi bakımından ilginç değil midir?

Bir zamanlar, şerhlerinden korunmak için kılık ve kıyafette, bu arada sakalsızlıkta kendilerine benzediğimiz insanların gün geldi kılık ve kıyafette de kendileri olduk. Yani gönüllü onlar gibi olduk bu konuda. Benim gençliğimde Kahramanmaraş'ın esnafının belki yarısı şalvarlı idi. Hadi şimdi şehirde kaç tane şalvarlı esnaf kaldı, gösterebilir misiniz? İşte bu bir zihniyet değişimidir, kültür asimilasyonudur, şahsiyet kaybıdır, kişilik erozyonudur ve millî-manevî değerlerimiz için büyük bir tehlikedir. Adam milliyetçilikten dem vuruyor, ama milletin kıyafetlerini giymekten utanıyor. Onu ancak “folklor” adı altında halay çekerken ya da oyun oynarken giyebiliyor. Bunun üstünde düşündük mü hiç? Bu işin sonu nereye varır acaba?!

Hani bir söz vardı ya, “inandığın gibi yaşamazsan, yaşadığın gibi inanırsın,” işte öyle mi olduk acaba? Bir “Müslüman” gibi değil de bir “Batılı” gibi hissedip davranmaya başladık. Bunun sonu -Allah korusun- irtidattan, yani dinden çıkmaktan başka bir şey değildir.

Bir Teselli

Kendim gibi devlet memuriyeti vazifesi sebebiyle bir zamanlar mecburen kesenlere bir sözüm yok. Bazıları “Memurluk yapmak şart mı? Daha az maaşa ve konuma razı olsunlar, işçi olarak çalışsınlar, sakallarını kesmesinler” diyor. Benim kanaatim öyle değil. Zira biz memurluk yaparken, en azından ben yaparken sadece geçimi düşün-

müyor, bu vesileyle din ve diyanete, millete hizmeti de amaçlıyordum. Yoksa Bediuzzaman Said Nursi'nin de dediği gibi memurluk “aceze ve seele mesleğidir, ancak hamiyet-i din için yapılıır.” Memurluk dışında, maaştan daha çok kazanç imkan ve fırsatları daha çoktur. En azından bazıları için böyle imkanlar vardır. Mesela ben kaç defa güzel işlere ortaklık teklifi aldım. Kaç kere Almanya'dan “din hizmetleri” için göreve çağrıldım. Her halükârda maddî kazancı öğretmenlikten çok iyiydi. Ama ben bu mesleği hizmet için yapıyordum ve bu yüzden bırakamadım. Kimi kıt anlayışlılar bunu “para için hizmet” görse ve bize “laik devletin bel'amı” deseler de “kem söz sahibine aittir” diyor, biraz tefekkuh etmeleri için dua ederek yolumuza devam ediyoruz.

Fakat ya mecbur olmayan Müslümanlar? Hatta laik devletin sakal için izin verdiği müftülerimiz, vaizlerimiz, imamlarımız; evet, onlar niye sakalsızlar? Onlar da mı benim gibi züğürt tesellisindeler acaba?

“Hangi teselliniz?” dediğinizi duyar gibiyim. Anlatayım efendim:

Bir zamanlar ben de okullara girebilmek ve gençlere dinimi, davamı anlatabilmek için Diyanette çalışma imkanı varken öğretmenliği seçerek Milli Eğitim'de görev aldım. Haliyle sakalsızdım. Yani genellikle haftada iki kere tıraş olur, şimdi “kirli sakal” denilen gibi bir çirkinliği yaşırdım. Ancak bunun “imanıma, insanlığıma ve erkekliğime bir saldırı” olduğunu düşünür, muzdarip olur, acı çekerdim.

Bir gün bu acımı dile getirdiğim, iyi bir derviş olan Kaya Yargıcı abimiz beni teselli etti. Çalıştığım kasabada PTT Müdürü idi. Bana:

- Sen maneviyatta sakallısın, dedi.

- Nasıl olur, dedim.

- Bak, ben de genç bir memur olarak bu yola intisap edince bende sakal bırakmadığım için büyük bir üzüntü meydana geldi. Kendi kendime “sakal mı, memuriyet mi?” diye sorup duruyordum. Kafamı ve kalbimi bu mesele çok meşgul ediyordu. Nihayet bunu ders aldığım Mahmud Sami Ramazanoğlu Efendimizin Adana'daki halifesi Hacı Hasan abimize anlattım. Bana dedi ki: “Kalbinizdeki bu niyetinizden dolayı siz maneviyatta zaten sakallısınız, nitekim öyle gözüküyorsunuz.” Bunun üzerine ben memuriyette kaldım ve tahdis-i nimet olarak söylüyorum, sonraları bu memuriyet ve müdüriyet vesilesiyle birçok insanın bu manevî yolu tanınmasına vesile oldum çok şükür. Sen hiç üzülme hocam, sen de maneviyatta sakallısındır.

Yunus'un dediği gibi “bu halk içinde bize gülen var” olacaktır. “Koy gülen gülsün, Hak bizi bilsin.” Ben bu izahı benimsemiş ve birazcık da olsa sevinerek teselli bulmuştum.

Yıllar sonra sevdiğim ve güvendiğim bir Hocadan, Nureddin Yıldız'dan şu fetvayı okumak da beni rahatlatmıştı:

“SORU: Selamün aleyküm (aleyküm selam) hocam.. Hocam artık daraldım ve gerçekten ne yapacağımı bilemeyecek durumda'yım. Çelişki üzerine çelişkiler aklımı yedi bitirdi. Hocam, sakalım yavaş yavaş sünnet olan bir kabzaya gelmek üzeredir. Ancak ben seneye 2012'de Kpss'ye gireceğim ve memur olmak istiyorum. Orada da biliyorsunuz ki, devlet dairelerinde birkaç günde bir tıraş olmak gerekiyor. Bu durumda da haram işlemiş, günaha girmiş olacağım. Hocam, ne yapmam gerekiyor. Kısacık cümlelerle değil de, beni teskin edebilecek düzeyde bir cevap verirseniz, gerçekten bu kardeşinizi çok ama çok memnun etmiş olursunuz. Şimdiden teşekkür ederim hocam.

CEVAP: Selamünaleyküm. Sinan kardeş, uzun söz, anlamayana söylenir. Bunu isteme, kısıdan anlamayan uzundan ne anlayacak? Memur olmayı kulluk mücadelesinde kullanabilecekseniz sakalsız memur olmanızda bir sakınca olmaz. Melekler sizi sakallı bilirler. Hayır, nefsanî arzularınız için memur olacaksanız dilediğiniz gibi yapın o zaman. Tercihinizi yapın, tereddüde gerek yok.”²

“Niyetinizden dolayı siz maneviyatta zaten sakallısınız” sözüyle “Melekler sizi sakallı bilirler” sözü aynı hakikatin ifadesidir herhalde!

Dilimizde Sakal

Kitabımıza bir giriş yaparken önce bu kelimeyi biraz daha yakından tanıyalım isterseniz. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*'nde “sakal” şöyle tarif edilir:

1. İsim. Yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü. “Sakalı kır, yaşı elliyi aşkın, fakat dinçti.” (F. R. Atay)
2. Bazı hayvanlarda çene altında bulunan kılların tümü.
3. Denizcilikte, gemi karinasında oluşan yosun, yapışan midye vb. yabancı madde.

Aynı kaynakta “sakal” ile ilgili “Birleşik Sözlür” de verilmektedir: “sakal fırçası,” “değirmi sakal,” “köse sakal,” “tekesakalı.”

Yetişkin erkeklerin yanak, çene ve yüzlerinin alt kısımlarında çıkan kıllara “sakal” denirken, burun ile üst dudak arasındaki kıllara bıyık, başta olanlara da saç denir. Genellikle sakalın konuşulduğu yerde saç ve bıyıklar da söz konusu edilir.

² <http://www.fetvameclisi.com/fetva-memurluk-icin-sakal-kesilir-mi-7009.html> (11 Eylül 2014)

Bilindiği gibi sakalın Arapça karşılığı “lihye”dir. Tarih boyunca çeşitli toplumlarda sakal bırakma, sakalı tamamen kesme veya farklı şekillerde kısmen tıraş etme uygulamalarına dinî, millî ve örfî anlam ve değerler yüklenmiştir. Tevrat'ta sakal tıraşı yasaklanmış olmakla birlikte³ -Yahudilik'te yaygın kabule göre- yasak sayılan fiil, sakalı usturayla traş etme olup kısaltma veya başka bir yolla tamamen kesmeye izin verilmiştir. Batı hıristiyanlarında ve Budistlerde tıraşlı yüz makbulken Doğu hıristiyanlarında, Hindularda ve Sihlerde sakalın olduğu gibi bırakılması gerekli görülür.⁴

Yeri gelmişken belirtelim ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait saç ve sakal tellerine “sakal-ı şerif,” “lihye-i saâdet,” “lihye-i şerif” dendiği malumdur. Rasûl-i Ekrem'in saç ve sakalından günümüze ulaşan teller İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesi ile dünyanın çeşitli yerlerindeki cami ve evlerde muhafaza edilmektedir. Her ne kadar bunlara genelde sakal (lihye) deniliyorsa da büyük bölümü saç telidir. Hz. Peygamber'in tıraşı sırasında kesilen saç ve sakal tellerini bazı sahâbiler alarak saklamıştır.⁵

Bu konu belki ileride daha da açılacaktır. Şimdilik bu kadar tanımla yetiniyoruz.

Atasözleri ve Deyimlerimizde Sakal

Yine *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*'nde “sakal” için “atasözü, deyim ve birleşik fiiller” olarak şu örnekler sunulmaktadır:

1- Sakal bırakmak (veya koyuvermek veya salıvermek veya uzatmak): Sakalını tıraş etmeyip büyütmek.

3 Levililer, 19/27

4 Bkz. İsmail Yalçın, DİA, cilt: 36; sayfa: 1, Sakal md.

5 Bkz. Nebi Bozkurt, DİA, cilt : 36, sayfa: 2-3, Sakal-ı Şerif md.

2- Sakalı değirmende ağartmamak: Yılların pek çok deneyim kazandırmış olması.

3- Sakalına ak (veya kır) düşmek: Sakalın ağarmaya başlaması, yaşlanmak.

4- Sakalına kar yağmak: Sakalın aklaşmaya başlaması.

5- Sakal oynatmaz: Ağızda eriyecek kadar olgunlaşmış (yemiş, yiyecek).

6- Sakalı ele vermek (veya kaptırmak): Başkasının sözünden çıkmayacak bir duruma düşmek.

7- Sakalım yok ki sözüm dinlensin: “Ancak yaşlı kimselerin söz ve öğütleri dinlenir” anlamında kullanılan bir söz.

8- Sakalına göre tarak vurmak: Birinin hoşlanacağı biçimde konuşmak veya davranmak.

9- Sakalı bitmek (teklifsiz konuşmak): Bir işin sürüncemede kalması.

10- Sakalı saydırmak: Saygılıktan düşmek.

11- (Birinin) sakalına gülmek: Ciddi gibi görünen sözlerle alay etmek.

12- (Birinin) sakalının altına girmek: Yakınlık kurarak ona düşüncesini aşlamak.

13- Sakalının altından geçmek: Görüş ve onayını almak. (Bu madde *TDK Sözlüğü*'nde yoktu, biz ekledik.)

Sakalın Bireysel ve Toplumsal Önemi

Bu atasözleri ve deyimlerimiz üzerinde düşündüğümüz zaman sakalın kişisel olduğu kadar içtimaî hayat üzerindeki derin tesirlerini de rahatlıkla görebiliriz. Hiç şüphesiz bireysel olduğu kadar toplum-

sal anlayışı, sosyal psikolojiyi, eğitim ve terbiyemizi derinden etkileyen bir olgudur sakal. Sakal hep büyüklüğü, yaşlılığı, olgunluğu, erdemliliği, bilgiyi, tecrübeyi, saygınlığı, söz dinlemeyi, af ve müsamahayı, yakınlığı, düşünce ve ifadeyi, dostluk ve teklifsizliği, ince fikir ve kibar eleştiriyi, birlikte yaşamının gereğini... vurgular.

Daha önce insan fitratından, iç ve dış yaratılışının güzelliğinden bahsetmiştik. Bu yaratılıştan kaynaklanan bir durum da yetişkin erkeklerin yanak, çene ve yüzlerinin alt kısımlarında sakal dediğimiz kılların çıkmasıdır. Bu yüzden bütün insan toplumlarında fitrat gereği erkeklerin sakallı olması çok tabiidir. İnsanlar, Allah Teâlâ'nın bahsettiği bu güzelliği çok değişik biçimde kullanagelmışlerdir tarih boyunca. Bu aynı zamanda bir haktır. Bu hakkı engellemek, insan hak ve hürriyetlerine bir saldırı, onun kişiliğine indirilen bir darbedir. Akli başında hiçbir insan bu acı darbeyi kabullenemez, rıza ile karşılayamaz.

Fakat bu tabiiyet ve fitrattan da öte, belki temelde bu fitrat bir gerekçe, bir temel ölçü alınarak diyebiliriz ki, sakalın İslam toplumlarında dinden kaynaklanan daha başka ve büyük bir ehemmiyeti vardır. İleride buna dair bilgiler sunulacaktır. Ancak bununla birlikte bu güzellik, yaşana yaşana artık Müslüman bir cemiyette dinî olmanın yanında bir de örf ve âdet olarak, başka toplumlara nazaran daha bir yaygınlık kazanmıştır. Hatta giderek Müslüman erkekler için şahsiyetin bir parçası olarak değerlendirilmiş ve bir özgürlük timsali olmuştur.

Bilindiği gibi İslâm'ın inanç, ahlâk, ibadet, hukuk veya muamelât alanında getirdiği hükümler, müslümanlarca öteden beri bir bütün olarak algılanmakta, günlük hayatla ilgili şekil ve muhteva bile çoğu kez bu bütünün bir parçası olarak mütalaa edilmektedir. Çünkü

Kur'an'ın âyetlerinin ve Hz. Peygamber'in sıklıkla üzerinde durduğu konulardan biri de, müslümanların fert ve toplum olarak belli bir kimlik ve kişilik kazanmaları, kendi şahsiyetlerini korumaları ve kendilerine güven duymaları olmuştur. Çünkü bu, müslümanların bütünleşmesi, belli bir siyasî yapılanmaya gidip devlet kurması ve millet olması kadar, kendi inanç ve ibadetlerini, değer ve özelliklerini korumaları açısından da önemlidir.

Bu yüzden Kur'an, Müslümanlara ısrarla birlik ve bütünlük içinde olmalarını, müşrik ve gayr-i müslimleri dost edinmemelerini, onlarla gayr-i İslâmî bir kültürün etkisi altında kalmayı kaçınılmaz kılacak şekilde sıkı ilişkiye girmemelerini tavsiye eder.

Hz. Peygamber (s.a.v.) de müslümanları, itikadî ve ahlâkî alanda olduğu gibi kılık ve kıyafet, şekil ve merasim yönünden de müşriklerle gayr-i müslimlere benzememeye davet ve teşvik etmiştir. Bunlar, çevredeki kültür ve medeniyetlerle, din ve kavimlerle iç içe yaşayan o dönem Müslümanlarına ayrı bir kimlik ve özellik kazandırmaya, onların kendi içinde bütünleşmelerini sağlamaya yönelik önlemlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Ehl-i kitabın yaşlılarının saçlarını boyamadığından bahisle müslümanların onlara muhalefet edip saçlarını boyamalarını tavsiye etmiş, yine müşriklere ve Mecûsilere muhalefet için bıyıklarını kısaltıp sakallarını uzatmalarını emir ve tavsiye etmiştir. Meselâ Rasûlullah (s.a.v.)'in, *"Bıyığınızı kısaltınız, sakalınızı uzatınız,"*⁶ *"Bıyıklarınızı kırınız, sakalları uzatınız. Mecûsilere muhalefet ediniz,"*⁷ *"Müşriklere muhalefet ediniz, sakalları çoğaltınız, bı-*

6 Buhârî, Libâs, 64.

7 Müslim, Taharet, 16.

yıkları kesiniz,”⁸ “Bıyığından almayan bizden değildir”⁹ gibi hadisleri hemen hemen bütün sahih hadis kitaplarında yer almakta olup temelde bu gayeye matuftur.

İslâm'ın şekil ve suretten ziyade mâna ve muhtevaya önem verdiği, şekli de bu mânayı koruduğu için gözettiği açık seçik bellidir. Kaldı ki Müslümanların her devirde kimlik ve izzet sahibi olması, gayr-i müslimlere karşı onurlu ve kendine güvenli olması, kendi kültür, örf ve geleneklerini yaşatmaları, müslüman toplumların birlik ve bütünlüğü, dış etkilere karşı direnci açısından fevkalâde önemlidir. Sakal ve bıyıktan, giyim ve kuşamdan, eğlence ve sanattan, şehirleşme ve ev düzenine kadar müslümanların aynı üslûp ve geleneğinin olması, onlara bu sosyal şahsiyeti kazandırabilecek olumlu unsurlardandır. Bu itibarla, sakal ve bıyığı da, yukarıda söz konusu edilen amacı gerçekleştirmede olumlu katkısı olabilecek bir unsur olarak değerlendirmek gerekir.

Bu sebeple Hz. Peygamber'in sünneti olduğu için sakal bırakan kişiye saygı göstermek ve bu hareketinin övgü ve ecre lâyık bir davranış olduğunu kabullenmek lazımdır. Ancak bu konuda farklı düşünen, daha esnek ve hoşgörülü davranan kimselere de saygılı olmak gerekir. Madem ki bu konuda farklı görüşler var, öyleyse o görüşlerle amel edenleri de asla alayla ve hakaretle aşağılamamak gerekir. Birlik ve beraberlik, iç barış ve emniyet adına bu elzemdir.

İsmail Yalçın'ın da dikkat çektiği gibi sakal bırakma emrinin benzeri diğer emirlerden farklı algılanmasında sakalın İslâm coğrafyasındaki toplumsal anlamının katkısı vardır. Bu yüzden öteden beri birçok

8 Müslim, Taharet, 16.

9 Buhârî, Libâs, 63-65; Tirmizî, Edeb, 6.

toplumda mûtat şekilde uzatılmış sakal; bilgelik, saygınlık, heybet ve vakar gibi olumlu niteliklerin işareti olarak düşünölmüştür.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz ve uygulamalarına toptan ve kapsamlı olarak bakıldığında saç, sakal ve benzeri konulardaki tavrının temizlik, estetik görünüm ve cinsiyet farklarının gözetilmesini amaçladığı görülür. Bunun yanında müslömanların kendine has kimliklerinin ecnebilerden gelebilecek olumsuz etkilere karşı korunmasına özel önem atfetmesi de vardır. Hiç şüphesiz Peygamberimizin yeni oluşturduğu toplumda eski âdetlerden, İslâm inanç ve ilkelerine ters düşmeyenleri olduğu gibi veya bazı değişikliklerle koruduğu, bu çerçevede sakal bırakma geleneğini de çekidüzen vererek devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

Tarih boyunca toplumların etkileşim içinde bulunduğu, baskın kültürlerin diğerlerini etkilediği ve iletişimin yaygınlaşması ile bu etkileşimin yoğunlaştığı yadsınamaz bir gerçektir. Günümüzde, özellikle de Batı dünyasında yaşayan gayr-i müslimler kendi din ve inançlarından kopuk, seküler bir hayat yaşamaktadırlar. Bu açıdan şimdi Müslömanları bekleyen tehlike, yabancı bir dinden ziyade, yabancı bir yaşam tarzının onları da dinden uzaklaştırması ve din dışı, laik, seküler bir hayata süröklemesidir. Bu açıdan bakıldığında Batıda bugün sakal bırakma veya terketme konusunda ortak bir tutum bulunmadığını görürüz. Bu toplumlarda sakalını bırakan, iyice uzatan veya kökten kesenler, bunu dinî amaç ya da kaygılardan değil, daha çok bireysel tercih veya beğeni güdüsüyle gerçekleştirmektedirler.

Bize göre bu da az aşağıda göreceğimiz “Kafirlere Muhalefet Emri” ile birlikte düşünüp değerlendireceğimiz yeni bir durumdur.¹⁰

10 Bkz. İsmail Yalçın, DİA, Sakal md. cilt: 36; sayfa: 1.

Sakala İslam toplumunda verilmesi gereken öneme, daha çok gerçek İslam toplumlarında verildiğini ancak görebiliriz. Buna rağmen laik devlet hakimiyetinde yaşayan bilgili ve şuurlu Müslümanlar, sakalın ehemmiyetini her zaman kavramışlar ve buna layık biçimde davranmışlardır.

Peygamberimizin sakallı olduğu kesindir. Bildiğimiz kadarıyla sakalsız sahabîsi de yoktur. Hatta sakalsız Peygamber de yoktur. Bunun tabii neticesi olarak asırlardır her devirdeki İslâm âlimleri ile mü'minler bu tabii hali benimsemişler ve uygulamışlardır.

Ne yazık ki son devir İslam dünyası, siyasî, idarî, iktisadî ve kültürel emperyalizminin ceberut idaresinde kaldıkları için, "hizmet" gibi iyi niyet veya bahanelerle bir makam ve mansıba sahip olma adına bize yabancı durumlara ayak uydurma, konjonktürden yararlanma amacıyla sakalsız alim, müftü, vaiz, imam, mürşit ve hocalar görmüştür. Hangi şehre giderseniz gidin, Müftülük odalarında görev yapan müftülerin fotoğraflarına bakın. Göreceğiniz şudur: İlk müftü sakallı, sarıklı ve cüppelidir. Sonra yavaş yavaş sarık çıkar, sonra cübbe çıkar, sonra sakal kesilir, sonra bıyık da gider. Bu da maalesef son asrın fitnelerindedir.

Bu sebeptendir ki şimdilerde sakal bırakan cahil bir sûfi, sakalını kesen müftüden halk içinde daha çok itibar görüyor. İşin garip ve gülünç yanı, bir soru sorulacaksa, sakalsız müftü yerine sakallı dervişe soruluyor. Acaba bunun ayıbı, dinini tam öğrenmeyen halkın veya sûfinin mi, yoksa sakalını keserek cascavlak kalan matruş müftü, vaiz ve imam gibi hocaların mı üstünedir?

Sakalı minarelere benzeten Mustafa İslamoğlu'nun şu yaklaşımları da bu bahsimize destek vermektedir:

“Sakalı fikhî bir konsepti hapsedmek doğru değil. Esasen her şeye fikhî hükümlerden (farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, müfsit, mekruh, haram) yola çıkarak bir değer biçmeye çalışmak Müslümanı bazen vartaya düşürüyor. Bazı hususlar bu ahkâmı çok çok aşmaktadır. Ahkâm-ı insaniyye, ahkâm-ı beşeriyye, ahkâm-ı içtimaiyye, adab-ı içtimaiyye ne olacak? Bazı şeyler vardır ki, haram veya mekruh değildir ama Allah’a karşı ayıptır. Mesela bir Müslümanın helalinden kazandığını gidip çok lüks sofrada, fakirin bir aylık geçimini bir öğünde tüketmesi gibi... Bunu helal ve haram lafızlarıyla değerlendiremezsiniz. Bu, Allah’a karşı ayıp olur.

Sakal da öyle... Farz mı, sünnet mi, mübah mı tartışması sakalın işlevini tam anlamamanın bir ürünü... Sakal, öncelikle fitratın sünnetidir, bu bir. Allah erkeğin yüzünü sakalla süslemiş, öyle yaratmıştır. Kadını sakallı görmek ne kadar acipse, erkeği sakalsız görmek de o kadar acip olmalı değil miydi?

İkincisi: Sakala sünnet diyeceksek, Peygamberimiz sakallı olduğu için değil (ki o zaman herkes sakallıydı) bugün bizde bir Müslüman kimliğini temsil ettiği için sünnet diyeceğiz. Çünkü sünnet olan, bir Müslüman kimliği oluşturmaktır. Yaşadığımız çağda kendini Müslüman kimliğiyle tanımlamayan herkes sizin sakalınızı görünce aklına ilk gelen Müslüman kimliğiniz oluyorsa, bu durumda sakal, Müslüman kimliğinin alamet-i farikası olmuş demektir. Bu takdirde sakal bırakmak sünnet-i müekkede, hatta kimliğinizi belli etmemenizden dolayı sizi harama zorlayan ortamlarda farz mesabesindedir. Bu son durumda sakal sizi bazı haramlardan korur. Kişinin haramdan kaçması farzdır. Sakal da bunun aracı olduğu için tıpkı namaza göre abdestin hükmü neyse o hükmü alır. Efendimiz Mekke’de saçla-

rını ikiye ayırıyordu. Medine'ye gelince yanlara saldı. Oysaki Mekke-
li müşrikler salıyorlar, Medineli Yahudiler ikiye ayırıyorlardı. Şimdi
hangisi sünnet? İkisi de değil. Peki, sünnet ne bu konuda? İçinde bu-
lunduğunuz toplumda Müslüman tarzı ve kimliği oluşturmak. Fakir,
kendi sakalına işte bu gözle bakmaktadır. Size sakala bulaşma di-
yenler, kendilerinin neye bulaştıklarını düşünmemiş olanlardır. Ben
Müslüman erkeğin sakalını, şehrin minarelerine benzetirim. Minare
şehrin kimliği, sakal mü'min erkeğin kimliği, başörtüsü mü'min ka-
dının kimliğidir.”¹¹

Bu Acıyı Yaşayan Bilir

Bu yüzden bizim toplumumuzda sakalına karşı çıkılan bir in-
san, bunu din açısından tepkiyle karşılamakla birlikte, aynı zaman-
da bunu cinsiyetine, şahsiyetine, özgürlüğüne de bir saldırı olarak
anlamış ve tepkisini bu ölçüde büyütmiştir. 12 Eylül darbesinde
sakalını kesmek zorunda kalan Sümerbank işçisi akrabam Dursun
Terazi Beyin olayı anlatırken yaşadığı halet-i ruhiyeyi hala unuta-
mam. Ya sakalını kesmek için odaya girip de kapıları kapatışını,
ağlayarak tıraş olduğundan ötürü bir sakalı saatlerce kesemeyişini,
karısına ve çocuklarına karşı utanmamak için odadan çıkamayışını,
sürekli ağlayarak içeride fazla kalışını merak eden ailesinin
manzarayı görünce kendisini tutamayarak hıçkırıklara boğulma-
sını... nasıl anlatabiliriz ki. Ya da anlatmak için kullandığımız ke-
limeler ve cümleler, bu utancı yaşayan o horlanmış, aşağılanmış,
ezilmiş, hukuku çiğnenmiş insanın yaşadıkları, hissedip duydukları
yanında ne olabilir ki?

11 http://www.mustafaislamoglu.com/HD326_sakalin-hukmu.html

Zulme Tavır Almalı

Bir insanın istemediği halde sakalını kesmenin acısını bir önceki yazımızda belirtmiştik. Bir insanın başörtüsüne müdahalede de aynı acılar yaşanmıştı. Bunu en iyi “çağdaş yaşam biçimlerine müdahaleden endişe edenler” anlamalı değil midir?

Bugün dindarların iktidarında hayat tarzlarına müdahale edildiği iddiasıyla yaşamaktan endişe edenler, bu endişe adına yeri göğü inletirken, kendileri gibi bir insan olan diğer birtakım vatandaşların hayat tarzlarına, yaşam biçimlerine müdahaleden endişe, acı ve ızdırıp duymuyorlarsa, bu işte bir yanlışlık yok mudur? Bu tür hak ihlallerine karşı, ilkel duruş adına en çok da onların itiraz ve isyan etmeleri gerekmez mi?

İşin bu kadcıncığına olsun akli yetmeyenler, haksız olarak bir erkeğin sakalına saldırıldığında, gayet haklı olarak verilen büyük tepkiyi anlayamamışlar ve bu tepkiyi “aşırılık” olarak nitelendirmişlerdir. Bu ise insanı anlamama cehaletidir. İnsanı, evreni ve Yaratıcısını bilmeyen, iktidar gücünü ele geçirdiklerinde hak ve hukuk tanımayan, yaptıklarının bir gün mutlaka cezasını çekeceklerini kavrayamayan bu şuursuz cahillerden her türlü zalimlik ve zorbalık beklenir.

İşte bu tür bilinçsiz ve erdemsiz cahiller bir şekilde yetkiyi elde ederek devlet yönetmeye ve kamuyu düzenlemeye kalkıştırlarsa, o devlet ve topluma bilerek veya bilmeyerek çok büyük zarar verirler. Yönetimde adaleti, sosyal barışı, refah ve kalkınmayı mahvederek iç barışı bozar, insanların sağlık ve mutluluğunu ellerinden alarak onlara yok yere dayanılmaz acılar çektirirler.

Eğer insanlar bütün bunları yaşamak ve yok yere acı çekmek istemiyorlarsa, kendi sorumluluklarını bilmeli, toplumsal meselelere

kayıtsız kalmamalıdır. Yoksa bu vurdumduymazlığın, bu biganeliğin, bu nemelazımcılığın, bu mesuliyetsizliğin cezasını fert ve cemiyyet olarak elbette çekeceklerdir.

Hiç şüphesiz bu gibi durumlarda “kurunun yanında yaşlar da yanacaktır.” Gemiye delene karşı çıkmayan yolcular, gemi su aldığı anda hep beraber batacaklardır. Bu arada güvertede mışıl mışıl uyuyanlar, olaylardan habersiz olduklarından felakete ansızın yakalanacaklar, habersizliğin verdiği tedbirsizliğin cezasını en acı şekilde ödeyeceklerdir. Bu sünnetullahtır, yani Allah tarafından ilk yaratılışta evrene konan genel kanundur ki kimsenin hatırına binaen kaldırılmaz veya değiştirilmez. Hak edenleri eninde sonunda yakalar ve cezasını verir.

Bir kötülük görüldüğünde imkanı oranında onu usulüne uygun olarak eliyle düzeltmeye, buna gücü yetmiyorsa diliyle düzeltmeye çalışmak, her Müslümanın görevidir. Bunu dahi yapamazsa, bari kalbiyle o kötülüğe buğzederek kendini ondan ayıracak ve uzaklaştıracaktır. Bilindiği gibi bu üçüncü derece, imanın en zayıf halidir. Bundan öteye düşmek, yani kötülüğe ve yapanlara sevgi ve destek vermek, içinden istemese bile dışından sevgi ve destek göstererek yağcılık ve dalkavukluk yapmak, dünyada ve ahirette azaptır, ateştir. Burada “emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i anil-münker” dediğimiz “iyiliği emretme ve kötülükten nehyetme” ilkesi çok büyük önem kazanmaktadır.

Öyleyse toplumdaki bir kişinin sakalının, istemediği halde kesilmesi, bütün toplumun istemedikleri halde sakallarının kesilmesi gibi toplumsal bir tepki sebebi olmalıdır. “Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz içindir” diyebilen bu bilinçli toplum, hürmete şâyan saygın bir toplumdur. Aralarından bazılarının hakları çiğnendiğinde onlar için ayağa kalkmayan toplum, saygıyı hak etmiyordur.

Zulme isyan etmeyerek haksızlığa/hukuksuzluğa karşı tepkisiz kaldıkları için saygıyı hak etmeyen bu insanlar, bu halleriyle kendi haklarını da tehlikeye attıklarının bilmem ki farkında mıdır?

Şekilcilik İthamı

Hemen birilerinin, ya İslam'ı yeterince bilememiş, ya "Batıcılık" düşüncesiyle beyni yıkanmış, ya da korkak ve kişiliksiz birilerinin "İslam şekil, biçim, kılık ve kıyafet dini değildir, Müslümanların böyle bir meselesi yoktur. Her şey bitti de iş kıl meselesine mi kaldı?" dediklerini duyar gibiyim. Özü anlamadan şekilciliğe takılıp kalma ithamı yani...

Öyle mi?

Madem bu işler bu kadar önemsizdir, yasak niye o zaman?

Yasak üzerindeki bu büyük hiddet, korkunç şiddet ve haksız cehalet nedir?

Mesele bu kadar önemsizse, Müslüman milletin kendi kılık ve kıyafeti için yasaklandı Kamalist Devrimler aracılığı ile? Sarık, cübbe, şalvar ve çarşaf neden yasaklandı? Bir şapka için insan asılır mı yahu? Bir kılık kıyafet için kelle kesmeye, ipte sallandırmaya, zincirlere vurmaya, sürgünlerle haneleri söndürmeye ne gerek vardı yakın tarihte?

Kılık kıyafet önemsizse neden yapıldı bunca zulümler? Kimi kandırıyorsunuz siz? Hiç hâyâ etmiyor musunuz? Daha dün yavrularımız okul kapılarından binbir eza ve cefa ile geri çevrilmiyorlar mıydı? O ikna odaları kimin içindi?

Hayır! Bu, asla öyle hafife alınacak bir mesele değildir. Aksine bu meseleyi çok ciddiye alarak konuşmalıyız. İnsanlık adına, hak-hukuk adına, özgürlük adına, şahsiyet ve şeref adına konuşmalıyız

bu meseleyi. Kendi kişilik ve haysiyetimiz adına bu meseleyi gündeme getirerek konuşmalıyız. Konuşmalı ve gereğini yapmalıyız.

Neden mi?

Çünkü sakal, önsözde belirtildiği gibi “şeâir-i İslamiyye”den, yani doğrudan İslam’ı gösteren, ona işaret eden alametlerden, sembollerdendir. Bakınız bu konuda Rabbimiz ne buyuruyor: **“Ey iman edenler! Allah’ın işaretlerine, haram aya, boyunları bağısız ve bağlı kurbanlıklara, rablerinin büyük lutuf ve rızasını dileyerek Beytülharâm’a yönelmiş kimselere sakın saygısızlık etmeyin.”** (Maide, 5/2)

“Bu böyle. Her kim de Allah’ın nişanelerini (kurbanlıklarını) yüceltirse, şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah’a karşı gelmekten sakınmasından)dır.” (Hac, 22/32)

“İşaretler” diye tercüme edilen “şeâir” kelimesi, sözlükte “alâmet” anlamına gelen “şa’ire” kelimesinin çoğuludur. Şeâirullah ise Allah’ın hac ibadetiyle ilgili emir ve yasaklarıyla O’na itaati gösteren ihram, mîkatlar, cemreler, Safâ ile Merve, Meş’ar-i Haram, Arafat ve benzeri “haccın menâsiki” denilen ibadetlerle ilgili mekânları ve alâmetleri ifade eder. Bir görüşe göre şeâirullah, muayyen bir şeye mahsus olmayıp Allah’ın, kullarını mükellef kıldığı dinî vecibelerin tamamıdır.¹²

Evet, şeâir, bütün Müslümanların asırlarca devam ettirdikleri dinin esasları ve hakikatleridir. Bu gerçeği idrak etmemek büyük nasipsizliktir. Çünkü bunlar üzerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)’den günümüze kadar bütün Müslümanların hakkı vardır. Onlara ilişmek umumun hakkına tecavüzdür. Şeairin yaşatılması farz-ı kifayedir. Bu konuda Bediuzzaman Said Nursi’nin sözleri çok ibretlidir: “Sünnet-i Seniyye-

12 Bkz. Kur’an Yolu Tefsiri, Maide suresinin 2’nci ayetinin tefsiri, (Râzî, XI, 128).

nin içinde en mühimmi, İslâmiyyet alâmetleri olan ve şeaire de taalluk eden sünnetlerdir. Şeair, âdetâ hukuk-u umumiye nev'inden cemiyete âit bir ubudiyettir. Birisinin yapmasıyla o cemiyet umumen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemâat mes'ul olur.¹³

“Nasil ‘hukuk-u şahsiyye’ ve bir nevi ‘hukukullah’ sayılan ‘hukuk-u umumiyye’ nâmiyle iki nevi hukuk var. Öyle de: Mesâil-i şer’iyyede bir kısım mesâil, eşhâsa taalluk eder; bir kısım, umuma, umumiyyet itibarıyla taalluk eder ki; onlara ‘Şeair-i İslâmiyye’ tabir edilir. Bu şeairin umuma taalluku cihetiyle umum onda hissedardır. Umumun rızası olmazsa; onlara ilişmek, umumun hukukuna tecavüzdür. O şeairin en cüz’isi (sünnet kabilinden bir meselesi) en büyük bir mesele hükmünde nazar-ı ehemmiyettedir. Doğrudan doğruya umum âlem-i İslâma taalluk ettiği gibi, Asr-ı saâdetten şimdiye kadar bütün eâzim-i İslâm’ın bağlandığı o nuranî zincirleri koparmaya, tahrip ve tahrif etmeğe çalışanlar ve yardım edenler düşünsünler ki, ne kadar dehşetli bir hatâyâ düşüyorlar. Ve zerre miktar şuurları varsa, titresinler!

Öncelikle şunu ifade edelim; İslâm’ın işaretleri olan şeair çok değişiktir. Bazısı farzdır, namaz gibi... Kimi kurban gibi vaciptir. Bazıları da sünnettir; ezan okumak, selam vermek gibi... Onları ilişmek umumun hakkına tecavüzdür. Şeairin yaşatılması farz-ı kifayedir. Şeair, umumun hakkı türünden cemiyete ait bir kulluk vazifesidir. Bu ehemmiyetten dolaydır ki, farz ibadetlerde olduğu gibi şeairde, gizlemek yerine açıktan yapmak daha faziletlidir. Bunlara riya girmez ve herkese ilan edilir. Çünkü, şeairin gösterilmesi, mü’minlere manevî kuvvet verir, inkarcıların moralini bozar. Şeairin ilanı, İslâm’ın manen tebliğidir; İman ve Kur’an’ın gerçekliğini insanlara

13 Bkz. Lem’alar, On Birinci Lem’a.

duyurmak, göstermektir. Onlar üzerinde asr-ı saadetten şimdiye kadar ki bütün Müslümanların hakkı vardır. Müslümanları şeaïrden koparmaya çalışanların da cinayetleri o nisbette büyüktür.”¹⁴

Demek sakal bir şeaïr olarak hiç de önemsiz değildir. Ona bu nazarla bakmak büyük hatadır ve bir şuursuzluk ifadesidir.

Kafirilere Muhalefet Emri

Yukarıda “şimdilerde beylik bir laf dolaşmaktadır: İslam şekil, biçim, kılık ve kıyafet meselesi değildir” diyenleri gündeme getirmiş ve kısmen cevaplarını vermiştik. Devam edelim inşaallah.

Bu söz bir yere kadar tamam, asıl olan tesettürdür, kılık ve kıyafette şekiller biraz da örf ve âdetlere, iklim şartlarına, ekonomik gelişmelere, coğrafi ve kültürel komşuluklara göre değişebilir. Ama unutulmamalıdır ki dinin bu konuda bazı kesin ilkeleri, ölçüleri ve emirleri vardır. Böyle “şekil, biçim, kılık ve kıyafet meselesi” diye bir mesele hiç yok değildir. Hele ehemmiyetsiz hiç değildir.

Bu mesele sadece Müslümanların meselesi de değildir. Her millet kendi kılık ve kıyafetini benimser ve önemser. Zaten bu konu denildiği gibi önemsiz olsaydı, İslam düşmanları bu konu üzerinde bu kadar durmazlar, kılık-kıyafet üstüne bu kadar düşmezler, idamlara varıncaya kadar cebir ve şiddetle insanları bu konuda yönlendirip aksine davrananları cezalandırmaz, bu kadar büyük acılar çektirmezlerdi.

Hâlâ da vazgeçemediklerine göre, demek mesele çok mühimdir. Biz de o mühimi az çok izah etmeye çalışacağız inşaallah.

14 Daha fazla bilgi için bakınız: http://www.sorularlarisale.com/makale/14456/sahsi_farzlardan_daha_muhim_olan_nafile_nevindeki_seairden_cumlesini_acar_misiniz_iseair_iden_maksat_nedir.html

Bu konuda önderimiz Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz ümmetini kılık-kıyafet de dahil olmak üzere kendi hususiyetlerini korumaya davet etmiş, onları giyim-kuşam ve dış görünüşleri itibariyle müşriklere benzemekten şiddetle alıkoymuş, bu konuda hadisleriyle çok uyarmıştır. İşte birkaç örnek: “*Kim bir kavme benzerse, onlardandır.*”¹⁵ Malum, benzemek, öncelikle dış görünüşte olur. Bu da saç, sakal ve kılık-kıyafettir.

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz özellikle sakal bırakmaları hususunda mü'minlere tavsiyelerde bulunmuş, çeşitli hadisleriyle de sakalın müslüman için taşıdığı önemi belirtmiştir.

“Bıyıkları çok kısaltın, sakalları ise bırakın.”

“Müşriklere muhalefet edin; bıyıkları kısaltın, sakalları çoğaltın.”

*“Bıyıkları kesin, sakalları bırakın. Böylece Mecusîlere benzemeyin.”*¹⁶

Bu ve benzeri hadisleri ileride “Sünnette Sakal” başlığı altında fazlasıyla yazacağız inşaallah. Şimdi sadede gelelim mi?

Sakal da Başörtüsü Gibidir

Evet, şimdi yıllarca verilen çok çetin ve acı mücadelelerden sonra kamusal alanda başörtüsü serbest oldu. Bu açıdan mücadele verenler kadar sebep olanlara da dualar ediyoruz. Artık kadınlarımız üniversitelere ve kamusal alanlara başörtüleriyle girebiliyor, işlerini yapabiliyorlar. Bunun bir din ve vicdan özgürlüğü olarak insan haklarından olduğu herkesçe kabul ediliyor.

15 Ebu Davud, Libas, 4.

16 Buharî, Libas, 64; Müslim, Tahare, 54.

Şimdi soruyoruz; sakalın önündeki yasak da otomatikman kalkmış oldu böylece, öyle değil mi?

“Ne alaka?” diye sormazsınız inşaallah. Biz yine de beyan edelim; alaka şu:

- Başörtüsü dinin emri olduğu için, dinin emrini yaşamak da insan haklarından olduğu için yasak kalktı da artık isteyenlere tesettür/başörtüsü serbest bırakıldı değil mi?

- Evet.

- Aynı şekilde sakal bırakmak, bırakınca da bir daha kesmemek de dinin emridir. Öyleyse onun da serbest bırakılması -kıyas yoluyla- aklın, mantığın ve sonuçta hukukun bir gereğidir.

- Tamam ama sakal bırakmak dinin bir emri midir? Emri olduğunu ispat ederseniz, elbette buna kimse karşı çıkamaz. O zaman ona karşı çıkmak din ve vicdan hürriyetine karşı çıkmaktır ki insan haklarına ve çağdaş hukuk anlayışına aykırı olur.

- Evet, sakal dinin bir emridir. Bu sakal bırakma ve bırakınca da bir daha kesmeme emri Kur'an-ı Kerim, sünnet-i seniyye ve icma-i ümmet delilleriyle sabittir. Biz de bu konuyu anlatan bir kitap yazıp mevzuyu bir kere daha ortaya koyacağız inşaallah.

Madem başörtüsü dinin bir emri olduğu için serbesttir, öyleyse sakal da aynen öyle, dinin bir emri olduğu için serbest olmalıdır. Artık bundan sonra mesele Müslüman erkeklerin sakal bırakma cesaretine kalmıştır.

İnşaallah kadın kardeşlerimizden ders ve ibret alırlar da onların mücadelesinin izinden gider, gölgesinden faydalanırlar.

Sakal Kampanyası Başlatalım

Bu sözümüzü yabana atmayınız. Sakal hem din, hem de insan hakları ve özgürlükler bakımından vazgeçilmez bir haktır. Bu hakkın çiğnenmesine artık izin vermeyelim.

Ne mi yapalım?

Ortak bir mücadele oluşturalım. Medya, sendika, siyasiler, ilim ve fikir adamları, çalışanlar, velhasıl topyekun vatandaşlar olarak bu hakkı dillendirelim ve fiilen de destek vererek sakal bırakalım. Evet, öncelikle sakal bırakmak isteyen istemeyen bütün devlet memurları olarak sakal bırakalım. Mücadele başarılı olup da hak tahakkuk ettikten sonra, tavsiye etmeyiz ama isteyen yeniden kesebilir.

Evet dostlar, hemen bir “sakal kampanyası” başlatalım. Sanırım bu mücadele öyle başörtüsündeki gibi çok zor olmayacak, başarı ve zaferin mutluluğu çok kolay tadılacaktır. Çünkü zaman, zemin ve şartlar çok müsaittir. Yani konjonktür uygundur.

Şimdi o kahraman mücahide kadın kardeşlerimizin binbir çileyle açtığı yolda lütfen erkekler olarak bir adım atalım ve kamusal alanda sakal bırakma kampanyasını başlatalım.

Bütün Müslümanları, başta serbest çalışanlar olmak üzere bütün memur ve işçi kardeşlerimi sakal bırakarak bu kampanyaya katılmaya davet ediyorum.

Gelin ey Müslüman kardeşlerim, “sakal kampanyası” başlatalım.

Müslim, gayr-i müslim, herkese sesleniyor, lütfen “özgürlük için sakala serbestlik” diyorum. Bu kampanyaya destek verin lütfen.

İşçi ve memur kardeşlerimi ve sendikalarını davet ediyorum.

Esnaf, zanaatkar, çiftçi, serbest meslek sahiplerine çağrıda bulunuyorum.

Sanatçılara, yazarlara, çizerlere ve aydınlara, destek vermelerini duyuruyorum.

Siyasî partilere, sivil toplum kuruluşlarına (STK), kanaat önderlerine, derneklere, vakıflara sesleniyorum.

Sosyal medyayı kullananlara davette bulunuyorum.

Özellikle de bilgisayar programından anlayanlara, internet üzerinden büyük bir kampanya başlatmayı teklif ediyorum. Katılım sayfaları ve benzeri platformlar kurabilirler.

Öğretmenler, öğrenciler, veliler, aile birlikleri, hadi bu kampanyaya destek veriniz lütfen.

Ve nihayet bu işin asıl sahipleri, siz ey Diyanet teşkilatı, imamlarımız, müezzinlerimiz, müftülerimiz, vaizlerimiz, İmam Hatipliler, Kur'an kurslular, medreseliler, tasavvuf ve tarikat erbabı, bu kampanyanın başını çekiniz lütfen.

Lütfen "özgürlük meşalesini" bir kere daha yakalım ve bu kampanyaya destek verelim.

Geliniz zafer yolunda bir adım daha atalım, bir mevzi daha kazanalım.

Bu kampanya da bir yenisine vesile olacaktır inşaallah.

Böylece sevinç ve kıvançla, dillerimizde rahmetli Üstad Necip Fazıl Kısakürek'in "Şarkımız"ı olduğu halde, zincirlerimizi kıra kıra, özgürlük yolunda adım adım, aşama aşama nihaî zaferine doğru gidelim ve Allah'ın tevfiik ve nusretiyle bütün hak ve hürriyetlerimize erelim inşaallah:

*“Kırılır da bir gün bütün dişliler,
Döner şanlı şanlı çarkımız bizim.
Gökten bir el yaşlı gözleri siler.
Şenlenir evimiz barkımız bizim.*

*Yokuşlar kaybolur çıkarız düze.
Kavuşuruz sonu gelmez gündüze.
Sapan taşlarının yanında füze,
Başka alemlerle farkımız bizim.*

*Kurtulur dil, tarih, ahlâk ve iman.
Görürler nasılmış, neymiş kahraman.
Yer ve gök su vermem dediği zaman,
Her tarlayı sular arkımız bizim.*

*Gideriz, nur yolu izde gideriz.
Taş bağırda, sular dizde gideriz.
Bir gün akşam olur, biz de gideriz.
Kalır dudaklarda şarkımız bizim.”*

Mücadelede Konjonktür

Batı kaynaklı kelimeleri kullanmayı sevmem. İsteyerek de kullanmam. Ama biliyorsunuz ki başlıklar kısa ve açık olmalı. O yüzen “Mücadelede Zaman, Zemin ve Şartlar” diye bir başlık atmak istedim. Ama bu üç kelimeyi teke düşürecek bir kelime bulamadım. Bu yüzden, “her türlü durumun ve şartın ortaya çıkardığı sonuç, geçerli

durum” anlamındaki bu Fransızca kaynaklı “konjonktür” kelimesini kullanmak durumunda kaldım. Üzgünüm.

“Kadınlarımızın başörtüsü mücadelesinden istifade ederek sakal bırakma mücadelesi ve kampanyası başlatalım” sözümüzü yabana atmayınız. Daha evvel bir münasebetle yazdım; başörtülü öğretmen ve öğrencilerimiz okul kapılarından içeri alınmazken veya içeride eziyet ve işkenceye tabi tutulurken, bir akşam erkek öğretmenler olarak toplandık ve “bu mücadelede erkek öğretmenler olarak biz ne yapabiliriz? Bu davaya nasıl katkı verebiliriz?” diye meseleyi istişareye açtık.

Olumlu olumsuz çok şeyler söylendi. Ben de bir teklif sundum: “Gelin biz de sakal bırakarak onlara destek verelim ve çekilen acılara ortak olalım. Öyle ya, tesettür gibi ayetle sabit ve dolayısıyla onun kadar güçlü bir emir olmasa da, sakal bırakmak da bir emirdir. En azından sünnetin tavsiyesidir, teşvikidir. Yani bir Müslüman için gereklidir. Onlar orada bizzat acı çeker ve sorumluluk alırken, bizim sadece dışardan destek vermemiz yetmez. Biz de ‘sakal’ diyerek taşın altına elimizi koyalım.”

Lehte, aleyhte uzun tartışmalara sebep oldu bu teklif. Çoğunluk benimsemedi. Davamız adına böyle bir mücadele başlatmanın erken olduğu söylendi. Maslahata aykırı bulundu. Biz de bu gerekçeleri gözdardı etmediğimiz için ısrar etmeyip sükut ettik.

Ama işin en ilginç neydi biliyor musunuz? Ertesi gün okul müdürü beni koridorda yakaladı, yarı naz, yarı şaka, yarı ciddi ve zannımca yarı tehditle, “canını severim hocam, başımıza iş açma!” dedi.

Ben de acı mı, tatlı mı olduğu belirsiz bir tebessümle yanından geçip gittim. İçimden geçen düşünceleri söyleyeyim mi? “Acaba şehirde başka hangi makamlar ve yetkililer duymuştu bunu?”

Halimiz işte bu. İçler acısı. İçimiz dışımız casus dolu. Her sözü-müzü “uzun kulakları” ile dinlemeye çalışıyor ve bunda da çoğu kez başarılı oluyorlar maalesef.

Olsun, elbette daha tedbirli olacağız, ama kuştan korkan darı ekmez, demirden korkan trene binmezmiş. Uçağa binmek de öyle, korkmaya gerek yok.

Yanlış olan, “dolmuşu binmektir.” Bizim kampanyamız öyle değildir. Samimidir, kolaydır, yasalır, zararsızdır, mümkündür, netice alınır cinstendir.

Neden olmasın?

Öyleyse geliniz bu “sakal bırakma kampanyası”na katkı sunalım ve başarmanın sevinç ve kıvancını yaşayarak mutlu olalım.

Ah Şu “Ne Derler?” Korkusu

Yaz tatilinde sakal bırakan bir İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni dostuma,

“Artık bu sakalı kesmezsiniz değil mi? Kamusal alanda başörtüsü serbest olduğuna göre...” dedim, güldü ve anlattı: “Bu konuya açıklık getirmesi için müdüre ‘artık sakal serbesttir değil mi?’ dedim, aldığım cevap şu oldu: ‘Serbest olsa önce müdürünüz bırakır!’”

Arkadaşım çok da tecrübeli ama bu gibi konuların müdürlere sorulmayacağını, şayet sorulursa nasıl bir cevap alınacağını önce-den belli olduğunu maalesef öğrenememiş. Ya da öğrense bile nezaket göstermiş. Diyor ki:

- Artık bu cevaptan sonra sakalı kesmezsek, müdürün kalbi kırılır, belki huzurumuz bozulur vs.

O zaman hiç sevmediğim ve adını dahi anmak istemediğim İsmet İnönü'nün bir sözü aklıma geldi: "Namuslu insanlar da namus-suz insanlar kadar cesur olmadıkça, vatan kurtulmaz."

Doğru söylüyor, kendi hayatı buna en büyük şahittir değil mi? Akşam kurulan içki masasında içkiyi biraz fazla kaçırın Mustafa Kemal, herkesin içinde İnönü'nün karısı Mevhibe Hanım'a:

- Seni yanaklarından öpeceğim, der. Kadıncağız kendini yana atarak savunmaya ve M. Kemal'in bu saldırısından kurtulmaya çalışır.

Ama onca insan arasında manzarayı seyreden kocası İsmet,

- Bırak Mevhibe, kardeşçe bir öpsün, ne olacak?" der. Mustafa Kemal:

- Hayır, kardeşçe değil, normal olarak öpeceğim, der ve öper.

Bazı günahları makam uğruna sineye çekse bile bütün bütün dinini kaybetmeyen zavallı kadıncağız ne kadar utanmış ve ezilmiş ki, ağlayarak salonu terketmek mecburiyetinde kalmış!

Neyse, bu bataklıktan çıkmamız gerek. Ne diyorduk?

Ha, evet, la teşbih vela temsil... biz erkeklerin hali hâlâ içler acısı. Bunu ortaya sermek için soralım:

- Yahu insan hakları içinde herkesin özgürce dinini seçme, öğrenme ve yaşama hakkı yok mudur?

- Evet, vardır!

- Sakal dinin emriyse ona karşı çıkmak anayasa ve evrensel hukuka karşı çıkmak değil midir?

- Dinin emri ise öyledir. Evet, sakal dinin emriyse, onu yaşamak isteyene engel olmak anayasa ve yasalarca suçtur.

- O zaman mesele nedir?

- O zaman mesele sakalın dinin bir emri olup olmadığını tesbit etmektir.

- Öyleyse müsaade buyrun, edelim. Sakalın İslam açısından kaynaklarına inerek incelemeye çalışalım. Yani sakalı dil, toplum, ahlak ve psikoloji açısından az çok gördük.

Şimdi de din açısından araştırıp hükmümüzü bildirelim.

İslam Açısından Sakal

Birinci bölümde insan cinsinin erkek kısmı için sakalın tabii, fitrî bir durum olduğunu, insan doğasına yakıştığını, toplumların sakal bırakmayı benimsediğini, tarihten bu yana sakalın cemiyet içinde vazgeçilmez bir gereklilik ve zinet olduğunu, bunun örf ve âdetlere dönüşerek bir sosyal psikoloji oluşturduğunu görmüştük. Elbette böyle olunca işin içine insan hakları, hukuk ve özgürlükler de girecektir. Bu açıdan normal ve anormal toplumsal yapılanmaları, bunun etrafında dönüp duran mutlulukları ve acıları da görecektik. Nitekim öyle de oldu.

Özellikle dinin ve etkisinin zayıfladığı, Batı emperyalizminin bütün kurum ve kuruluşlarıyla dünyaya egemen olduğu 19, 20 ve 21. asırlarda sakalsızlık teşvik edilmiştir. Bunun bir göstergesi olarak Batı'da din adamları, Doğu'da din görevlileri arasında bile sakalsızlık yaygınlaşmıştır. Özellikle de -mesela Türkiye gibi- Batı'yı taklit etmeyi marifet sanan, kendi din ve medeniyetinden kopuk insanların yönetimindeki ülkelerde sakal kamusal alanda resmen yasaklanmıştır. O alanın dışında kalan insanların sakal bırakmaları da siyasî, idarî, hukukî ve psikolojik baskılarla engellenmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde bu baskılara başkaldırmanın, zulme baş kaldırma adına saygın bir davranış olduğunu yazmış ve insanları buna davet etmiştik.

Yine hatırlarsanız yukarıda sakal'ın, İslam Dini'nin bir emri olduğu tesbitini de yapmış, bu "sakal bırakma ve bırakınca da bir daha kesmeme emri"nin Kur'an-ı Kerim, sünnet-i seniyye ve icma-i ümmet gibi delillerle sabit olduğunu yazmıştık. Hatta "bu konuyu anlatan bir bölüm" yazıp mevzuyu bir kere daha ortaya koyacağımızı belirtmiştik.

İşte şimdi "inşaallah ve biiznillah" diyerek sırasıyla bu delillerde sakalın hükmünü incelemeye başlayalım.

KUR'AN'DA SAKAL

Kur'an'da Doğrudan Sakal

Kur'ân-ı Kerîm'de sakal bir yerde doğrudan, birçok yerde de dolaylı olarak işlenir. Doğrudan “sakal/lihye” kelimesi bir yerde geçer. (Tâhâ 20/94) Fakat burada da sakal bırakma veya kesmenin hükmünden söz edilmez. Şimdi bu ayeti yakından görmeye çalışalım.

قَالَ يَا ابْنَ أُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي

“(Harun:) ‘Ey annemin oğlu!’ dedi, ‘saçımı sakalımı, yolma! Ben, senin, ‘İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın!’ demenden korktum.” (Taha, 20/94)

Olayı kısaca hatırlayalım: A'râf sûresinde belirtildiği üzere Hz. Mûsâ kırk gece sürecek bir buluşma için Allah Teâlâ'nın huzuruna çağırılmış, Mûsâ da bu amaçla kavminden ayrılırken kardeşi Harun'u vekil olarak bırakmış ve ona şöyle demişti:

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فَتَمَّ مِيعَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

“Kavmimin içinde benim yerime geç; onları ıslah et; bozguncuların yoluna uyma!” (A'raf 7/142)

Bu süre içinde Sâmîrî bir kuyumcu, altından bir buzağı yaparak İsrâiloğulları'nın ona tapmalarını sağlamış, Hz. Hârûn bunu önlemeye çalışmış, ama başarılı olamamıştı.

Kavminin Sâmirî tarafından saptırıldığını vahiy yoluyla öğrenen Hz. Mûsâ son derece kızgın ve üzgün bir biçimde geri dönüp ağabeyi Harun'a çıkmıştı, çünkü onun, görevini yerine getirmede kusurlu olduğunu düşünüyordu. Oysa Hârûn bu sapkın hareketi engelleme çabalarında ısrarcı davrandığı takdirde kardeşi Mûsâ tarafından kavmi içinde bozgunculuğa yol açmakla itham edilebileceğinden endişe ediyordu, Bu durumu ona açıklayınca Musa'nın öfkesi yatıştı. Bu konuda ayrıca Arâf suresinin 148'nci ayetinde de bilgiler vardır.

Burada bizim üstünde durduğumuz kelime, "lihye/sakal" kelimedir. Hz. Musa, kardeşinin başından ve sakalından tutup çekiştirmiştir. Demek Hz. Harun sakallıdır. Hz. Musa ondan da derecesi büyük bir resuldür ve sakal ona daha çok yakışır.

Konumuzla doğrudan ilişkili değil, ama madem söz oradan açıldı, hadi soralım gitsin: Acaba abisinin, onun saç ve sakalından tutup çekiştirmesi, peygamberlerin masumiyet sıfatına ters düşen olumsuz bir davranış, mesela bir zulüm müdür?

Hayır, bu masiyet veya zulüm değildir. Aksine onun gösterdiği bu sert tepki, kendi adına değildi. Öfkesi din gayretiyle Allah içindi. Allah için gazaplanmıştı. Bir peygamber için, hayatını adadığı tevhidin terk edilerek şirkin tercih edildiğini görmek ne demektir? Buna öfkelenilmez de başka neye öfkelenilirdi? Bu çok tabii bir haldi.

Rasûlullah (s.a.v.) de böyle değil miydi?! O asla kendi nefsi için kızmadı. Öfkesi, hiddeti Allah içindi. Allah'ın haramları, yasakları çiğnendiği vakit öfkelenir, gazaplanırdı. Böyle bir durumda öfkelenmek ise övülen, beğenilen bir huydur. Kişide öfke ve kızgınlık emarelerinin görülmesi garihsenecek ve reddedilecek bir hal değil, aksine tabii bir durumdur. Nitekim gerçeği anlayınca yatıştı. Hz. Harun'un

yaptığı işten dolayı kardeşi Hz. Musa'yı mazur görmüş olmasıdır. Hz. Harun'un Hz. Musa'dan bütün istediği, bakış açısını ve içtihadını kendisine açıklayabilmesi için gerekli süreyi tanınması ve asabını teskin etmesinden ibaretti.

Kur'an'da -Dolaylı- Sakal

Kur'an'da dolaylı olarak sakalın emredilmesi, iki şekilde işlenebilir.

1- Sakalı tıraş etmek. Nisa sûresinin 119'uncu ayeti şöyledir:

وَلَا ضَلَّٰلَتُهُمْ وَلَا مَنِيْنَهُمْ وَلَا مَرْتَهُمْ فَلَيَبْتَئْنَ آذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَا مَرْتَهُمْ فَلَيَعْيِرْنَ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرًا مُّبِينًا

“Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar (putlar için nişanlayacaklar), şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler’ (dedi). Kim Allah'ı bırakır da şeytana dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.” (Nisa 4/119)

Bu ayette sözü edilen **“Allah'ın yarattığı şeyi değiştirmek”** demek, kimi alimlerce “erkeklerde yaratılan sakalı kesmek, yok etmek demektir” şeklinde anlaşılmıştır. Şeytana uyularak yapılan bu hareket de bu sebepten yasaktır.

“Allah'ın yaratış düzenini değiştirmek” hakkında Elmalılı Hamdi Yazır'ın *“Hak Dini Kur'an Dili”* isimli eserinden, bu ayeti tefsir ederken yazdıklarından biraz alıntı yapalım istiyorum:

“Yaratılışın şeklini veya sıfatını değiştirerek durumunu başka şekle sokacaklar, fitratının kemaline götürecek yerde bozacaklar, çığı-

rından çıkaracaklar. Tefsirlerde gelen misallere bakarak kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışacaklar; kadın yerine erkek, erkek yerine kadın kullanacaklar; bıyıklarını, sakallarını yolacaklar, yüzlerini boyayacaklar, kılıklarını değiştirecekler; kulak, burun kesip göz çıkaracaklar, erkekleri iğdiş edip hadım ağası yapacaklar, uzuvlarını yaratılış görevlerinin dışında kullanacaklar; nikâh yerine zina edecekler, temizi bırakıp pisliklere koşacaklar, menfaati bırakıp zararı seçecekler, ciddilikleri atıp eğlenceye heves edecekler, vazifeden kaçıp oyuna gidecekler; doğruluğu budalalık, eğriliği hüner sayacaklar; helâle haram, harama helâl, iyiye kötü, kötüye iyi diyecekler; hayır yerine şer işleyecekler, imar edilmesi gerekeni yıkacak, yıkılması gerekeni imar edecekler; kanun-ı ıstıfayı (seçme kanununu) kötüye kullanmak sûretiyle yaratılışın zıddına alışkanlıklar edinecekler, yaratılış kanunu zıddına işler yapacaklar, ruhlarının yaratılışındaki selamet ve saflıklarını bozacaklar, hak kanunu 'Allah'ın, insanları, kendisine göre yarattığı fitratı' (Rûm, 30/30) olan kuvvetli dini, doğru yolu, Hakk'a tapmayı bırakacaklar; yaratılanı Yaratıcı yerine koyacaklar, tevhidden çıkacaklar, batıl dinler ve fikirler arkasında koşacaklar, şuna buna tapınacaklar, şeytanlık peşinde dolaşacaklar, 'Allah'ın yaratmasının değiştirilemez' (Rûm, 30/30) olduğunu bilmeyecekler, bilseler bile tanımayacaklar."

"Kur'an Yolu" tefsirinde de şunlar yazılmaktadır: "Bu örnek de fitrata ve selim tabiata aykırı sapmalara dikkat çekmektedir. İbn Âşûr bu münasebetle kadınların ve erkeklerin, vücutlarında yaptıkları bazı değiştirme, güzelleştirme ve düzeltmeleri değerlendirerek şu sonuca varmıştır: Sünnet olmak, belli yerlerdeki kılları almak ve gidermek, tıraş olmak, tırnak kesmek, küpe takmak için kulağı delmek gibi İslâm'ın izin verdiği, hatta teşvik ettiği güzelleştirme ve düzeltmeler 'yaratılış

düzenini değiştirme' mânası taşımaz. Bunlar temizlik, kolaylık ve güzellik sağlayan, tabii ve fitrî güzelliğin ortaya çıkmasını temin eden işlemlerdir. Kaş aldırma, saç taktırma, dişleri düzeltme konusunda rivayet edilen ve 'sertlik ve ağır ceza tehdidi taşıyan' hadisler yalnızca bu küçük şeylere yönelik olmamalıdır. Bu tür uygulamalar ya o zaman iffetsiz kadınların veya müşriklerin özellikleriydi ya da şeytanın tesiri bulunan, şeytanî maksatlarla sergilenen davranışlardı.

Günümüzde tıbbın mümkün hale getirdiği estetik ameliyatlara yapılan değiştirmeleri de ikiye ayırmak gerekir:

a) Normal olana göre biçimsiz, yersiz, aşırı hacimde, maddî veya psikolojik olarak rahatsızlık verici oluşumların düzeltilmesi. Bunlar tedavi sayılır ve caizdir,

b) Normal olanı ya daha ziyade güzelleştirmek ya da değişiklik arzusuyla değiştirmek. Yaratılış düzenini değiştirmeyi hedefleyen bu tür uygulamalar dinen tasvip edilmez.¹⁷

Adem İnce de sakal hakkında yazdığı bir makalesinde bu konuda bazı alimlerin görüşünü nakleder: "Nitekim *Fetâvâ İslâmiyye*'nin 1. cildinde (s. 118) 'Sakalını kesen insan, Allah'ın yarattığını değiştirmiş sayılanlara dâhil midir?..' sorusu üzerine şu cevâb verilmiştir: 'Evet, sakal kesen insan, Allah'ın bu âyette şeytanın insanların çoğunu azdıracığını zikrettiği hâle dâhil olur. Şüphesiz sakalı kesmek Allah'ın yarattığını değiştirmektir.'

Âlim İbn-i Şâhin, '*en-Nâsih ve'l-Mensûh*' (s. 256) adlı eserinde sakal traşının müsle olduğunu belirtmektedir.

17 Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2/115-116.

Konyalı Mehmed Vehbi Efendi de *Buhâri Şerhi*'nde (4/326) sakalı kesmenin, fitratı değiştirmek olduğu görüşünü savunmaktadır. Aynı görüş, Kandelevî'den de mervîdir. İbn Teymiyye ve tâkipçileri de sakalın fitrattan olduğu ve kesilmesinin Allah'ın yaratılışına müdâhale anlamına geldiği görüşünün altını çizmişlerdir.¹⁸

Günümüz tefsirlerinden bir örneği daha görerek bu konuyu kapatalım inşaallah: “Allah'ın Yarattığını Değiştirmek: Bu konuya başka bir açıdan baktığımızda, takma kirpik kullanan, gözünün rengini değiştiren, estetik ameliyatla yüz şeklini başkalaştıran, peruk takarak olduğundan başka görünmeye çalışan kadın ve erkekler boş bir kurtuntu peşinde koştuklarının, gelirlerinin önemli bir kısmını bu hususta harcayarak kendilerini topluma yararlı olma düzeyinden uzaklaştırdıklarının farkında mıdır? İnsan çok yüce amaçlar, sonsuz saadetler, Yaratanını bilmek, O'nun varlık ve kudretini eşyanın her parçasında görmek için yaratılmıştır. Kaş ve gözle uğraşacak, haftada iki üç defa berberin önünde saatlerce oturacak, günün önemli bir bölümünü tuvalet masası başında geçirecek kadar uzun ömrümüz yoktur. Hem böyle yapmak, ömür sermayesini bu tür işlerde harcamak insanı hangi kutsal amaca, hangi sonsuz mutluluğa götürmektedir? Zaman denilen dördüncü boyut ne tuvalet, ne peruk, ne de takma kirpik tanır; bir yandan ömrü törpülerken bütün bunların boş uğraşlar, kudret fırçasının kader çizgilerini değiştirmeler olduğunu her gün binlerce örneklerle sergilemektedir.

İşte Kur'ân bu hakikati en duyarlı ve anlamlı biçimde açıklayarak bizleri uyarıyor. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de bu uyarıyı şu

18 Bkz. Adem İnce, <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/102-adem-ince/1309-sakal-brakmann-huekmue-uezerine>

hadisleriyle açıklıyor: ‘Şüphesiz ki Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, O ancak sizin kalblerinize ve amellerinize bakar.’¹⁹

Şeklimizle ilgilendiğimiz kadar kalbimiz ve amelimizle ilgilenseydik, para ve servetle meşgul olduğumuz kadar ruhumuzla uğraşsaydık, herhalde fitrî amacımıza daha uygun bir yol tutmuş olurduk.’²⁰

İnsanları en güzel şekil/biçim/kıvamda yaratan Cenab-ı Allah, peygamberleri vasıtasıyla kulluk görevlerini onlara bildirdiği ve öğrettiği gibi, kılık-kıyafetlerindeki ölçüleri de onlara öğretmiştir. İnsanların bedenlerindeki yaratılıştan var olan saç, sakal ve diğer kılların da bu bakımdan bir ahkamı ve adabı vardır. Mesela bir kısmı kesilir, bir kısmı bırakılır, bir kısmı da uzatılır. Bunları bize öğretenler ise Peygamber efendilerimizdir. Özellikle de Peygamber (s.a.v.) Efendimizdir. Onlar sakalı fitrat/yaratılış olarak görmüşlerdir. Bu yüzden onun kesilmesi “şeytanın emrine uyma” sayılır. Şeytana uymama ise bu dinin en belli başlı emridir. Öyle ki bu konuda ayet ve hadisleri yazarak uzun bilgi vermeye gerek görmüyoruz.

2- Peygamber’e itaat edilmesi: Yani “madem ki Peygamberimiz sakalın bırakılmasını istemiş, kesilmesini nehyetmiştir, öyleyse ona itaat ederek yazmak gerekir” şeklinde tecelli etmesi.

Sünnet, sakalda da olduğu gibi, hüküm koymada ve helali-haramı bildirmede, Kur’ândan sonraki ikinci temel kaynaktır. Kur’ân, sünnet, ashâb-ı kirâm’ın uygulamalarından pek çok delil, icmâ-ı ümmet, selim akıl ve mantık, “sünnetin İslam hukukunda delil oluşunu ve onun gereğine göre amel etmenin bağlayıcılığını” göstermektedir. Bunda bütün âlimler ittifak etmişlerdir. Bizzat Kur’ân-ı Kerim ve hadis-i şerif-

19 Taberani, Beyhakî: Sahih isnadla..

20 Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, Anadolu Yay., 3/1476-1477.

lerde sünnetin delil oluşuna ve bağlayıcılığına, sünnet ve ona ittibanın önemine çokça vurgu yapılmaktadır. İşte bu konuda bazı ayetler:

Allah Teala, Şûrâ ve Ahzâb sûrelerinde Rasûlullah (s.a.v.)'in insanları O'na (c.c) ulaştırdığını bizlere bildirmektedir: **“Ey şanlı Nebî! Şüphesiz sen, dosdoğru yola götürüyorsun. Göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi Allah'ın yoluna.”** (Şûrâ, 42/52-53)

“Ey kadri yüce Nebî! Biz seni hakikaten insanlara şahit, müjdeleyici, uyarıcı, Allah'ın izniyle O'nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir ışık kaynağı olarak gönderdik.” (Ahzâb, 45-46)

“Ey Rasûlüm, de ki: Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah Ğafûr'dur, Rahîm'dir!” (Âl-i İmrân, 31)

“Hakikaten, Allah'ın Rasûlünde sizler için, Allah'a ve âhîret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir nümune vardır.” (Ahzab, 21)

“Peygamber size her ne getirirse onu alın, sizi neden menderse ondan da geri durun.” (Haşr, 7)

“Kim Rasûlullah'a itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.” (Nisâ, 80)

“Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Kur'ân'ı ve Rasûlullah'ın öğütlerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin!” (Enfâl, 20)

“Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve salihlerle birlikte. İşte bunlar ne güzel arkadaşlardır!” (Nisâ, 69)

“Allah ve Rasûlü, herhangi bir meselede hüküm bildirdikten sonra, artık inanmış bir erkek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah’a ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzâb, 36)

“Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilâf ettikleri meselelerde seni hakem kabul edip, sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.” (Nisâ, 65)

Bu konuyu açıklayan yaşanmış canlı bir örneği burada sunmak isteriz: Sunacağımız bu olayda sözü edilen mevzuyu isterseniz “sakal” olarak okuyun da üstünde öyle düşünün, belki daha açıklayıcı olabilir: *Sahih-i Buhari* ve *Sahih-i Müslim*’de geçen bir rivayet şöyledir: “Abdullah b. Mesûd, ‘Allah, güzellik için Allah’ın yarattığını değiştirip dövme yapana ve yaptırana, kaşları inceltene ve kaşlarını inceltirene, dişlerini seyreltenlere lanet etsin!’²¹ dedi.

Onun bu sözünü duyan bir kadın, İbn Mesûd’a gelerek şunu söyledi: ‘Bana senin falan falan kimselere lanet ettiğin haberi ulaştı, bu neyin nesi?’

İbn Mesûd ona ‘Allah Rasûlünün lanet ettiğine ben niye lanet etmeyecekmişim. O, Allah’ın kitabında var.’ cevabını verdi.

Kadın, ‘Ben Kur’ân’ın iki kapağı arasında ne varsa hepsini okudum, fakat onu bulamadım?!’ deyince, İbn Mesûd ‘Eğer onu gerçekten okumuş olsaydın mutlaka bulurdun. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **‘Peygamber size her ne getirirse onu alın, sizi neden menederse ondan da geri durun.’** (Haşr, 7)’ cevabını verdi.

21 Buhârî, Tefsiru’l-Kur’ân, Sûretü’l-Haşr, 4, Libâs, 82-87; Müslim, Libâs, 119-120; Nesâî, Zînet, 26.

Bunun üzerine o kadın, 'Anladım, bütün gönlümle kabul ettim' dedi. Abdullah b. Mesud da 'Muhakkak ki Rasûlullah (s.a.v.), bu saydığım şeyleri yasaklamıştır' dedi."²²

Sünnetin önemi ve onun hüküm koymada Kur'an'la birlikte alınması gerektiğini ifade eden en çarpıcı hadislerden biri de şudur:

"*Sakin herhangi birinizi koltuğuna gerilip oturmuş ve kendisine emir veya nehiyelerimden biri gelip de 'Biz, onu bilmeyiz; (Allah'ın kitabı var. Sünnet diye bir şey bilmeyiz.) Kitabullah'ta ne bulursak ona uyarız.' diyor olarak bulmayayım* (böyle dediğini duymayayım.)"²³

Mü'minler surette ve sîrette, yani hâl ve gidişte, ahlâk ve âdâpta, yani bir nevi örfler ve âdetlerde, hatta hayatın tüm alanlarında, Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetine uymak durumundadırlar. Bu bir muhayyerlik değil, yerine göre kesin emir, yani farzdır, yerine göre şiddetli tavsiye ve teşvik, yani sünnet, müstehap ve menduptur. Yerine göre de kesin bir yasaklama, yani haramdır.

Her halükârda Allah Teâlâ'nın dinini en iyi bilen ve yaşayan Rasûlullah (s.a.v.)'dir ve onun sünnetine uymak, İslâmiyet'i doğru anlamanın, doğru yaşamının yegâne yoludur. Sünnetin teşride/yasamada, helal ve haram kılmada başlı başına bağlayıcı bir delil olduğuna dair bilgiler o kadar çok ve malumdur ki, bu konuyu daha fazla uzatmaya gerek görmüyoruz.

Netice itibarıyla Efendimiz (s.a.v.) sakal bırakmayı emrettiği gibi kendi de sakalını uzatmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'in sakalını kazıdığına dair asla ve kat'a bir rivayet yoktur.

22 Buhârî, Tefsir, Sûretü'l-Haşr, 4, Libâs, 82-87; Müslim, Libâs, 119-120.

23 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, İmare, 33; Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 2/367, 4/132.

Madem ki Rasûlullah (s.a.v.)'in bir tutam sakalı vardır ve sakalı uzatma hakkında emirleri vardır, öyleyse söylem ve eylemle perçinlenen bu emrin gereği yapılmalı, onun bu sünneti ihlas ve samimiyetle yaşanmalıdır. Önemli olan da bu söz dinleme ve emre teslim olmadır. Yani itaat ederek sakal bırakmadır.

Ancak bir hususu gözden kaçırdığımız sanılmasın. O da bu emrin vücup, sünnet veya nedb, tavsiye ve teşvik edici mi olduğunun bir ihtilaf konusu olmasıdır. Bu mesele kendi yerinde, yani “Fıkıhta Sakal” başlığı altında incelenecektir. Bize göre sevgili Peygamber Efendimizin bu emri ister farz, ister sünnet, isterse müstehap olarak anlaşılсын farketmez, önemli olan her halükârda ona uymaktır.

Hemen belirtelim ki, farz, sünnetten daha önemli, öncelikli ve sevaplıdır. Buna göre “sakal farz” diyen, sakal bıraktığında farz işleme sevabı alır. “Sakal sünnettir veya müstehaptır” diye sakal bırakanlar ise, sünnet veya müstehap sevabı alırlar ki farz ile aralarında dağlar kadar fark vardır. Bu kazanç da ihmal edilmemelidir. Aynı işe farklı sevap, işin keyfiyetinden kaynaklanmaktadır. Malum, “*ameller niyetlere göre değerlendirilirler.*”

Artık bu bilgileri gördükten sonra şimdi yapacağımız iş, bir kere daha, başta serbest çalışanlar olmak üzere bütün Müslüman kardeşlerimizi, sonra da bütün memur ve işçi kardeşlerimizi sakal bırakmaya davet etmektir. Biz dahi edelim ki bu “emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker” sevabını kazanalım.

Bilindiği gibi Peygamberimiz, “*Kim insanları doğru yola çağırırsa, kendisine uyanların sevabı kadar ona da sevap yazılır. Bu, kendisine uyanların sevabından bir şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa*

çağırırsa kendisine uyanların günahı kadar ona da günah yazılır. Bu, kendisine uyanların günahından bir şey eksiltmez” buyurmuştur.”²⁴

Kim bizim bu yazdıklarımızı okuyup da sakal bırakırsa, sebep olduğumuz için onun sakal bırakma sevabına, ondan bir şey eksilmemek kaydıyla, ortak oluruz inşaallah. Bu sadece bize ait bir sevap da değildir. Okuyuculara da bu sevap kapısı sonuna kadar açıktır. Bunun azıcık da olsa açılımını “Sonsöz”de göreceğiz inşaallah.

Şimdi “İslam şekil, biçim, kılık ve kıyafet dini değildir, Müslümanların böyle bir meselesi yoktur” diyenler inşaallah bu yanlış düşünceden vazgeçmişlerdir.

Yok eğer hâlâ “tatmin olmadık” diyebiliyorlarsa, aslında onlara söylenecek söz yeterlidir. Fakat buna rağmen, sırf insan denilen yaratığa özel bir şefkat ve merhamet gösterdiğimizden dolayı, İslam’ı inanıp da dünya ve ahiret azabından kurtulmaları sevdasıyla, konuyu biraz daha açıp sözü doğrudan sünnete getirebiliriz.

Yanlış anlaşılmasın, sadece insana değil, bizim canlı veya cemaat olsun, yaratılan her varlığa şefkat ve merhametimiz vardır. Öyleyse neden kurtuluş için sadece insanları davet ediyoruz?

Çünkü insanlar ve cinlerin dışında kalan bütün yaratıklara da şefkat, merhamet ve muhabbetimiz vardır ama onların dinî emirler ve yasaklar karşısında mükellefiyetleri/sorumlulukları yoktur. Onlar kendilerinden, hem de severek ve isteyerek Allah Teâlâ’nın kanunlarına iman ve itaat eder, Allah Teâlâ’nın teşbih ve tahmiidiyle meşgul olurlar, biz dillerini duymasak veya anlamasak bile...

24 *Sahîh-i Muslim*, Zekât kitabı, 1017.

SÜNNETTE SAKAL

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz zamanında Arap Yarımadası'nda yaşayan insanların hemen hepsi sakal bırakırdı. Yüzde tüy bitmeye başladığı günden itibaren sakal kendi haline terk edilir, kişilerin, aile ve aşiretlerin kendi âdet ve gelenekleri doğrultusunda uzayan sakala çeki düzen verilirdi. Bir kısmı da hiç dokunmayıp salıverirdi. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz kıyafette tesettür emrinden başka bir değişim, bir devrim veya inkılap yapmadığı gibi, bıyık ve sakalda da köklü bir devrim yapmamıştır. Ancak o, ipek, atlas, dibâc gibi lüks sayılan ve değeri yüksek olan kumaştan yapılan elbiseleri giymemiş, aynı zamanda ümmetinin erkeklerine de haram kılmıştır. Ayrıca erkek ve kadın için tesettürü getirmiş, bunun herbirine göre ölçülerini belirlemiştir. Yoksa putperest Arapların o gün için örf ve âdetlerine uygun kılık-kıyafetlerine karşı çıkmamıştır. Şam ve Yemen taraflarında dokunan kumaşlar, hazırlanan entariler ve üstlükler Mekke ve Medine pazarlarında satılmıştır. Bunu putperestler dokumuş veya dikmiş, şunu Hıristiyanlar hazırlamış diye bir ayırım yapılmamıştır.

Elbise gibi bıyık ve sakal konusu da sadece ıslâh edilmiş, dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde bıyıkların kırılması, boyun ve yanakların az da olsa gözükmeye şeklinde sakalların düzeltilmesine gidilerek temizliğe, koruyucu hekimliğe önem verilmiştir.

Kirli paslı, üst başları yağlı ve boyalı Araplara medenîce giyinmeleri, elbise ve vücutlarını tertemiz tutmaları öğretilmiştir. İslâm

dini, şekilci değildir; şekle ve surete değil, imân ve amele değer verir. Ancak kişiyi kir, pas ve dağınıklıktan kurtarıp temiz ve düzenli giyilmesini emreder. Nitekim İslâm'ın evrensel bir din olduğu, asıl kalp ve kafaları aydınlatmak için geldiği şu ilkeyle ifade edilmiştir: **“Şüphesiz ki Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Aksine O, kalblerinize ve amellerinize bakar.”**

İşte bu yüzden Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz sakal bıraktığı ve onu düzenleyip çekicilik kazandırdığı için sakal güzel sünnetlerden biri sayılır. Onun sakallı olduğuna dair pek çok rivayet vardır. En ilginçlerinden birini yazalım: “Ebu Ma'mer (r.a.) buyurmuştur ki: Biz Habbab (r.a.)'a, ‘Rasûlullah (s.a.v.) öğle ve ikinci namazlarında gizli okur muydu?’ diye sorduk, o ‘Evet’ diye cevap verdi. Biz, ‘Siz bunu nereden bilirdiniz?’ diye sorunca o, ‘Sakalının sallanmasından’ diye cevap verdi.”²⁵

O devirde İran Mecûsileriyle, Hıristiyan Romalılarından kimi bıyık ve sakalı hiç bırakmaz, kimi de bıyıkları ağzını örtecek şekilde bırakırdı. Hatta İrandan gelen iki kişiyi bıyısız ve sakalsız gören Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, bu hali çok yadırgamıştı. Gerçekten erkeğe yakışan ve fitratında mevcut olan bıyık ve sakal, onu kadınlara benzemekten korumakta ve şahsiyet kazandırmaktadır.

Konuyu bu açıdan değerlendirip özetleyecek olursak: Araplarda geçerli bir âdet halinde süregelen sakal, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz tarafından da benimsenmiş ve ona çeki düzen, temizlik ve güzel bir görünüm verilerek ıslâh edilmiştir. Sonra da Müslümanlar bu sünnete ısrarla teşvik edilmiştir. Böylece Müslümanlara, Peygamberlerine uyma bakımından güzel sünnetlerden biri olarak miras kalmıştır.

25 Buhari, Sıfatı Salat:9, No.713, 1/260, Ebu Davud, Salat:125, No.801, 1/272.

Konunun Ana Başlıkları

Sakal hakkında Rasûlullah (s.a.v.) Efendimizden gelen rivayetler belli başlıklar altında tasnif edilebilir. Nitekim biz de bu rivayetleri daha derli toplu olsun ve incelenmesi kolaylaşsın diye öyle derleyip topladık. Ama bu konuları özetleyerek sunmak istedik. Fakat gördük ki İsmail Yalçın bunu yapmış. Biz de onun veciz ifadeleriyle hadislerde sakal konusunda gelen bazı emir, yasak, teşvik ve tavsiye ifadelerini iktibas ettik.

Hz. Peygamber sakal bırakmayı yaratılışa uygun davranışlar arasında saymış,²⁶ bazen müşriklere veya Mecûsilere muhalefet etme gerekçesine bağlayarak, bazen de gerekçe belirtmeden sakalın bırakılıp bıyıkların kısaltılmasını,²⁷ saç ve sakalın boyanarak yahudi ve hıristiyanlardan farklı olunmasını²⁸ istemiş ve saçı-sakalı siyaha boyamayı yasaklamıştır.²⁹

Rasûl-i Ekrem'in sakalının sık olduğu,³⁰ sakalını eninden ve boyundan kısalttığı³¹ ve Peygamber'in fiillerine uymada titizliğiyle bilinen sahâbeden Abdullah b. Ömer'in sakalını avucuyla tutup bundan fazla olan kısmı tıraş ettiği³² bildirilmektedir. Ayrıca Rasûlullah'ın, saçı-sakalı dağınık olanları uyararak kendilerinden bu durumu düzeltmelerini istediği kaydedilmektedir.³³

26 Buhârî, Libâs, 62; Müslim, Tahâret, 56

27 Buhârî, Libâs, 63; Müslim, Tahâret, 52-55

28 Buhârî, Libâs, 67; Müslim, Libâs, 80

29 Müslim, Libâs, 78-79; Ebû Dâvûd, Tereccül, 20

30 Müslim, Fezâil, 109

31 Tirmizî, Edeb, 17

32 Buhârî, Libâs, 64

33 Bkz. İsmail Yalçın, DİA, Sakal md. (el-Muvatta, Şa'r, 7)

Buna göre biz de sünnette sakal bahsini işlerken haliyle sakalın fitrat oluşunu, sakal bırakmada emir ve tavsiyeleri, kesmedeki yasaklamayı, bu konuda kafirlere benzememeyi, sakalın miktarını, bakım ve boyanmasını, sakalda ak kılların yolunmaması gereğini işlemek durumundayız. Ama her şeyden önce sünnetin teşri/yasama yetkisini görmeliyiz. Zira sakalın hükmü, sünnet deliliyle sabittir.

Sünnetin Yasama Yetkisi

Az önce konuya Kur'an-ı Kerim açısından bakarken, sünnetin dinde teşri, yani yasama, kanun koyma, helal ve haram kılma yetkisini görmüştük. Bu konuda yeteri kadar ayet ve hadis sunmuştuk. Şimdi o bilgileri burada tekrar etmeyelim. Sanki bir daha sunmuş gibi sayalım ve sünnetin dindeki yeri hakkında Sevgili Peygamber (s.a.v.) Efendimizin bazı buyruklarını görelim:

*“Dikkat edin, sözümü iyi dinleyin! Şüphesiz bana Kitab verildi ve Kitab'la beraber onun bir misli daha (yani sünnet) verildi.”*³⁴

*“Sizden, koltuğuna kurulup hadislerimi reddeden kimse, Allah'ın, yalnızca Kitabıyla mı haramlarını bildirdiğini zannediyor! Dikkatle dinleyin, iyi anlayın! Vallahi size vaaz ve nasihat ettiğim, emrettiğim yahut nehyettiğim hadisler de hüküm koyma bakımından Kur'an gibidir.”*³⁵

*“Dikkat edin, doğru belleyin! Muhakkak ki Allah'ın Rasûlünün haram kıldığı da Allah'ın haram kıldığı gibidir.”*³⁶

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, sünnet ve ona ittibanın önemi hakkında şu sözleri ne kadar güzel ve sevindiricidir: *“Sözlerin en hayırlısı, Allah'ın*

34 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5.

35 Ebû Dâvûd, İmare, 33.

36 Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2.

kitabı Kur'ândır; tutulup gidilecek yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur, sünnetidir. İşlerin en şerlisi de, sünnete muhalif olarak, sonradan ortaya çıkarılan bid'atlardır. Her bid'at, dalâlettir."

"Benden sonra yaşayanlar, pek çok ihtilâf ve herc ü merc görecekler. Size sünnetimi ve hidayet üzere olan Râşid halifelerin yolunu, sünnetini tavsiye ederim. Siz bunlara uyun ve sımsıkı sarılın!"³⁷

Allah Rasûlü (s.a.v.) sünnetin başkalarına da ulaştırılması hakkında ümmetini şöyle teşvik etmektedir: *"Benim sözlerimi işitip iyice ezberleyerek öğrendikten sonra başkalarına ulaştıran kimselerin (dünya ve ahirette) Allah yüzlerini ak etsin."*³⁸ Bu ise sünnetin ümmetin hayatındaki gereğini ifade etmek değil midir?

Sünnete ittibânın cennete götürdüğü ise Allah Rasûlü (s.a.v.)'in dilinden şöyle ifade edilmektedir: *"Ümmetimden herkes Cennet'e girecektir, girmemekte direten müstesna."* Ashâb, "Girmemekte direten kimdir yâ Rasûlallah?" diye sordular. Allah Rasûlü de şu cevabı verdi: *"Bana itaat eden Cennet'e girer; bana isyan edense Cennet'e girmek için inat ediyor demektir."*³⁹

Allah katında ve O'nun Rasûlü (s.a.v.) katında sünnetin değeri bu şekilde beyan edilmiştir. Sahabenin bu gerekçelerle sünnete uyma ve onu korumada gösterdikleri çaba ve gayret de ortadadır. Biz de bu yolda devam edip gidiciyiz. Bundan daha tabii ne olabilir? Zira insanlar Kur'an'ı hayata nasıl tatbik edeceklerini ancak sünnetten öğreneceklerdir. Zira sünnet, Kur'an-ı Kerim'i tebliğ ettiği kadar tebyin/

37 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; İbn Mâce, Mukaddime, 6.

38 Ebu Dâvûd, İlim, 10; Tirmizî, İlim, 7; İbn-i Mace, Mukaddime, 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/82.

39 Buhârî, İ'tisâm, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/361.

tefsir etmekte, yorumlamakta, açıklamaktadır. Burada da kalmayıp uygulamada onu pratik olarak yaşayarak göstermekte, örneklik oluşturmaktadır.

Bu yüzden dini açıklamada, kanun koymada, helal ve haram gibi teşri kılmada, yolunda yürümede Kur'ân ile sünneti birbirinden ayırmak imkânsız hale gelmiştir. Özellikle de çağımızda kimi Kur'ân ve sünnet düşmanları bunu istemekte, böyle olsun diye çabalamaktadır. Her ne kadar kandırdıkları bazı kimselerin böyle düşünceleri onları sevindirirse de, bu asla Müslümanlar tarafından benimsenecek, kabul- lenilecek bir şey değildir. Kur'an-ı Kerim'i koruyan Allah Teâlâ'nın, sünneti de koruyacağına inancımız tamdır.

Kur'ân-ı Kerim'den ayrı müstakil bir teşri kaynağı olan sünnet, Kur'ân gibi; farz, vacip, sünnet, müstehap, âdâb, mübah, mekruh ve haram olmak üzere dinde hüküm koyar. İslam hukukunda Kur'ân ile iç içe olan ve ondan ayrı tutulması mümkün olmayan sünnetin bu iş- levi hadis ve fıkıh usulü ilminde geniş olarak işlenmiş, "Ef'al-i Rasûl" ismiyle bu konuda müstakil kitaplar yazılmıştır. Bu derin konu dört ana maddede özetlenebilir:

1- Sünnet, Kur'ân'ın hükümlerine muvafık olarak gelir, onun hü- kümlerini teyid, tekid ve itmâm eder. Mesela namaz, oruç, zekat ve haccın farz olduğunu teyid eden hadislerle, ana-babaya âsi olmanın, yalancı şahitliğin ve cana kıymanın haram olduğunu ifade eden ha- disler sünnetin teyid ve tekid fonksiyonuna misal olarak verilebilir. Lian'a ait hükümler Kur'ân'da tafsîlî olarak bildirilmişken sünnetin bazı ilaveler getirmesi de sünnetin itmâm fonksiyonunu gösterir.

2- Sünnet, Kur'ân'ın hükümlerini beyan edici, açıklığa kavuştu- rucu mahiyette gelir; Kur'ân'ın mücmelini tafsil, umumunu tahsîs,

mutlakını takyîd ve mübhemini tefsir eder. Böylece onun hüküm ve hedeflerinin pratiğe nasıl döküleceğini ortaya koyar. Meselâ; Kur'ân namaz kılmayı, zekat vermeyi kesin olarak emretmiş fakat bunların tafsilî açıklamalarını sünnete bırakmıştır. Namaz vakit ve rekâtları, namazda nelerin ne kadar okunacağı, zekat miktarı ve zekat verilecek mallar gibi detaylı hükümler bize ancak sünnet yoluyla ulaşmıştır.

Mübhem, müşkil lafza açıklık getiren sünnete misal olarak ise şu hadiseyi verebiliriz. **“İman edip de imanlarına zulmü bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.”** âyeti nazil olduğunda, sahabe-i kirâm, endişeyle Rasûlullah'a gelip, “Hangimiz var ki, zulmetmemiş olsun?” dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.) bunun üzerine “Mesele sizin zannettiğiniz gibi değil; o, Hz. Lokman'ın, oğluna dediği gibidir.” deyip, “(Oğulcuğum) **Allah'a şirk koşma; muhakkak ki şirk, büyük bir zulümdür.**” ayetini okudu ve böylece En'am sûresi 82. ayetteki **“zulüm”** lafzının “şirk” manasında olduğunu açıklığa kavuşturmuş oldu.

3- Sünnet, Kur'ân'ın bahsetmediği bazı hükümler getirir. Bu da sünnetin müstakil teşrie sahip olduğunu gösterir. Mesela; ninenin mirastan pay sahibi olması, vitir namazı ve fitir sadakasının vacip oluşu, ehlî eşekler, pençeli kuşlar ve köpek dişli parçalayıcı hayvanların yenilmesinin haram oluşu, süt akrabalığına ait bazı meseleler, erkeklere altın ve ipek kullanmanın haram olması gibi hükümler müstakil olarak sünnetle sabit olmuştur.

4- Sünnet, Kur'ândaki bazı hükümleri nesheder. Bu görüş, Hanefî uleması ve diğer bazı alimlerin görüşüdür. Meselâ; Bakara suresinin vasiyeti emreden 180. ayeti *“Vârise vasiyet yoktur”*²⁴⁰ hadisiyle neshedil-

40 Buhari, Vesâyâ, 6; Ebu Davud, Vesâyâ, 6.

miştir. Sünnetle neshi caiz görenlere göre nâsih konumundaki sünnet, mütevatir olmalıdır. Hanefilere göre meşhur sünnetle de nesh caizdir.

Buraya kadar gördüğümüz bilgiler sakalın sünnetteki yerini açıklama ve bizim bunun karşısındaki durum ve duruşumuzu gösterme bakımından “sünnetin yerini, konumunu ve değerini” açıklamak için anlatılmıştır. Sonuç olarak ifade edebiliriz; madem ki sünnet teşride/ yasamada delildir, öyleyse sünnetle sabit olan her hüküm Müslümanlar için bağlayıcıdır, onunla amel edilmesi gerekir. Bu hususta ümmetin gerçek alimleri arasında tam bir ittifak vardır.

Sakal Hadislerinin Tasnifi

İslam'ı bilme ve yaşama yolu ve yöntemi, ancak ve ancak Rasulullah (s.a.v.)'in “güzel örneklığı'ne (üsve-i hasene) uymakla gerçekleşecektir. Allah, gönderdiği dîni, Rasûlü vâsıtasıyla bir insanın uygulaması hâlinde tecessüm ettirerek bize göstermiş ve ona uygun bir hayat sürmemiz gerektiğini bildirmiştir.

Rasulullah (s.a.v.) de bu vazifesi doğrultusunda, bağlılarına, hayatıyla bir örnek modellik sunmuştur. Gerek sözleri, gerek fiilleri gerekse takrirleri itibâriyle kamil insan olabilmenin yolunu bize gösteren Rasûl'ün, yaşantımızın her ânına müdâhil olan temel ilkeler belirlediği açıkça görülür. Bu, vahyin, olgun, kamil, mükemmel bir insan oluşturma arzusu etrâfında düşünülmelidir. Sireti itibâriyle örnek davranışla ve ahlâkî kurullarla insanı yönlendiren Allah Rasûlü (s.a.v.), sûreti itibâriyle de insana, belli bir şekil, biçim ve tarz tayin etmiştir. Saç, sakal ve bıyık da bunlara dahildir.

Öyle olunca Rasûlullah (s.a.v.)'in bu konudaki hadislerini konularına göre tasnif ederek sunmaya çalışalım:

1- Sakal Fıtratır

عشر من الفطرة: قص الشارب، وإعفاء اللحية، والسواك، واستنشاق الماء، وقص الأظفار، وغسل البراجم، وتنف الإبط، وحلق العانة، وانتقاص الماء

Hız. Âişe (r.a.) anlatıyor: “Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: ‘On şey fıtrattandır: *Bıyığın kesilmesi, sakalın uzatılması, misvak, istinşak (burna su çekmek), mazmaza (ağza su çekmek), tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını yolmak, etek traşı olmak, intikâsu’lmâ, yani istinca yapmak.*”⁴¹

عشرٌ من الفِطْرِ: قَصُّ الشَّارِبِ، وإِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ، والسَّوَاكُ، واستِنشَاقُ المَاءِ، وقَصُّ الأظْفَارِ، وغَسْلُ البِرَاجِمِ، وتَنْفُ الإِبْطِ، وحَلَقُ العَانَةِ، وانتِقَاصُ المَاءِ. قال زكرياءُ: قال مصعبٌ: ونَسِيْتُ العَاشِرَةَ. إِلَّا أنْ تَكُونَ المِضْمُضَةَ. زاد قُتَيْبَةُ: قال وكيعٌ: انتقاصُ الماءِ يعني الاستنجاء

Âişe (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “On şey yaratılış gereği yapılması gereken uygulamalardan- dır: *Bıyıkları kısaltmak, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, burun temizliği yapmak, tırnakları kesmek, parmak aralarını ve mafsallarımı temizlemek, koltuk altı kıllarını temizlemek, kasık kıllarını traş etmek ve suyla taharetlenmek.*” Zekeriyya diyor ki: Mus’ab şöyle dedi: “Onuncuyu unuttum, belki de ağza su vermek olabilir.”⁴²

Kuteybe şunu ekledi: “Veki’ der ki: Hadiste geçen; “İntikasul ma” suyla taharet yapmak anlamındadır.” Bu sahih hadisi Müslim, (261)

41 Müslim, taharet: 16, No. 261, 1/223, Ebu Davud, Taharet: 29, No. 53, 7/61, Tirmizi, Edep: 14, No: 2757, 5/91, İbni Mace, Taharet: 8, No: 293, 1/107, Nesei, Ziyne: 1, No.5055, 8/501, *Müsned-i Ahmed*, 25114, 9/464

42 Müslim, Tahara: 17; Nesâî, Ziyne: 27.

rakamıyla rivayet etmiştir. Bu konuda Ammâr b. Yâsir, İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Benzer bazı hadislerde bu sayılan fitrattan olanlar, beş adet olarak zikredilmiştir. İşte Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *“Beş şey yaratılışın başlangıcından beri devam edip gelmektedir; kasık tıraşı, sünnet olmak, bıyıkları kısaltmak, koltuk altı kıllarını tıraş etmek ve tırnakları kesmek.”*⁴³

Yine Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“Fıtrat beştir. Veya beş şey fıtrattandır.”* (Buradaki şek ravidendir) *“Sünnet olmak, etek tıraşı yapmak, koltuk altını yolmak, tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmaktır.”*⁴⁴

Sünen-i Ebu Davud'dan dilimizde yapılan terceme ve şerhten bu hadisler için bazı açıklamalar almak istiyoruz:⁴⁵ Hadis-i şerif, metinde geçen beş şeyin fitrattan olduğunu ifade etmektedir. Hattabî, buradaki fitratın sünnet mânâsında olduğunu söyler.

“Fıtratın” Allah katında değişmeyen dinî esaslar ve Hz. İbrahim (a.s.)'ın ve onun neslinden gelen peygamberlerin sünnetleri olduğu tarzında görüşler vardır.

Hadis-i şerifte anılan bu beş şeyin fitrattan, yani meşhur mânâsıyla sünnetten olduğu zikredilmektedir: “Beş şey fıtrattır” şeklinde değil, “Beş şey fıtrattandır” şeklinde bir ifade tarzının seçilmiş olmasından anlıyoruz ki, fitratın tamamı beş değil, daha fazladır. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) vasıtasıyla, on şeyin fitrattan olduğu rivayet

43 Buhârî, Libas: 39; Müslim, Tahara: 52)

44 Buhârî, libas 63; Müslim, Tahare. 49, 50; 56; Tirmizi. Edeb 14: Nesaî. Taharet S, 10; İbn Mace. Taharat 8, Zinet I.

45 Şamil Yayınevi: 14/249-250.

edilmiştir. İbn Hacer'in beyanına göre, İbnu'l-Arabî fitrattan olan otuz kadar şey saymıştır.

Şüphesiz bu hadis-i şerifle yukarıda işaret edilen hadis arasında bir çelişki yoktur. Hz. Aişe'nin rivayetinde Efendimiz, fitrattan olan şeylerin on tanesini; Ebu Hureyre'nin bu rivayetinde ise beş tanesini saymıştır. Daha fazla "fıtrat" diye vurgulanan bir durumla karşılaşırsak şaşırılmayalım.

Şimdi, bu hadis-i şerifte fitrattan olduğu anılanlardan konumuzla ilgili olanları ele alalım: Bıyığı kısaltmaya işaret eden kelimeler çeşitli rivayetlerde farklıdır. Onun için ulema, bıyığı kısaltmaktan muradın kırmak mı, kazımak mı, yoksa dudak kırmızılığı görünecek şekilde uçlarını almak mı olduğunda değişik görüşlere sahiptir.

Bugün için bıyığı kısaltma emrini, dudak kırmızılığı görülecek şekilde kısaltmaya hamletmek hem hadisin ruhuna hem de maslahata daha uygun düşmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bıyığı kısaltma ve sakalı uzatma konusundaki tavsiyeleri, "*Sakalı uzatın, bıyığı kısaltın*" tarzında emir sigasıyla ve bazıları "*müşriklere muhalefet edin*" veya "*Yahudilere muhalefet edin*" emirleriyle birlikte varid olmuştur.⁴⁶ Bu durumda bıyığı kesmenin ve sakalı uzatmanın illeti, müşriklere muhalefet etmektir. Zamanımızda müslüman olmayanlar genelde bıyıksızdırlar. Batılılaşmanın getirdiği baskın kültür ve devletin memurlarına sakalı yasaklaması sonucu sakalsızlık çirkin görülme de, şimdi bile Müslüman halkımız, normal uzunlukta olan bıyıkları hoş görürken, bıyığı tamamen kazıyanları veya bıyıkları dudakları örtecek derecede uzatanları yadırgamaktadır.

46 Buhari, Libas, 33; Müslim, Libas. 77, Tirmizi. Edeb 51; Nesaî, Zinet 73.

Bu fitrattan maksat din de olabilir. Nitekim Mevla Teala, **“Allah'ın insanları üzerine yaratmış olduğu fitrat”** (Rum 30) buyurmuştur ki, bundan maksat, “Her doğan çocuğun yaratılışında var olan İslam dindir.” Bu na göre, *“On şey fitrattandır”* hadis-i şerifinin manası, “On şey dinden, yani dinle ilgili şeylerdendir.” olmaktadır.⁴⁷

Hafız ibni Hacer (r.h.), Buhari Şerhi *“Fethu'l-Bari”*de Ebu Şame (r.h.)'dan naklen buyurmuştur ki: “Bu hadis-i şerifte geçen fitrattan maksat, bu on hasleti yerine getirenlerin, Allah Teala'nın, kullarını üzerine yarattığı, teşvik ettiği ve kulları için sevdiği fitratla vasıflanmalarıdır ki böylece onlar, en kıymetli sıfat ve en şerefli suret üzere bulunmuş olurlar. Kadı Beyzavi (r.h.) fitrat hakkında söylenen bütün manaları, cibillet (yaratılış), din ve sünnet manalarında özetleyerek “Bu on şey bütün peygamberlerin seçtiği ve şeriatların, üzerinde birleştiği sünnet-i kadimedir (eski bir yol) ki, sanki bunlar, bütün insanların üzerinde yaratıldığı cibillî birtakım hasletlerdir.” demiştir.”⁴⁸

Yukarıdaki hadîste sakal, fitrat olarak nitelendirilmiştir. Ebû Şâme, fitratı “ilk yaratılış” olarak tanımlar. Hüküm konusunda ise Hattâbî, İbn Hacer, Nevevî, fitratı, “sünnet” olarak nitelerler. Fakat Beydâvî'nin tesbiti takdîre şâyândır: “Ulemanın ileri sürdüğü bütün mânâlar sahîhtir. Kelime, hepsini ifade edecek câmî bir mânâ taşımaktadır. Fitrat, Peygamber tarafından ilk defa ihtira edilen ve bütün şer'atlerce ittifakla benimsenmiş olan eski sünnettir (es-Sünnetü'l-kadimedir). Sanki bunlar, cibillî, fitrî emirlerdir, insanlık bunlar üzerine yaratılmıştır.”

47 Bkz. *Bezlu'l-Mechüd*, 1/ 129.

48 *Fethu'l-Bari*, 10/352

Mâlîkî fakîh İbnu'l-Arabi, fitrî hasletleri vâcib olarak niteler ve “Kişi, bunları terk edecek olsa insânî görünüşünü kaybeder, insanlığını yitirenden nasıl İslâm'lık beklenir?” der.

Ebû Şâme ise “Hadîsin taleb ettiği şeyler, ahlâkî güzelleştirmeye mahsûs olan nezâfettir. Bunun için Şârî'den vâcib kılıcı bir emre gerek yoktur. İnsanların fitrî meyilleri yeterlidir, mücerred nedb (mendubluk) ifâde eden beyân kâfidir.” demiştir. Ancak aynı Ebû Şâme, İbn Hacer'in *Feth*'de zikrettiği üzere “Sakalı tıraş eden yeni bir nesil çıktı. Hâlbuki en meşhûr rivâyetlere göre, Mecusiler sakallarını keserlerdi.” demektedir.⁴⁹

Konu hakkında Kur'ân'a başvurmak, meseleyi daha anlaşılır kılacaktır:

وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ

“(Şeytan diyor ki:) **Onlara emredeceğim, Allah'ın yarattığını bozacaklar.**” (Nisâ, 119)

Nitekim *Fetâvâ İslâmiyye*'nin 1. cildinde (s. 118), “Sakalını kesen insan, Allah'ın yarattığını değiştirmiş sayılanlara dâhil midir?” sorusu üzerine şu cevâb verilmiştir: “Evet, sakalını kesen insan, Allah'ın bu âyette şeytanın insanların çoğunu azdıracığını zikrettiği hâle dâhil olur. Şüphesiz sakalı kesmek Allah'ın yarattığını değiştirmektir.”

Âlim İbn-i Şâhin, “*en-Nâsîh ve'l-Mensûh*” (s. 256) adlı eserinde sakal tıraşının müse olduğunu belirtmektedir.

49 O zaman eski iddialı sözünden rücu etmesi gerekmez miydi? Hem gelsin de zamanımızdaki insanları bir görsün, bu dediğine bin pişman olurdu herhalde. Sonra gerek olmasa ne diye Rasûlullah bunları beyan edecekti. Dediği gibi olsaydı -hâşâ- bu beyan abesle iştigal olmaz mıydı? Neüzü billah!..

Konyalı Mehmed Vehbi Efendi de *Buhârî Şerh'i*nde (4/326) sakalı kesmenin, fitratı değiştirmek olduğu görüşünü savunmaktadır. Aynı görüş, Kandehlevî'den de mervîdir. İbn Teymiyye ve tâkipçileri de sakalın fitrattan olduğu ve kesilmesinin, Allah'ın yaratılışına müdâhale anlamına geldiği görüşünün altını çizmişlerdir.⁵⁰

Bu hadislerinde Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyururlar ki:

لَا يَغُطِّينَ أَحَدَكُمْ لِحْيَتَهُ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّحْيَةَ مِنَ الْوَجْهِ

“Sizden biriniz namazda iken sakalını örtmesin; çünkü sakal, yüzdendir.”⁵¹

Bir insan yüzünü keser mi? Değilse, gereksiz yere sakalını niye kesiyor?

2- Sakal Bırakma Gereği

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « أَنْهَكُوا الشَّوَارِبَ ، وَأَعْفُوا اللَّحْيَ »

Abdullah ibni Ömer (r.a.)’dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bıyıkları son derece kesiniz, sakalları bırakınız, uzatınız.”⁵²

50 Bkz. Âdem İnce, <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/102-adem-nce/1309-sakal-brakmann-huekmue-uezerine>

51 N. Elbanî, Silisletu't Daife, 5754.

52 Buhari, Libas: 63, No. 5554, 5/2209. Benzer hadisler:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ أَمَرَ بِإِحْفَاءِ الشَّوَارِبِ وَإِعْفَاءِ اللَّحْيَةِ
الْراوي: عبد الله بن عمر المحدث: مسلم - المصدر: صحيح مسلم - الصفحة
أو الرقم: خلاصة حكم المحدث: صحيح ٢٥٩
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ أَمَرَ بِإِحْفَاءِ الشَّوَارِبِ وَإِعْفَاءِ اللَّحْيَةِ .

Hadis-i şeriflerde geçen sakalın “îfa” edilmesinden murad; sakalı salmak, bolca bırakmak, çoğaltmak ve hali üzere terketmektir. Bir engel bulunmadıktan sonra, hadis-i şeriflerde gelen bu emrin icab, vacip kılmak için olduğu zahirdir, açıktır. Burada emrin vücut için olduğunun kabul edilmesine bir mani yoktur, üstelik Rasûlullah (s.a.v.)’in, ömrü boyunca sakalı uzatmaya önem vermesi, yine sahabe-i kiramın hiçbirinden sakal tıraşı ve bir tutamdan azını kısaltmanın nakledilmemiş olması, bilakis hepsinin sakal bırakmaya önem vermeleri, sakal bırakmanın vacip olduğunun açık bir delilidir.

Câbir (r.a) şöyle demiştir: “Biz sâhâbîler, hac ve umre dışında sakallarımızın ucunu veya bıyıklarımızın ucunu kendi haline bıraktık, yani uzatırdık.”

Hâdis-i şerifte işaret edilen “îfa” kelimesinin anlamını gördük. Ancak sadece bu ifâdeden Rasûlullah ve sâhabîlerin hiç tıraş olmandan sakallarını bırakıverdikleri mânâsı çıkmaz. Çünkü Efendimizin, sakalını tutup kabzasından artanları kestiğini bildiren hadisler vardır. Bunları “Sakalın Miktarı” başlığında göreceğiz inşaallah.

٣٧٢٤ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، « أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِإِخْفَاءِ الشَّوَارِبِ ، وَإِعْفَاءِ اللَّحَى » حكم الحديث : صحيح

İbni Ömer (r.a.)’dan rivayet edilmiştir ki: “Rasûlullah (s.a.v.) bıyıkların tıraş edilmesini, sakalın da uzatılmasını emretmiştir.”⁵³ Peygamberimiz bazen bu “Bıyıkları kısaltın, sakalları uzatın” emrine söy-

الراوي: عبدالله بن عمر المحدث: مسلم - المصدر: صحيح مسلم - الصفحة
أو الرقم: خلاصة حكم المحدث: صحيح ٢٥٩

le eklemeler de yapmıştır: “müşriklere...” “yahudilere...” “mecusilere muhâlefet ediniz.”⁵⁴

Hadisten ilk mânâda anlaşılan, yukarıda da dediğimiz gibi, emir sîgâsıyla rivâyet edildiği için vücûba, yani farz olmaya delâlet etmesidir. Zîrâ fıkıh usulü ilminde bildirildiği üzere kaide şudur: “Emirde asıl olan vücuptur,” yani emredilenin farz/vâcib oluşudur. Bilindiği gibi vacibin gereği, farz gibi amel olunmasıdır.

Fakat başka bir sebep, karîne bulunması hâlinde emir sîgâsı, mendub, müstehab veya mübah oluşa da hamledilebilir. Mesela yasaktan sonra gelen emir, artık yasağın kalktığına delalet ederek kişiyi yapıp yamamakta serbest/mübah bırakır. Mesela Cuma suresindeki “**namazı kıldıktan sonra dağılın**” emri gibi. İşte o ayetler:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lutfûndan isteyin. Allah’ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz.” (Cuma, 9-10)

Bir zaman Cuma namazından sonra biraz oturup bazı evrad okumuş, sonra camiden çıkmıştım. Yaşlı bir emekli öğretmen beni bekliyormuş. Musafahadan sonra kendince emr-i ma’ruf yaptı: “Allah Teâlâ’nın ‘**namazdan sonra dağılın**’ emrini bilmiyor musun hoca efendi?” dedi. Ben de bu kuralı anlatmaya çalıştım, ama anlamadım. “Kur’an açıkça emrediyor” diyerek üzüntüyle gitti. Ben de

54 Buhârî, Libas, 63-64; Müslim, Tahâret, 52; Ebu Dâvûd (4199); Tirmizî (2764); Nesâî (taharet 14); Ahmed (2/16, 356, 365, 366, 387); Beyhâkî (1/151).

Hadîs sahihtir. Nitekim Tirmizî, hadîsi naklettikten sonra ‘hasen-sahih’ nitelemesinde bulunur.

“iyiliği emretme ve kötülükten nehyetme” işinin niye alimlere düştüğünü bir kere daha idrak ettim.

Yine ayetteki **“İhramdan çıkınca avlanınız”** (Mâide, 2) emri, aynen bu kaide gereğince, “avlanabilirsiniz” demektir. Fakat sakal ile ilgili emirlerde böyle bir durum yoktur.

3- Kâfirlere Benzememek

Kur’an ve sünnetin önemle üzerinde durduğu konulardan biri de, müslümanların bireysel ve toplumsal bir kimlik bilinci kazanmaları, kendi özel şahsiyetlerini korumaları ve kendilerine güven duymaları olmuştur. Müslümanların birlik ve bütünleşmesi, belli bir siyasî yapı içinde kendi devletini kurması ve ortak şuur oluşturan bir millet/ümme olması buna bağlıdır. Çünkü bu hayatta en önemli vazife, kendi inanç ve ibadetlerini, ahlak ve değer yapılarını, yani dinlerini ve ona dayalı hayat tarzlarını korumalarıdır.

Bu yüzden Kur’an, müslümanlara ısrarla birlik ve bütünlük içinde olmalarını, müşrik ve gayr-i müslimleri dost edinmemelerini, onlarla gayr-i İslâmî bir kültürün etkisi altında kalmayı kaçınılmaz kılacak şekilde sıkı fıkı ilişkiye girmemelerini emrederken, Hz. Peygamber Efendimiz de Müslümanları, itikadî, amelî, hukukî ve ahlâkî alanda olduğu gibi, kendi toplumunun en açık göstergesi olan kılık ve kıyafet, şekil, biçim ve hayat tarzı bakımından da müşriklere, gayr-i müslümlere benzememeye davet ve teşvik etmiştir. Bunlar, çevredeki kültür ve medeniyetlerle, din ve kavimlerle iç içe yaşayan o dönem müslümanlarına, “din kardeşliğine” dayalı ayrı bir kimlik kazandırıp onların kendi içinde sevgi, saygı, adalet, hukukun üstünlüğü, ahlak ve fazilete dayalı bir birlik ve bütünlük oluşturmalarına yönelik işlemlerdir.

Bütün bunların neticesinde biz müslümanlar, kendi şahsına özel bir ümmet olmuşuzdur. İnanç, ibadet, hukuk, ahlak, hâl ve gidişatta Kur'an ve sünnetin ilkelerine bağlı bir milletiz. Saydığımız hususlarda asla başka dinlere ve milletlere veya dinsiz ateistlere benzemeyiz. Bu bize Rabbimizin ve Sevgili Peygamberimizin emridir. Örnek olsun diye birkaç ayet ve hadisi hatırlatalım. Allahu Teala buyuruyor:

“Sonra seni bir Şeriat üzere kıldık. Ona uy, bilmeyenlerin hevalarına uyma.” (Casiye, 18)

Uyarsa ne mi olur?

“Eğer sana gelen ilimden sonra onların hevalarına uyarsan, bil ki sen de zalimlersin.” (Bakara, 145)

Özellikle de Yahudilere ve Hıristiyanlara uymak kesinlikle yasaklanarak haram kılınmıştır: **“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir guruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden inkârcılığa sevkederler.”** (Al-i İmran, 100)

Bu ayetin hemen arkasından bu uyarmanın neden olamayacağı da belirtilmiştir: **“Size Allah'ın âyetleri okunurken, üstelik Allah Rasûlü de aranızdayken nasıl inkâra saparsınız? Her kim Allah'a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.”** (Al-i İmran, 101)

Ancak zamanla iman ateşi küllenir de Müslümanlar bu uyarıları unutarak ecnebilere uyarlırsa, akıbetleri hem dünyada, hem de ahirette çok acı ve azaplı olacaktır. Böyle bir tehlikeye düşmemek için Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) önceden uyarmıştır. İşte o hadislere birkaç örnek:

“Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır.” (Ebû Dâvud, Ahmed)

“Bizim dışımızdakilere benzeyen bizden değildir” (Tirmizî)

“Bizden gayrisinin sünnetiyle amel eden bizden değildir.”⁵⁵

Abdullah İbn Mes'ûd da Peygamberimizden öğrendiği bu gerçeği şöyle dillendirmiştir: “Kimde bir kavmin özelliği galipse, o, onlardandır.”

Bütün hadis-i şeriflerde, Müslüman olmayanlara benzeyenleri şiddetle kınama vardır. Kim de tam tersi olarak takva ehli ve salih Müslümanlara benzerse, hiç şüphesiz o da onlardandır.

Benzemenin hükmü bile böyle olunca, tıpatıp kafirleri izleyen, onların komünizm, kapitalizm, faşizm, liberalizm, pozitivizm, ek-sistansiyalizm, sekülerizm, laiklik, aydınlanma, dinden bağımsızlık anlamında insanın özgürlüğü gibi, özellikle de emperyalist Batı'nın inançlarına, hukuklarına, ahlaklarına, âdetlerine sıkı sıkıya bağlı olan, Müslümanları küçümseyip onlardan uzak duranların hükmü nedir acaba diye sormaya gerek var mıdır?

Kim Allah Rasülü (s.a.v.)'in sünnetini terkeder ve bunu başka bir sünnet, alışkanlık, âdetle değiştirirse, İslam'a bağlı olduğunu söyleyip Müslümanların isimleriyle anılsa bile, yani bilinçli olarak yapmanın ötesinde bilinçsizce, cahillikle yapsa bile, yine de dinden çıkmıştır, mürted olmuştur. İslam dini üzere değildir.⁵⁶

Az yukarıda “Böyle bir tehlikeye düşmemek için Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) önceden uyarmıştır” demiştik. Fakat ne yazık ki bu uyarıya kulak asmayan insanların da olacağını ta o zamandan bi-

55 *Sahihu'l-Cami*, 5439.

56 Konu hakkında çok kitabımız varsa da özellikle “Bu Sistemden İslam'a,” “İnançta Arınma,” “Sistem ve Şeriat, Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma,” “İnancın Kıyancı,” “İmanın Kıymeti ve Korunması” ile çok yakında basılmak üzere matbaaya verdiğimiz “İslam ve Laiklik” kitaplarımız bu konularda geniş bilgiler vermektedir.

iznillah haber vermiştir. İşte o hadislere birkaç örnek: “Andolsun ki, sizden öncekilerin yoluna karış karış, kulaç kulaç uyacaksınız. Öyle ki, onlar keler deliğine girseler siz de gireceksiniz.” Dedik ki: “Ey Allah'ın Rasülü, Yahudi ve Nasranileri mi kastediyorsunuz?” O, “Kim olacaktı?” diye cevap verdi. (Buhari, Müslim)

Bir rivayette de “Onlardan birisi sokakta annesiyle fuhuş işlese siz de bunu yapacaksınız.” (el-Hakim) buyrulmaktadır.

Öyleyse şu uyarıyı yaparak konumuza geçelim: “**Yemin olsun ki; sizden Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Rasûlullah'ta güzel bir örnek vardır.**” (Ahzab, 21)

Evet, Sevgili Peygamberimizin hadislerine baktığımız zaman bizi ilke olarak “kafirlerle benzemekten” nehyettiğini görürüz. Kendi ümmetinin şahsiyetini koruması için başka dinden olanlara teşebbüh/benzeme ve taklit etme yasaklanmıştır. Ancak söz konusu, ilim ve hikmet gibi faydalı konular ise, kendisi aldığı gibi, onu bizim “yitiğimiz” gibi kendi malımız saymış ve Çinde bile olsa (yani çok uzakta ve büyük zorluklarla olsa bile) gidip almamızı emretmiş, yönlendirmiştir.

Sakal ve bıyıklar da bu benzeme ve taklit etme sınıfına girdirilmiş ve bu hususlarda ümmetini “kafirlerle benzemekten” şiddetle yasaklanmıştır. Bu yasakta kafirler bazen “ehl-i kitap,” bazen “müşrikler,” bazen de “mecusiler” şeklinde tasrih edilerek açıkça söylenmiştir. Şimdi o hadislerden bazı örnekler vereceğiz. İlk hadisimiz, yukarıda işaret ettiğimiz bütün ifadeleri içermesi bakımından önceliklidir:

ليس منّا من تشبه بغيرنا لا تشبهوا باليهود ولا بالنصارى فإن تسليم اليهود الإشارة
بالأصابع وإن تسليم النصارى بالأكف ولا تقصوا النواصي واحفوا الشوارب واعفوا
اللحي ولا تمشوا في المساجد والأسواق وعليكم القمص إلا وتحتها الأزر

“Bizden başkalarına benzemeye çalışsan bizden değildir. Yahu-dilere ve Hıristiyanlara benzemeye çalışmayınız. Yahudilerin selamu parmaklarla işarettir. Hıristiyanların selamu avuçladır. Alınları kesmeyiniz. Bıyıkları kırpınız. Sakalı bırakınız. Üzerinizde frenk gömleği olduğu halde mescitlerde ve sokaklarda yürümeyiniz. Altında izar/etek olursa o başka.”⁵⁷

Şu benzer hadisi de bu konuda yazalım:

لما افتتح رسولُ اللهِ ﷺ مكةَ قال إِنَّ اللهَ عزَّ وجلَّ ورسوله حَرَّمَ عليكم شربَ الخمرِ وثمرتها وحَرَّمَ عليكم أكلَ الميتةِ وثمرتها وحَرَّمَ عليكم الخنازيرَ وأكلها وثمرتها وقال قُصُوا السَّوَابِرَ وَأَعْفُوا اللَّحَى وَلَا تَمْشُوا فِي الْأَسْوَاقِ إِلَّا وَعَلَيْكُمْ الْأَزْرُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ عَمِلَ بِسُنَّةِ غَيْرِنَا

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke’yi fethedince şöyle buyurdu: “Allah (a.c.) ve Rasûlü sizlere şarap içmeyi ve parasını, leş yemeyi ve bedelinini, domuzların da yenmesini ve parasını sizlere haram kıldı.” Sonra devam etti: “Bıyıkları kırpınız, kısaltınız. Sakalı bırakınız. Üzerinizde izar/etek olmadan sokaklarda yürümeyiniz. Hiç şüphesiz bizden başkalarının sünneti/âdeti/gidişatı ile amel eden bizden değildir.”⁵⁸

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ أَحْفُوا السَّوَابِرَ، وَأَوْفُوا اللَّحَى

Ebu Hureyre (r.a.)’dan: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bıyıkları kesin, sakalları salıverin, müşriklere muhalefet edin.”⁵⁹

قُصُوا السَّوَابِرَ، وَوَفُّوا اللَّحَى، خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ

57 Heysemî, Mecmau’z-Zevaid, 8/41.

58 Elbanî, es-Silsiletu’s-Sahihâ, 5/227.

59 Müslim, 260/55

Tercümesi, aşağıdaki ile aynıdır. Farka işaret edilecektir.

خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ. أَحْفُوا الشَّوَارِبَ وَأَوْفُوا اللَّحَى

İbni Ömer (r.a.)’dan: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Müşriklere muhalefet edin. Sakallarınızı bırakın, bıyıklarınızı kısaltınız.”⁶⁰

خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ: وَفَرُوا اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ: إِذَا حَجَّ أَوْ اعْتَمَرَ قَبِضَ عَلَى لِحْيَتِهِ، فَمَا فَضَلَ أَخَذَهُ.

Abdullah İbni Ömer’den rivayet edilmiştir: “Müşriklere muhalefet edin, sakalları uzatın, bıyıkları kesin.”

Nafi dedi ki: “İbn Ömer (r.a.), hac veya umre yaptığında sakalını avuçlar, avuçtan fazla olan kısmını alırdı.”⁶¹

Yukarıda yeterli bilgi vermiştik, malum, hadîsten ilk mânâda anlaşılan, emir sîgâsıyla rivâyet edildiği için vücûba/vacip oluşa delâlet ettiğidir. Çünkü “emirde asıl olan, farz veya vâcibliklidir.”

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَفَرُوا اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ»

60 Müslim, Sahih, 259. İki hadis de aynı manadadır. Ancak “bıyıkları kısaltınız” emri ilkinde “قَصُّوْهُ” ikincisinde “أَحْفُوْهُ” şeklinde gelmiştir.

61 Buhari, Libas:62. No.5553, 5/2209, Müslim, Taharet,16 No.259, 1/222. Bu ve benzer ibarelerle çok hadis rivayet edilmiştir. Fazla bilgi için bkz.

İbni Ömer (r.a.)’dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Müşriklere muhalefet ediniz, sakalları uzatınız, bıyıkları kesiniz.”⁶²

احفوا الشَّوَارِبَ واعفوا اللِّحَى ولا تشبَّهوا باليهود

Enes (r.a.)’dan rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bıyıkları kesin, sakalları bırakın, yahudilere benzemeyin.”⁶³

اعفوا اللِّحَى ، وخذوا الشَّوَارِبَ ، وَغَيْرُوا شَيْبَكُمْ ، وَلا تشبَّهوا باليهود والنَّصَارَى

“Bıyıkları kesiniz, sakalları bırakınız, ihtiyarlarınızın beyaz saçlarını boyayınız, yahudilere ve hıristiyanlara benzemeyiniz.”⁶⁴

وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَثْمَانَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ ، وَرَوَاهُ أَبُو هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : « وَخَالِفُوا الْمَجُوسَ »

Ebu Hureyre (r.a.)’dan rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bıyıkları kesin, sakalları salın, mecusi(atesperest)lere muhalefet edin.”⁶⁵

أَوْفُوا اللِّحَى وَقُصُّوا الشَّوَارِبَ وَخَالِفُوا الْأَعَاجِمَ

“Bıyıkları kesin, sakalları bırakınız, Acemlere muhalefet ediniz.”⁶⁶

Nitekim bıyıkları uzun ve sakalları tıraşlı iki Mecusi, Rasûlullah (s.a.v.)’e gelmiş ve Rasûlullah (s.a.v.), onlara, “Böyle yapmanızı size kim emretti?” diye sorunca onlar, Kisra’yı kastederek “Rabbimiz” de-

62 Buhari, Libas, 62. No: 5553, 5/2209, Müslim, Taharet, 16 No. 259, 1/222.

63 Tahavi, *Meani'l-Asar*, 4/230, Ali el-Müttaki, *Kenzu'l-Ummal*, 17218, 6/649; Aynî, *Nühbetü'l-Efkâr*, 13/180; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, 1/59..

64 Ahmed, *Müsned*, 16/274.

65 Müslim, Taharet: 16, No. 260, 1/222

66 *el-Kamil fi'd-Duafa*, 7/278.

mişlerdi. Rasulullah (s.a.v.), “*Lâkin benim Rabbim, bıyıkları kısaltmamı, sakalları uzatmamı emretti.*” buyurmuştur.⁶⁷

* Ebu Saidi'l-Hudri (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Maşrik cihetinden (güneşin doğduğu taraftan) birtakım insanlar çıkacak, onlar Kur'an okuyacaklar, fakat Kur'an onların hançereleriyle köprücük kemikleri ötesine geçmeyecek. Onlar okun avı delip çıktığı gibi dinden çıkacaklar, ok bir daha kirisine dönmediği gibi, onlar da artık bir daha dine dönemeyeceklerdir.*” Bunun üzerine, “Onların alametleri nedir?” diye sorulunca, Rasûlullah (s.a.v.), “*Onların alametleri tıraştır yahut tüyleri kökünden gidermektir.*” buyurdu.⁶⁸

Buhari şarihlerinden Kastallani (r.h.) “*İrşadü's-Sari*”de; İbni Hacer el-Askalani (r.h.), “*Fethü'l-Bâri*”de; Aynî (r.h.), “*Umdetü'l-Kari*”de tüyleri yolmaktan maksadın, baş, sakal ve bütün tüylerin yolunması olabileceğini söylemişlerdir.⁶⁹

Burada önemli bir meseleye daha dikkat çekmek istiyoruz. Zikrettiğimiz bazı hadisler, bazılarının dediği gibi sadece o zaman değil, bütün zamanlarda sakal ve benzeri konularda sünnete uyma gereğini bildirmesi bakımından önemlidir. Eğer örflerin, âdetlerin değişmesiyle sakalın hükmü ve değeri değişecek olsaydı, istikbale dönük bu gibi hadislerde sakalsızlık kınanmazdı. Bu görüşü destekleyen en büyük delillerden biri de, Rasûlullah (s.a.v.)'in sakalın uzatılmasını, “*Allah'ın emri*” olarak zikretmesidir. Bu, fevkalade dikkate şâyândır.

67 İbni Sa'd (1/449); İbn Kesir, *el-Bidaye* (4/264), İbn Hacer, *Metalibu'l-Aliye* (2206) Hadisin senedi hasen olarak addolunmuştur.

68 Buhari, *Tevhid*: 57, No.7123, 6/2748

69 *İrşadü's-Sari*, 4/480, *Fethü'l-Bari*, 13/546, *Umdetü'l-Kari*, 25/201

Sakal Bakımı

“Allah güzeldir, güzeli sever” diyen sevgili Peygamberimiz, her işinde temizliğe, güzelliğe, sadeliğe dikkat ederdi. Hele bu bir de insan için söz konusuysa, mevzu daha da önem kazanır.

Sevgili Peygamberimiz ile ilgili yazılan şemail kitaplarında onun sakal, bıyık ve saç bakımı anlatılmış, temiz tutması, zeytin yağı ile yağlaması, taraması ve koku sürmesi işlenmiştir. O yanında ayna, tarak, makas, koku, sürme ve misvak taşırdı. Demek ihtiyaç hissettiği zamanlarda saç ve sakalını tarar, temizlik ve güzel görünümüne dikkat ederdi. Bütün bunlar bilinen konulardır. Zaten başlıca işi insanlara bilgi sunmak ve örnek olmak olan bir öğretmenin, müşşidin, liderin böyle olmasından daha tabii ve hoş ne olabilir? O yüzden Peygamberimiz (s.a.v.) yanında tarak, misvak taşırdı. Kapı çalsa, saçını, sakalını düzeltir, ondan sonra kapıyı açardı.

Buna rağmen bu işi de dengede tutup aşırı gitmemek gerekir. Zira Peygamberimiz işi gücü bırakıp saç-sakal ile meşgul olmayı da hoş karşılamaz, icap ettiğinde yapmayı tasvip ve tavsiye ederdi. İleride söz konusu edeceğimiz gibi, ağaran saç ve sakalı boyamak da onun sakalına yaptığı ikramlardandı.

Evet, Allah Rasûlü saçına sakalına çok iyi bakardı. Sık sık tıraş olur, tarar, yağlar ve bakımını iyi yapardı. Müşşiklere benzememek için saçlarını alnının üzerine salıverirdi. Zira müşşikler saçlarını ikiye ayırıp yarısını sağa, yarısını da sola salıverirlerdi. Daha sonraları saçlarını iki tarafa salıverdiği de olurdu. Az sonra göreceğimiz gibi ashabını da derli toplu olmaları, saç sakal bakımı yapmaları konusunda uyarırdı.

Sakal bırakan kimselerin, sünnete göre bakımını yapmaları, sünnete hürmetin ifadesidir. Bakım deyince aklımıza tıraş olmak,

temiz tutmak, taramak, istiyorsa boyamak ve özellikle de beyaz kılları yolmak gelir.

Şimdi saç ve sakal bakımıyla ilgili bazı hadisleri zikredeceğiz:

كان رسولُ اللهِ ﷺ قد شَمَطَ مَقْدَمَ رَأْسِهِ وَلِحْيَتَهُ. وَكَانَ إِذَا أَذْهَنَ لَمْ يُتَبَيَّنْ. وَإِذَا شَعَثَ رَأْسُهُ تَبَيَّنَ. وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللِّحْيَةِ. فَقَالَ رَجُلٌ: وَجْهَهُ مِثْلُ السِّيفِ؟ قَالَ: لَا. بَلْ كَانَ مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ. وَكَانَ مُسْتَدِيرًا. وَرَأَيْتُ الْخَاتَمَ عِنْدَ كَتِفِهِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ. يُشْبِهُ جَسَدَهُ.

Cabir b. Semûre rivayet ediyor: “Rasûlullah (s.a.v.)’in sakalı ile başının ön tarafı ağarmaya başlamıştı, yağ sürüldüğü zaman (beyazlık) belli olmazdı. Başının saçı dağılırsa belli olurdu. Sakalının kılları çoktu. Adamın biri dedi ki: “Yüzü kılıç gibi miydi?” Cabir şöyle cevap verdi: “Hayır, belki güneş ve ay gibiydi. Yuvarlaktı. Omuzundaki nübüvvet mührünü gördüm, güvercin yumurtası gibiydi. Vücudu gibi görünüyordu.”⁷⁰

رَأَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا طَوِيلَ اللِّحْيَةِ فَقَالَ: لِمَ يُسَوِّهُ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ؟ وَرَأَى رَجُلًا نَاطَرَ الرَّأْسِ يَعْنِي شَعْنًا فَقَالَ: مَهْ أَحْسِنُ إِلَى شَعْرِكَ أَوْ أَحْلِفُهُ

Mücahid b. Cebir el-Mekkî rivayet ediyor: “Nebi (s.a.v.) sakalı uzun bir adam gördü ve ona ‘Niçin sizden biri kendini çirkinleştirir?’ dedi. Yine saç başı dağınık bir adam gördü ve dedi ki: ‘Olmadı. Ya saçına iyi bak, ya da tıraş et, kestir.’”⁷¹

كان رسولُ اللهِ ﷺ في المسجدِ أَدْخَلَ رَجُلٌ نَاطَرَ الرَّأْسِ وَ اللِّحْيَةِ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ أَنْ أُخْرَجَ - كَأَنَّهُ يَعْنِي إِصْلَاحَ شَعْرِ رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ - فَعَمَلْ

70 Müslim, Sahih, 2344.

71 Ebu Davud, 477.

الرجل ثم رجع أقال رسول الله ﷺ: أليس هذا خيرًا من أن يأتي أحدكم نائر الرأس كأنه شيطان؟

Ata b. Yesar rivayet ediyor: “Rasûlullah (s.a.v.) mesciddeydi. İçeriye saç sakalı dağılmış, karışmış bir adam girdi. Rasûlullah (s.a.v.) ona eliyle ‘çık’ der gibi işaret etti. Sanki saç ve sakalını düzenlemesini istiyordu. Adam da çıktı ve istenileni yaptı. Adam içeriye tekrar girince Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: ‘Sizden birinizin şeytan başı gibi⁷² saç sakalı dağınmak olmasından bu daha güzel değil mi?’⁷³

دخل عليه رجل نائر الرأس أشعث اللحية، فقال: «أما كان لهذا دهنٌ يسكنُ به شعره؟» ثم قال: «يدخلُ أحدكم كأنه شيطان؟»

Cabir b. Abdillâh rivayet ediyor: “Rasûlullah (s.a.v.)’in yanına saç sakalı dağınmak, karışık bir adam girdi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: ‘Bu adamın, saçına sürecektir ve düzeltecek kadar bir yağı yok mudur?’ Sonra da şöyle söyledi: ‘Sizden birinizin sanki şeytanmış gibi yanımıza geliyor.’⁷⁴

Sakaldaki Ak Kılları Yolmak

Baş ve sakalda beliren beyaz kıllar yaşlılığın başlıca belirtilerinden biridir. Bazen soya çekim doğrultusunda kıllar erken ağarmaya başlar. Saç genellikle Allah’ın insanlara lutfettiği güzel nimetlerden

72 Çirkin bir şeyi şeytana benzetmek, o zamanki Arapların âdetlerindendi. Burada da onların örfüne göre kullanılmış ve “üstü başı dağınmak, çirkin bir görüntüyle cemiyete çıkmanın uygun olmayacağı” anlatılmak istenmiştir.

73 İmam Malik, *Muvatta*; İbn Abdî'l-Berr, *et-Temhid*, 5/50. Ebu Ömer der ki: Mürselliğinde Malik’ten ihtilaf yoktur. Cabir ve başkalarından manaca mevsul olarak gelmiştir.

74 Irakî, *Tahricu'l-lhya*, 1/188.

biridir. Gerek estetik, gerek başın güneşten korunması için lüzumlu bir vücut örtüsüdür, denilebilir. Ayrıca düzenli saç ve sakal insana vakar ve ihtişam verir.

Saçların beyazlamasının, yani saçlara ak düşmesinin birçok yararı vardır: Önce insana artık yaşlandığını hatırlatır ve böylece daha temkinli, daha dikkatli olmayı ilham eder. Ölümü hatırlatarak ahiret için hazırlıklı olmayı fısıldar. Toplum içinde daha saygılı davranmaya, uygunsuz şeylerden uzak kalmaya, gençlik çağının çok gerilerde kaldığına, çılginca yaşamamanın bir anlam taşımadığına çağrıda bulunur.

Aklaşan saçların bir yararı da ilâhî sanatın yüceliğini simgelerken imân düzeyinde iyi yolda bir ömür geçirdikten sonraki her beyaz kılın imân meşalesinin birer kandili, ilâhî nurun birer belirtisi sayılmasıdır. O bakımdan Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) beyaz kılları yolmayı yasaklamıştır. Daha önce şu hadisi “Sakal Bakımı” bahsinde görmüştük:

كان رسولُ اللهِ ﷺ قد شَمَطَ مَقْدَمَ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ. وَكَانَ إِذَا أَدَّهَنَ لَمْ يُتَبَيَّنْ. وَإِذَا شَعَتَ رَأْسُهُ تَبَيَّنَ. وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللَّحْيَةِ. فَقَالَ رَجُلٌ: وَجْهُهُ مِثْلُ السِّيفِ؟ قَالَ: لَا. بَلْ كَانَ مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ. وَكَانَ مُسْتَدِيرًا. وَرَأَيْتُ الْخَاتَمَ عِنْدَ كَتِفِهِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ. يُشْبَهُ جَسَدَهُ.

Cabir b. Semûre rivayet ediyor: “Rasûlullah (s.a.v.)’in sakalı ile başının ön tarafı ağarmaya başlamıştı, yağ sürüldüğü zaman (beyazlık) belli olmazdı. Başının saçı dağılırsa belli olurdu. Sakalının kılları çoktu. Adamın biri dedi ki: “Yüzü kılıç gibi miydi?” Cabir şöyle cevap verdi: “Hayır, belki güneş ve ay gibiydi. Yuvarlaktı. Omuzundaki nübüvvet mührünü gördüm, güvercin yumurtası gibiydi. Vücudu gibi görünüyordu.”⁷⁵

«لا تَتَّبِعُوا الشَّيْبَ، فَإِنَّهُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَشِيبُ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ نُورًا
يَوْمَ الْقِيَامَةِ»
وفي رواية: «كُتِبَ لَهُ بِهَا حَسَنَةٌ، وَحُطَّ عَنْهَا بِهَا خَطِيئَةٌ»

Amr İbnu Şu'ayb, babasından; o da dedesinden (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Saçtaki akları yolmayın. Zira bir kimse müslümanken tek bir kıl bile ağarmış olsa, bu Kıyamet günü onun için mutlaka bir nur olur.’”

Bir rivâyette şöyle denmiştir: “Allah ona bu sebeble sevap yazdı, onun sebebiyle ondan günah affetti.”⁷⁶

Abdullah bin Amr (r.a.)’dan: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ağaran kılları yolmayın. Her hangi bir müslümanın İslam’da bir kılı ağarsa, o kıl, sahibi için kıyamet gününde nur olur.”

Başka bir hadiste Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Mutlaka Allah o kıl sebebiyle kula bir hasene yazar ve o kıl sebebiyle onun bir hatasını giderir.”⁷⁷

İbrahim Canan, “Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi” isimli eserinde 2107 numaralı hadis olarak bu rivayeti zikrettikten sonra şerhe-

76 Ebu Dâvud, Tereccül 17, (4202); Tirmizî, Edeb 56, (2822); Nesâî, Zînet 13, (8, 136); İbni Mâce, Edeb 25, (3721); Müslim, Fedâil 100, (2341). Hadisin metni Ebu Dâvud’dan alınmadır.

77 Ebu Davud: 4202, Neseî, 8/136, Tirmizî, 2821, İbni Mace, 3721. Bu konudaki benzer hadisleri görmek için bkz. <http://www.dorar.net/hadith/index?skays=%D9%8E+%D8%AA%D9%8E%D9%86%D9%92%D8%AA%D9%90%D9%81%D9%8F%D9%88%D8%A7+%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%91%D9%8E%D9%8A%D9%92%D8%A8%D9%8E%D8%8C+%D9%81%D8%A5%D9%86%D9%91%D9%8E%D9%87%D9%8F+%D9%85%D9%8E%D8%A7+%D9%85%D9%90%D9%86%D9%92+%D9%85%D9%8F%D8%B3%D9%92%D9%84%D9%90%D9%85%D9%8D&st=a&xclude=>

derken şunları yazar: “Saç ve sakaldaki beyaz kılların boyanmasına izin verildiği halde yolunmasına izin verilmemektedir. İbnu'l-Ârabî, ak kılların yolunma yasağını hilkatî aslından değiştirme sebebine bağlar. Yani boyamada hilkatî değiştirme olmadığı halde, yolmada değiştirme vardır. Bakan kimse, boyanmış saçta bir eksiklik (yani hilkat değişmesi) görmez.

Tirmizî'nin rivâyetinde saç ve sakaldaki ak kıllar 'müslümanın nûru' olarak tavsîf edilir. *Muvatta*'nın bir rivâyetinde ise (2151. hadis) saçtaki aklar vakar olarak ifade edilmiştir. Şârihler, bunu kişinin vakarı, yani nefsin şehvânî arzularından kırılması sebebiyle gurura, aldanmaya düşmesine mâni olan bir vakarı olarak açıklarlar. Devamla derler ki: 'Bu hal, sâlih amellerin nurlanmasını sağlar, böylece kişinin kabrinde bir nur olur. Kıyamet günü haşredildiği zaman içinde bulunacağı karanlıkta önünde ilerleyip yolunu aydınlatan bir nur.'

Ağaran beyaz kılın ahirette nur olmasından maksat, o kıl sebebiyle Cenab-ı Allah'ın ona nur bahşetmesidir. Müslim'in bir rivâyetinde Enes bin Mâlik şunu söyler:

كُنَّا نَكْرَهُ أَنْ يَتَيْفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ

'Biz kişinin saç ve sakalındaki beyaz kılları yolmasını mekruh addederdik.'⁷⁸

Hâdis-i şerif, saç ve sakaldaki ağarmış kılların yolunmasının caiz olmadığına delalet etmektedir. İbn Reslân şöyle demiştir: “Bizim ahabımız, Malikiler, Hanbelîler ve daha başkaları bu hadisler sebebiyle, ağarmış kılları yolmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca rivayet edilen şu hadisler de buna delildir: “Bir haccam (kan

78 Bkz. İbrahim Canan. *Kütüb-ü Sitte*, no: 2132

alıcı), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bıyığını kesti, Efendimizin sakalında bir beyaz kıl gördü, onu atmak istedi. Bunun üzerine Rasûlullah, haccamın elini tuttu ve *'İslâm döneminde ağaran hiçbir kıl yok ki, o, kıyamet günü kendisine bir nur olmasın.'* buyurdu.” Buna göre, ağarmış olan kılı yolmak da, yoldurmak da mekruhtur.

İmam Nevevî bu konudaki açık nehiylerden dolayı ak kılları yolmanın haram olduğuna bile hükmedebileceğini söyler.

Beyaz kılı yolmanın yasaklanışının hikmeti, bunun, kişinin hilkatini değiştirmek oluşudur. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Beyaz kılları yolmak yasak edilmiş, buna mukabil saç ve sakalı boyamak caiz görülmüş, hatta teşvik edilmiştir; bu, çelişki değil midir?

Bu muhtemel soruya *Avnu'l-Mabûd*'da şöyle cevap verilmiştir: “Saçı-sakalı boyamanın cevazı, başka bir dînî maslahata dayalıdır. O da düşmana karşı heybetli görünüp korkutmaktır. İbnu'l-Arabi şöyle der: Beyaz kılların yolunması men edilmiş, boyanması ise men edilmemiştir. Çünkü yolmak, hilkati aslından değiştirmektir. Boyamak ise, ona bakana göre hilkati değiştirmez.”⁷⁹

Öyleyse:

1- Saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak veya bir şeyle yok etmek Hanefilere, Mâlikilere, Hanbelîlere göre tahrimen mekruhtur. Çoğu alime göre, tenzihen mekruhtur. İmam Şafîi, sakalı bıraktıktan sonra kökünden kazımayı, yolmayı haram saydığı gibi, beyaz kılları çekip yolmayı da haram saymıştır.

2- Bıyık ve kaşlar da saç-sakal hükmündedir. Buralarda ağaran kılları kesmek, koparmak veya yolmak mekruhtur.

79 Bkz. Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*, Uysal Kitabevi, 1/176-177.

3- Bu hususta kadın-erkek farkı yoktur, her iki cins için de beyaz kılları yolmak yasaklanmıştır. Çünkü hadis umum ifade etmektedir.

4- Bazı ilim adamlarına göre, beyaz kılları ister sakalda, ister başta olsun boyamaksızın kendi haline bırakmak sünnettir. Kadın ve erkek bu hususta eşittir.

Sakalı Boyamak

Önce konuyla ilgili hadisleri görelim:

سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَمْ يُشْنِ الشَّيْبُ وَلَكِنْ خَضَبَ أَبُو بَكْرٍ بِالْحِنَّاءِ وَالكَتْمِ وَخَضَبَ عُمَرُ بِالْحِنَّاءِ

Enes (r.a.)'a "Rasulullah (s.a.v.) saçına sakalına kına yaktı mı?" diye soruldu. Enes (r.a.), "Rasulullah (s.a.v.)'in ağaran kılları boyayacak kadar çok değildi. Lakin Ebu Bekir kına ve ketmi⁸⁰ ile boyardı. Ömer ise kına ile boyardı." dedi.⁸¹

رَأَيْتَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَبِيصَ اللَّحْيَةِ يَصْبِغُ رَأْسَهُ بِالْحِنَّاءِ

Sabit b. Kays diyor ki: "Enes b. Malik'i sakalı beyaz olarak gördüm. Başını kına ile boyardı."⁸²

: أن ابن عمر كان يصبغ لحيته بالصفرة حتى تمتلى ثيابه من الصفرة ، فقيل له:

80 Ketem: *Avnü'l-Mabûd*'daki ifâdeye göre, Yemen'de yetişen bir bitkidir. Kendisinden elde edilen boya kahverengidir. Bazı âlimler bu bitkinin zeytin ağacı yapraklarına benzeyen yaprakları ve karabibere benzeyen meyveleri olduğunu söylerler. *Kamus*'ta, bu bitkinin kökü kaynatılarak mürekkep elde edildiği bildirilmektedir. *Kamus* mütercimi, bu izaha göre anılan bitkinin çivit otu olması gerektiğini söyler.

81 İbn Asakir, *Mu'cemu'ş-Şuyuh*, 2/1048.

82 İbn Adiy, *el-Kamil fi'd-Duafa*, 2/292.

لم تصبغ بالصفرة؟ فقال: إني رأيت رسول الله ﷺ يصبغ بها، ولم يكن شيء أحب إليه منها، وقد كان يصبغ بها ثيابه كلها حتى عمامته

İbn Ömer, sakalını safran ile boyardı. Hatta elbisesi safran ile parlardı. Kendisine, “Niçin safranla boyuyorsun?” denildiğinde şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.v.)’i onunla boyar gördüğümden. Bana ondan daha sevimli bir şey yoktur. O sarığına varıncaya kadar bütün elbisesini safranla boyardı.”⁸³

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْضِبُ بِالْحِنَّاءِ وَالكَتْمِ وَيَقُولُ غَيْرَ وَإِنَّ الْيَهُودَ لَا تَغَيِّرُ

Hz. Aişe (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre, “Rasûlullah (s.a.v.) kına ve ketmi ile boyanır ve şöyle derdi: ‘Saç-ı sakalı, boyamakla değiştiriniz. Çünkü yahudiler değiştirmiyorlar.’”⁸⁴

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِالْحِنَّاءِ وَنَهَى عَنِ السَّوَادِ

Abdullah b. Abbas şöyle rivayet etmiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) kına ile boyanmayı emreder, siyahtan sakındırır.”⁸⁵

Metinleriyle birlikte gördüğümüz bu hadislerin yanına şunları da ekleyebiliriz:

* Ebu Hureyre (r.a.)’dan: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Kuşkusuz yahudiler ve hristiyanlar (saç ve sakallarını) boyamazlar. Sizler onlara muhalefet ediniz.*”⁸⁶

* Enes bin Malik (r.a.) şöyle dedi: “Mekke’nin fethedildiği gün Ebu Bekir (r.a.), Ebu Kuhafey’i Rasulullah (s.a.v.)’e getirdi. Rasulullah

83 Ebu Davud, 4064.

84 İbn Adiy, *el-Kamil Fi’d-Duafa*, 6/12.

85 İbn Adiy, *el-Kamil Fi’d-Duafa*, 8/494.

86 Buhari, Libas 67, Enbiya, 50, Müslim, Libas 80, Nesaî, Zinet 14, İbn Mâce, Libas 32, Tirmizi, Libas 20, Ahmed b. Hanbel, 11/240, 260, 309, 401.

(s.a.v.) Ebu Bekir'e, *'İhtiyarı evinde bıraksaydın, elbet biz ona gelirdik.'* buyurdu." Enes bin Malik (r.a.) dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) bu sözü, Ebu Bekir (r.a.)'a hürmeten söyledi. Ebu Kuhafe İslam'a girdiğinde, saç ve sakalı ağarmıştı. Rasulullah (s.a.v.) *'Bu saç ve sakalları bir şeyle değiştirin, ancak siyah renkten uzak durun.'* buyurdu."⁸⁷

* Cabir bin Abdullah (r.a.) şöyle dedi: "Rasulullah (s.a.v.), hanımlarına, *'Bu (ağarmış) saçları bir şeyle değiştirin, ancak siyah renkten uzak durun.'* buyurdu."⁸⁸

* Abdullah İbni Abbas (r.a.) şöyle dedi: "Rasulullah (s.a.v.), *'Ahir zamanda bazı topluluklar, saçlarını sakallarını güvercin gerdanlığı gibi siyaha boyayacaklar. Onlar cennetin kokusunu alamayacaklardır.'* buyurdu."⁸⁹

Bu hadisler, saç ve sakalı boyamanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Bu meşruiyetin illeti de yahudi ve hristiyanlara muhalefettir. Saç ve sakalı temiz tutmak da bunun illeti olabilir. Bu iki illet, saç ve sakal boyamanın müstehap olduğunu telkin etmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) yahûdilere ve hristiyanlara muhalefette çok titiz davranır ve bunu emrederdi. Sonuçta sakal, bıyık ve saçları, suyun nüfuzuna engel olmayacak nitelikteki boyalarla boyamak sünnetin müstehap türündendir. Gusül abdestine mani değildir.

Hayrettin Karaman, "*Haramlar Helaller*" kitabında şu özet bilgiyi verir: "Peygamberimizin (s.a.v.) çağında yahûdi ve hristiyan ihtiyarları ağaran saç ve sakallarını boyamazlardı; onlara benzemesinler

87 İbni Hibban, 5472, Ebu Ya'la, 2831, Hakim, 3/244, Ahmed, 3/160

88 Müslim, 2102/78

89 Ebu Davud, 4212, Nesei, 8/138, Taberani, *Mucemu'l-Kebir*, 12254, Begavi, 3180, Ahmed, 1/273

diye yaşlı sahâbiler boyamaya teşvik edilmişlerdir. Boyanın rengi üzerinde durulmuş, siyaha boyamanın cevazı tartışılmıştır. Kına kırmızısı ve kırmızı-siyah karışımı nebâtî boyalarla boyamak ittifakla caizdir. Kadınların siyaha boyamaları umumiyetle caiz görülmüştür.”⁹⁰

“Rasûl-i Ekrem’in, kâfirlere benzememek için saç ve sakal boyama emri ‘teşvik emri’ olarak telâkki edilmiş, bu sebeple Ebu-Bekr, Ömer (r.a.) gibi sahâbiler boyamış, Ali, Ubey, Enes (r.a.) gibi sahâbiler ise boyamamışlardır.”⁹¹

Abdurrahman, oğlu Ebû Seleme’den: Saçı sakalı ağaran Abdurrahman b. Esved bir cemaatle beraber oturduğunun ertesi günü o cemaatin yanına geldiğinde saçlarını kırmızıya boyamıştı. Oradakiler, , “Bu daha güzel” dediklerinde, o da, “Rasûlullah (s.a.v.)’in hanımı validem Aişe (r.a.) dün akşam cariyesi Nuhayle’yi bana gönderdi, ısrarla boyamamı istedi ve Ebû Bekir (r.a.)’ın boyadığını söyledi.” dedi.⁹²

Yahya’nın anlattığına göre İmam Malik der ki: “Saçların siyaha boyanması hususunda, belli bir şey duymadım. Ama başka bir renge boyamak, bana göre daha iyidir. Hiç boyamasa da olur. Bu hususta, insanlar için bir zorluk yoktur. Rasûlullah (s.a.v.), saç ve sakalını boyamamıştır. Eğer boyamış olsaydı Aişe (r.a.), Abdurrahman b. Esved’e bunu bildirmiştir.”⁹³

Hadislerdeki saç ve sakalı boyamanın meşruiyetine delâlet eden illeti/sebebe olarak “yahudi ve hırsliyanlara muhalefet” belirtilmektedir. Konuyla ilgili bazı rivayetler şöyledir:

90 İbn Hacer, a.g.e., s. 473-477.

91 Aynı eser, s. 477.

92 Malik, *Muvatta*.

93 Şeybanî, 937.

من تشبه بقوم فهو منهم

“Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır.”⁹⁴

ليس منا من تشبه بغيرن

“Bizim dışımızdakilere benzeyen bizden değildir.”⁹⁵

من كثر سواد قوم فهو منهم

“Kimde bir kavmin özelliği galipse, o da onlardandır.”⁹⁶

وقلما تشبه رجل بقمو إلا كان منهم

“Bir kavme benzeyip de onlardan olmayan çok az adam vardır.”⁹⁷

Şevkânî, selevin bu sünnetle çok meşgul olduklarını söyler ve şunları ilâve eder: “Onun için sen, tarihçilerin, eskilerin terceme-i hâllerinden bahsederken saçını-sakalını boyardı, boyamazdı gibi sözler kullandıklarını görürsün. İbnu'l-Cevzi, sahabeden bir grubun saç ve sakallarını boyadıklarını söyler. Ahmed b. Hanbel sakalını boyayan bir adam görmüş ve ‘Ben ölen bir sünneti ihya eden bir adam görüyorum’ demiş, sevinmiştir. Nevevî de şöyle demiştir: “Bizim mezhebimize göre kadın ve erkeğin beyaz kıllarını, sarı veya

94 Ahmed, *Müsned*, II, 50 (İbn Ömer'den), 92 (İbn Ömer'den), I-VI; Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Libâs 5 (no: 4031, İbn Ömer'den); et-Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, VIII, 179; *Müsnedu's-Şâmiyyîn*, I, 135.

95 Tirmizî, *Sünen*, İstîzân 7, no: 2695 (Müellifin ifadesine göre isnâdı zayıftır; bu hadisi İbnu'l-Mübârek, İbn Lehîa'dan rivâyet etmiş ve refetmemiştir); Taberânî, *Evsat*, VII, 238; *Müsnedu's-Şâmiyyîn*, I, 289; Kudâî, *Müsnedu's-Şihâb*, II, 2065.

96 Sehâvî, *el-Makâsîdu'l-Hasene*, s. 426, no: 1170; Zurkânî, *Muhtasaru Makâsîdi'l-Hasene*, s. 223, no: 1070.

97 Bkz. Sehâvî, *el-Makâsîdu'l-Hasene*, s. 107-108, no: 210; Zurkânî, *Muhtasaru Makâsîdi'l-Hasene*, s. 83, no: 190.

kırmızıya boyamaları müstehaptır. Esah olan görüşe göre, siyaha boyamaları haramdır.”⁹⁸

Şevkanî, *Neylü'l-Evtar*'da⁹⁹ bu konuyu genişçe işlemiştir. İşin özeti şöyledir: “Bu hadisler açık bir şekilde ağaran saç ve sakalları boyamaya teşvik ettiği halde, aksi görüşlerin serdedilmesine imkân verecek rivayetlerden dolayı ulemâ, saç ve sakal boyamanın hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Bu konudaki görüşler kısaca şöyledir: “Sahabe ve tâbînden birçok kişi, saç ve sakal boyamanın hükmü ve boyanın cinsinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, boyamanın daha efdâl olduğunu söylemişler ve ağaran kılları değiştirmenin yasak oluşuna delâlet eden bir hadis rivayet etmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, saç ve sakalındaki ağarmış olan kıllarını boyamadığını söylemişlerdir.

Görüldüğü gibi bu konudaki emir ve nehiyer bağlayıcı değildir. Yani saç ve sakalı tamamen ağarmış olanların sarı veya kırmızıya boyamaları vacip değil müstehaptır. Kadı İyaz meseleye biraz farklı bakmış, saç boyamak âdet olan yerlerde boyamanın lüzumunu, âdet olmayan yerlerde de boyanmaması gerektiğini söylemiştir. Yine ağaran saçları temiz olup boyamasına gerek duymayanların boyamalarının, aksi olanların ise boyamalarının müstehap olduğunu söylemiştir. Nitekim şu anda bizim memleketimizde erkeklerin saç ve sakallarını kına ile boyamaları garip karşılanmaktadır.

Hanefilere göre, zaruret olmadan ağaran saçları siyaha boyamak tahrimen mekruhtur. Kına ve ketim sürmede bir sakınca yoktur.

Şâfiilere göre, beyaz kılları siyaha boyamak haramdır. İmam Nevevî de Gazali, Begavî ve Şâfiilerden daha başka âlimlerin sözleri

98 Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr* 1/144.

99 A.y.

onun tenzihen mekruh olduğuna delâlet ettiğini, ancak doğrusunun onun haram olduğunu belirtir. Kadınlar, kocalarının müsaadesiyle boyayabilirler.

Hanbelilere göre, beyaz kılları siyahtan başka bir şeyle boyamak müstehabtır.

Mâlikilere göre saç ve sakalı siyahtan başkasıyla boyamak müstehabtır. Ancak bu hüküm, normal hâllerle ilgilidir. Ama savaşta düşmana karşı daha heybetli görünmek gibi maslahatın bulunduğu hallerde boyamak caizdir.

Bazı alimler, siyaha boyamak konusunda, erkekle kadını farklı mütalaa etmişler ve erkeklerin aksine kadınların saçlarını siyaha boyamalarının caiz olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁰

Sakalın Miktarı

Sakal konusunda buraya kadar yazdıklarımızın özeti şudur: Sevgili Peygamberimiz sakallıydı. Ve “*Sakalı bırakın, bıyığı kısaltın*¹⁰¹ veya *kazıyın*”¹⁰² diye emretmiştir. O sakalının eninden ve boyundan alırdı. Sakalının uzunluğundaki ölçüsü bir tutam idi.¹⁰³ Şimdi bu husustaki hadislerden bazı örnekler yazalım:

كان رسول الله ﷺ يأخذُ اللحيةَ، فما طلع على الكفِّ جزءه

100 Bu konuda hadislerin şerhi ve daha geniş bilgi için bakınız: *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, 14/289 vd.

101 Konuyla ilgili hadisler için bakınız: Buhari 13/5926, Müslim 259, Nesei 5228, Tirmizi 2912, Ebu Davud 4199, 145.

102 Tirmizi 2912, 2913, Müslim 254-260, Ebu Davud 145, 4198, 4200, Buhari 13/5926, *Muvatta* 2/64.

103 Tirmizi 2911.

“Rasûlullah (s.a.v.) sakalını tutar, avucunu aşanları keserdi.”¹⁰⁴

كَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَأْخُذُ اللَّحِيَّةَ فَمَا طَلَعَ عَلَى الْكَفِّ [جَزَهُ]

“Rasûlullah (s.a.v.) sakalını alır, bir tutamdan fazlasını keserdi.”¹⁰⁵

طَوَّلَ اللَّحِيَّةَ دَلِيلُ قَلَّةِ الْعَقْلِ

“Sakalın aşırı uzunluğu, akıl kıtlığına delildir.”¹⁰⁶

كُلُّ طَوِيلِ اللَّحِيَّةِ قَلِيلُ الْعَقْلِ

“Her sakalı çok uzun olan, akli az olandır.”¹⁰⁷

مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ خَفَةُ لِحْيَتِهِ

“Sakalının hafifliği, kişinin saadetindedir.”¹⁰⁸

Görüldüğü gibi gerek Rasûlullah (s.a.v.) ve onun ashabının, sakallarının şeklini haber veren rivayetler, gerekse sakal bırakmayı emreden hadis-i şerifler, sakalın kısa tutulmayıp uzatılması gerektiğini bildirir. Üzerinde ittifak edilen husus, sakalın kısa olmamasıdır. “Peki ne kadar uzunluk?” sorusuna, İbni Ömer (r.a.) avuç dolusundan fazlası” diye cevap vermiştir. İlgili rivayetler de bir kabzadan/tutamdan fazlasının alınabileceğini belirtmiştir. Ulemanın bir kısmı sakalın tamamen serbest bırakılması gerektiğini söylerken, bir kısmı da fazla uzatarak çirkin görünen kılların alınması gerektiğini açıklamışlardır. Hanefî uleması bu görüştedir.

104 İbn Battal, *Şerhu'l-Buhari*, 9/147.

105 İbn Mülakkan, *Şerhu'l-Buhari*, 28/117.

106 Muhammed b. Muhammed el-Ğazî, *İtkan*, 1/343; Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, 2/47. Aclunî'nin burada verdiği bilgiler ilginçtir.

107 İbn Battal, *Şerhu'l-Buhari*, 1/419.

108 Aclunî, hadisin Taberanî tarafından merfu olarak rivayet edildiğini, Suyuti'nin de “mevzu/uydurma” dediğini yazar. Bkz. *Keşfu'l-Hafa*, 2/286.

Biz burada bu husustaki birtakım rivayetleri zikrelelim:

عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ: وَفَرُّوا
اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ» وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ: «إِذَا حَجَّ أَوْ اعْتَمَرَ فَبَصَّ عَلَى لِحْيَتِهِ،
فَمَا فَضَلَ أَخَذَهُ»

“İbni Ömer (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Müşriklere muhalefet ediniz; sakalı serbest bırakınız, bıyıkları kısaltınız.” İbn Ömer diyor ki: “Hac ve umre yaptığı zaman sakalını tutar, bir tutamdan fazlasını alırdı.”¹⁰⁹

Hafız ibni Hacer, “*Fethu'l-Barî*’de şöyle der: Anlaşılan şu ki, İbni Ömer (r.a.) sakalın bir tutamından fazlasını almayı ihramdan çıkmaya tahsis etmemiş, bilakis sakal çoğaltma emrini, “Sakalın enine boyuna son derece uzatılarak insanın suretini bozacak bir hal almayacak şekilde uzatılması” manasında anlamıştır.

Taberi (r.h.) demiştir ki: “İnsanlardan öyleleri vardır ki, ‘Sakalları uzatın’ hadisinin zahirine tabi olarak, sakalın boyundan ve eninden bir miktar almayı kerih (çirkin) görürler. Bu yüzden sakallarının kıllarını hali üzere bırakarak dillere destan olurlar. Bu hususta Rasûlullah (s.a.v.)’den hüccet (delil) vaki olmuştur ki, sakalın fazla uzatılması yasak, kısaltılması vaciptir. Yalnız bunun miktarı hususunda selef uleması ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre kısaltılması icabeden sakalın haddi (sınırı), uzunluğuna bir tutamdan fazlası, genişliğine de etrafa dağılırarak çirkin bir manzara arzeden kısımdır.”¹¹⁰

109 Buhari, Libas, 62, No. 5553, 5/2209.

110 Bkz. <http://reddulmuhtar.com/index.php/146-islamda-sakalin-hukmu.html#sthash.jHj2QA.dpuf> İşte Arapça bir özet:

وأما أخذ ما زاد عن القبضة فأكثر الفقهاء على جوازه وعدم كراهته، وروى ابن أبي

Hız. Peygamber ve ashabının sakallarını serbest bıraktıklarına dair birçok kayıt var ama traş ettiklerine dair hiç kayıt yoktur. Böyle olması da normaldir. Zira Peygamberimiz sakalsızlığı hoş görmez ve eleştirirdi. Nitekim bu sözlerimizi şu rivayet desteklemektedir:

İki İranlı mecusî olan Eba Nuh ile Ced Cemire, Peygamber efendimizin yanına girdikleri zaman sakallarını tıraş edip bıyıklarını bırakmış oldukları için Peygamber efendimiz onların yüzüne bakmaktan ikrah etti ve “Yazıklar olsun size! Bu ne biçim kılıktır?” diye onları kınadı. Onlar da Kısra’yı kastederek “Bizim rabbimiz bize böyle emretmiştir.” dediler. Peygamber efendimiz, “Benim de Rabbim bana sakalımı bırakmamı ve bıyıklarımı kesmemi emretmiştir.” dedi.¹¹¹

“Peygamber (s.a.v.) sakalının ucundan ve yanlarından alırdı.”¹¹² rivayeti sakalın çok uzadığında bir miktar alınacağını gösterir.

شبهة في المصنف أخذ ما زاد عن القبضة عن علي بن أبي طالب وأبي هريرة وعبد الله بن عمر بن الخطاب وطاوس والقاسم بن محمد بن أبي بكر، وقال عطاء بن أبي رباح: كانوا يحبون أن يعفوا اللحية إلا في حج أو عمرة. وقال الحسن: كانوا يرخصون فيما زاد على القبضة من اللحية أن يؤخذ منها. وقال جابر: لا تأخذ من طولها إلا في حج أو عمرة. وفي المتقى قيل لمالك: فإذا طالت جداً. قال: أرى أن يؤخذ منها وتقص. وقال ابن مفلح في الآداب الشرعية: ويسن أن يعفي لحيته. وقيل: قدر قبضته. وله أخذ ما زاد عنها وتركه، نص عليه. وقيل: تركه أولى.

<http://fatwa.islamweb.net/fatwa/index.php?page=showfatwa&Option=Fatwawald&lang=A&Id=14055>

111 *Bidaye*, İbni Cerir'den, Nakleden: Kandehevî, *Hayatü's-Sahabe*, s. 1

112 Tirmizi, *Edeb*, 17.

فرواه الترمذي عن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده أن النبي ﷺ كان يأخذ من لحيته من عرضها وطولها. قال ابن الجوزي في العلل المتناهية: هذا حديث لا يثبت عن رسول الله ﷺ، والمتهم به عمر بن هارون البلخي، قال العقيلي: لا يعرف إلا به. قال يحيى هو كذاب،

İmam Malik, “Müslüman, çoğunluk sakalını ne şekilde bırakıyorsa o kadar bırakmalı, fazlasını kesmeli. Böyle yapmak menduptur. Çünkü fazlalığın kesilmemesi, çirkin görünmeye sebep olur. Sakalı kısaltmanın bir sınırı yoktur.¹¹³ En uygunu, şekli güzelleştirecek biçimde kısaltmaktır” der.¹¹⁴

İmam Bâcî, Abdullah İbn Ömer ve Ebu Hureyre'den nakledilen tatbikata dayanılarak bir tutamdan fazlasının kesilebileceğini söylemiştir.

Dürrü'l-Muhtar'da sakalın bir tutam boyunda olmasının sünnet olduğu ifade edilmektedir. Aynı şekilde, ekseriyetin görüşüne göre, bir tutamdan fazlasını kesmek de sünnettir.

Temel fıkıh kitaplarımızda bir tutamdan az olan sakal, “bazı Mağriblilerle kadınlaşmış erkeklerin yaptığı gibi” kınamalarla sunulmuştur. Bu kısaltmayı kimse mübah görmemiştir. Bütün sakalı kazıtmak ise “Hint yahudileri ile Acem mecusilerinin işidir” diye çirkin görülmüştür.

Hasan el-Basrî (r.a.) şöyle dedi: “Sahabiler sakalın bir kabzadan fazlasının alınmasına ruhsat veriyorlardı.”¹¹⁵

وقال النسائي: متروك. وقال البخاري لا أعرف لعمر بن هارون حديثاً لا أصل له إلا هذا. وقال ابن حبان: يروي عن الثقات المعضلات. ويدعي شيوخاً لم يرهم. اهـ. والله أعلم.

113 Bu fetva zamanımızda birçok insanı “bid’at” işlemekten kurtarır. Zira sakallar bir tutamdan çok aza düşmüşlerdir. Ancak “kirli sakal” denilen iki üç günlük sakal da buna girer mi acaba? İmam Malik acaba sakalın bu kadar kısalabileceğini düşünebilmiş midir? “Kirli sakal” gibi köse olmayan için “keçi sakal”a da ne derdi acaba? Bilemiyorum.

114 Bu görüş de zamanımızda birçok insanı “bid’at” işlemekten kurtarır. Ancak “kirli sakal” veya “keçi sakal”a kim “uygun” diyebilir?

115 İbni Ebi Şeybe, 6/109/5

Sakalı bir tutamdan fazla, göğsü aşmayacak şekilde bırakmakta bir sakınca yoktur. Ama daha fazlası, özellikle de zamanımızda yadırganmaktan kurtulamaz. Her halükarda sakalın eninden ve boyundan biraz almak caizdir. Bir tutamdan fazlasını kesmek en güzeldir. Bazı müctehidlere göre, bu sünnet veya müstehaptır.

Bıyık

Sakalı gördük, acaba bıyık için ne denilir?

Asıl olan sakaldır. Bıyık ondan bir parça mıdır? Bu konuda iki görüş var. Birincisi, bıyığı adeta sakalın bir parçası sayar. Onlara göre Hz. Peygamber (s.a.v.), üst dudağının kenarları görünecek şekilde bıyığı kısaltırdı. Bu bizim için de bir örnektir.

Onun “bıyığını tamamen kestiği” şeklinde rivayetler de vardır. Devlet memuru olduğu için sakal bırakamayan bir öğretmenimiz buna çok üzülür ve şöyle derdi: “Bıyığın bir önemi yoktur aslında. Ama sakalı yasaklayanlar sanki onu bize rüşvet olarak veriyor ve biz de sakal bırakamayınca onunla teselli oluyoruz.”

Hani adam oruç tutmaz, ama her gece sahura kalkar, tutanlarla beraber yemek yemiş. Bundan dolayı ayıplanınca kendisini şöyle savunmuş: “Tamam, oruç tutmuyoruz. Bari sahura kalkalım. Sahura da kalkmayıp yerli gavur mu olalım yani?”

Bıyık, sakala göre daha yaygındır. Acaba bu, memura serbest olduğundan mı, yoksa “sakalı kesiyoruz, bari onu hatırlatan bıyığı olsun terk etmeyelim” anlayışından mı? Yoksa şu meşhur “hepsi elde edilemeyenin, hepsi terk de edilmez” kaidesinden midir?

Her neyse, sakalı sevip de bırakamayanlar genellikle bıyık bırakırlar. Sanırım bunun altında yatan düşünce şudur: “Bırakın da kafir

veya ateist olsun bir Batılıdan bu kadarlık da olsa farkımız bulunsun yani. Tamamen benzemeyelim o kafirlere.” Bu bir niyet veya bakış açısı meselesidir diyebiliriz.

Bıyık hakkında Kur’ân-ı Kerim’de herhangi bir hüküm yoktur. Hadis kaynaklarında ise temizlik (tahâret), kılık-kıyafet (libas, ziynet) ve âdâb-ı muâşeret (edeb) ile ilgili bölümlerde sakal ve bıyığa (şârib) temas eden birçok rivayetin yer aldığı görülmektedir. Bu rivayetlerin incelenmesinden anlaşılacağı üzere bıyıkla ilgili hükümler bütün peygamberlerin tavsiye edip uyguladığı ve selim yaratılışlı, sağlıklı insanların tabii olarak benimseyip uygulayacağı kurallar (fitrat) türündendir. Bu kurallara uymanın amacı sağlığı korumak, temizliğe riayet etmek, güzel görünüme sahip olmak suretiyle kendine ve insanlara saygı göstermektir. İslam estetiğe değer veren bir dindir. Peygamberimiz de şekil ve görünüş güzelliğinin öneminden bahsetmiştir. Bu yüzden güzel görünümlü insanların söz ve davranışlarıyla daha etkili olacağına dikkat çekerek dine davet konusunda müftü, vâiz, hatip, öğretmen ve elçi gibi görevlilerin bu konuya önem vermeleri gerektiğini hatırlatmıştır.

Sakalla ilgili bilgiler verirken de görüldüğü gibi, bıyığı kısaltıp düzeltme sünnetinin Hz. İbrâhim ile başladığı kabul edilir. İleride göreceğimiz gibi Hz. Peygamber bıyığını kısaltır ve müslümanların da böyle yapmasını tavsiye ederdi. Hatta ashabtan birinin uzamış bıyığını bizzat kendisinin kesip kısalttığı nakledilmiştir.¹¹⁶ Müslümanların dış görünüşleri de dahil olmak üzere bütün yönleriyle kendilerine has bir insan tipi ve bir toplum meydana getirmelerini isteyen Hz. Peygamber’in müslümanlara bıyıklarını keserek Mecûsî

116 Ebû Dâvûd, Tahâret, 75.

ve müşriklere benzememelerini emrettiği,¹¹⁷ bıyığını kısaltıp düzeltmeyenin İslâm toplumundan uzaklaşmış sayılacağını ifade ettiği rivayet edilmiştir.¹¹⁸

İşte konuyla ilgili bazı rivayetler:

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله ﷺ: أَنَهَكُوا الشَّوَارِبَ، وَأَعْفُوا اللَّحَى. أَخْرَجَهُ السُّنَنُ. وَفِي رِوَايَةٍ لِلشَّيْخَيْنِ قَالَ: مِنَ الْفِطْرَةِ حَلَقُ الْعَانَةِ، وَتَقْلِيمُ الظُّفَارِ، وَقَصُّ الشَّارِبِ. وَفِي أُخْرَى: خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَفَرُّوا اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ. «النَّهْكَ وَالْحَفَاءُ»: الْمَبَالِغَةُ فِي الْقَصِّ. «وَأِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ»: تَرَكَهَا تَقْصُّ حَتَّى تَعْفُو. أَى تَكْثُرُ.

İbni Ömer (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Bıyıkları kazıyın, sakalları serbest bırakın.’”¹¹⁹

Sahiheyn’in bir rivayetinde şöyle denmiştir: “*Şu ameller fitratandır: Kasık traşı, tırnakların kesilmesi, bıyıkların kesilmesi.*”

Bir rivâyette de “*Müşriklere muhâlefet edin, sakallarınızı uzatın, bıyıklarınızı kesin.*” denir.¹²⁰

İbrahim Canan bu ve benzeri farklı tariklerden gelen çeşitli rivayetleri zikrettikten sonra şu açıklamaları yapar: “Bu rivayetler müslümanların yüzlerine verecekleri şekli tâyin etmektedirler: Bıyıklar kesilecek, sakal uzatılacak. Etek tıraşı yapılacak, tırnaklar kesilecek. Hadis, bıyıkların kesilmesini fitrattan bir amel olarak tavsif etmektedir. Buradaki ‘fitrat’ kelimesini âlimler, ‘Sünnet, yani uymamız emredilen eski peygamberlerin sünneti’ diye açıklamışlardır.

117 Buhârî, Libâs, 64; Müslim, Tahâret, 54, 55

118 Bkz. Rahmi Yaran, *DiA*, 6/115. (Tirmizî, Edeb, 16; Nesâî, Tahâret, 13, Zinet, 2)

119 Buhârî, Libâs 64, 65; Müslim, Tahâret 53, (259); *Muvatta*, Şa’ar 1, (2, 947); Ebû Dâvud, Tereccül 16, (4199); Tirmizî, Edeb 18, (2764); Nesâî, Tahâret 15, (1, 16).

120 Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte*, no: 2133 vd.

Müslim'in bir rivayetinde 'fitrat'tan olan şeylerin ona kadar olduğu belirtilir: 'Bıyığı kesmek, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, ağza su çekmek, tırnak kesmek, parmak aralarını ovalamak, koltuk altını yolmak, kasık traşı ve suyla tahâretlenmek.'"

Bıyığı traş edip sakalı uzatma işi bir rivayette müşriklere muhâlefet için gerekli kılınmış gözükmektedir:

عن زيد بن أرقم رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِبِهِ فَلَيْسَ مِنَّا»

Zeyd İbnu Erkâm (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: 'Bıyığından kim almazsa bizden değildir.'"¹²¹

Rasûlullah "bıyığından almayan (kesmeyen) bizden değildir" diye şiddetli bir te'dibe tabi tutmaktadır. Bu da konunun önemini vurgular. Ancak Cumhuriyeti kuran Batıcı kadrolarda örneği görülen "Hitler bıyığı" veya "badem bıyık" denilen şekilde olduğu gibi bıyıkların yan taraflarından alıp ortada az bir şey bırakmak da "kafirlerle benzeme" illetinden ötürü caiz görülmemiştir.

Gelelim bıyıkların kökten mi kesileceği veya kısaltılacaksa ne kadar kısaltılacağı meselesine. Âlimler, bıyıktan alınması gereken miktar hususunda ihtilaf etmişlerdir. Selefin bir çoğu bıyıkların dipten kesilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bunlar hadislerde gelen «أَحْفُوا وَأَنْهَكُوا» gibi emirlere dayanırlar. Bu kelimeler, kesmede mübâlağa ifade eder. Bu görüşte olan Kûfilelere (Ebû Hanîfe, Züfer, Ebû Yûsuf ve Muhammed) göre saç ve bıyıkların kazınması, kısaltılmasından efdaldir.

Bir kısım âlimler de bıyığın kökten traş edilmesini yasaklamıştır. İmam Mâlik bunlardandır. O, bıyığını traş edenleri cezalandırmak

121 Tirmizî, Edeb 16, (2762); Nesâî, Tahâret 13, (1, 15); İbni Hibban, 5477; Taberani, Mucemu'l-Kebir, 5033.

(te'dib etmek) gerektiğine hükmetmiştir. İbnu'l-Kâsım'ın rivâyetine göre İmam Mâlik, "Bıyığın kazınması bir nevi müslédir" demiştir. Müsle, bilindiği üzere, düşman tarafından ölülerin cesetlerine yapılan kesme, biçme gibi tasalluttur: Gözlerin oyulması, burun, kulak gibi uzuvların koparılması, iç organların deşilmesi gibi ki bütün bunlar hakaret için yapılır. İslâm bu çeşit saldırıları yasaklamıştır. İmam Mâlik'in bıyığı kazımayı müsleye benzetmesi, onun bu işi ne derece sünnete aykırı bulduğunu gösterir. *Muvatta*'da, "Dudakların uçları görülecek şekilde bıyıklardan alınır" der.

Şâfiî hazretlerinden bazı Mâlikilerin rivâyetine göre, bıyığın traş edilmesi meselesinde o da Ebû Hanîfe gibi hükmetmiştir. Ancak Tahâvî bu mevzu üzerine, "Şâfiî'nin ashabından el-Müzenî ve er-Rebî gibi gördüğüm kimseler, bıyıklarını dipten kesmekte idiler. Bu durum, onların bu sünneti Şâfiî'den aldıklarına delâlet eder." demiştir.

İmam Ahmed'den rivayet edildiğine göre, o da bıyığını çok kısa keserdi. Kendisine bıyık hususunda sorulunca da kısa kesileceğini söylemiştir.

Nevevî, *Müslim Şerhi*'nde, bir kısım ulemânın "Kişi, dipten kazımakla biraz uzatmak arasında muhayyerdir" diye hükmettiğini kaydeder. Tahâvî, Ashab'tan Ebû Saîd, Ebû Eyyed, Râfi' İbn Hudeyc, Sehl İbn Sa'd, Abdullah İbn Ömer, Câbir, Ebû Hureyre (r.a.) gibi bir cemaatin bıyıkları dipten kestiklerini belirtir.

Bıyıkların dipten kesilmemesi kanaatinde olanlar, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivâyet edilen "Fıtratta on (Ebû Hureyre rivâyetinde beş) şey vardır: ...Bıyığın kesilmesi..." hadisleri ile istidlâl ederler. Dipten kesilmesine hükmedenler kaydettiğimiz üzere kısa kesilmesi (ihfâ) ile ilgili emri içeren sahih hadisle istidlâl ederler.

Ayrıca İbn Abbâs'ın bir rivâyeti de Hz. Peygamber'in kısa kestğini belirtir.

Taberî'ye göre, "Sünnet her iki tarza da delâlet eder, arada herhangi bir teâruz da mevzubahis değildir, zîra 'kass,' yani kesme emri bir kısmın alınmasına delâlet eder, 'ihfâ,' yani kazımak ise tamamının kesilmesine delalet eder. Her iki rivâyet de sabittir, öyle ise kişi dilediğinde muhayyirdir."

İbn Hacer, "Merfu hadislerde iki durumun da beraberce sübûtu, Taberî'nin sözünü râcih kılmaktadır" diyerek onu haklı bulur.

Dikkat edimesi gereken bir nokta da şudur: Hadiste "...bizden değil" denmiş olması, "kâfir olur" mânasına gelmez. Şârihler, "Bizim sünnetimizle amel edenlerden değildir" diye açıklamışlardır. Sünneti terkeden tekfir edilmez.

عن ابن عباس رضي الله عنه قال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَصُّ مِنْ شَارِبِهِ وَيَقُولُ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمَنِ كَانَ يَفْعَلُهُ.

İbn Abbâs (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) bıyığından keser ve şöyle derdi: 'Halîlu'r-Rahmân İbrahim (a.s.) da böyle yapardı.'"¹²²

Bu rivâyet Rasûlullah (s.a.v.)'in bu konuda Hz. İbrahim'e uyduğunu göstermektedir. Nitekim âyet-i kerîme'de Cenâb-ı Hak şöyle haber vermektedir: "**Rabbi, İbrahim'i birtakım emirlerle imtihan edince, o bunları yerine getirdi.**" (Bakara 124)

Âyette kastedilen "kelimât"ın (emirlerin) neler olduğu hususunda ulemâ ihtilaf ederse de bir görüşe göre, "Başla ilgili beş, bedenle ilgili diğer beş temizliktir. Başla ilgili temizlikler; bıyığın kesilmesi,

122 Tirmizî, Edeb 16, (2761).

mazmaza (ağza su çekmek), istinşak (burna su çekmek), misvak ve saçın ayrılmasıdır. Bedenle ilgili olanlar; tırnakların kesilmesi, kısık traşı, sünnet olmak, koltuk altının yolunması, büyük ve küçük abdestlerden sonra suyla tahâretlenmektir.

Bu rivâyet Rasûlullah (s.a.v.)'in, bıyığını kestiğini tescil ediyor, ancak dipten mi, biraz üstten mi kestiği hususunda açıklığa yer vermiyor. Yukarıdaki hadiste kaydettiğimiz farklı görüşler de bu kapalılıktan ileri gelmektedir. Aynı kapalılık, bıyıkların kesilmesi hususunda Ashab (r.a.)'a verdiği emirleri nakleden rivâyetlerde de mevcuttur. Ancak, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde yer alan Muğîre İbn Şube rivayeti, bazı âlimlere zann-ı gâlib vermiştir. Rivâyetin bizi ilgilendiren kısmında şu ifâde vardır.

وَكَانَ شَارِبِي وَفِي فَقَصَّهُ لِي عَلَى سِوَاكِ

“Bıyığım çok ve uzundu. Misvaktan artan kısmı aleyhissalâtu vesselâm efendimiz kesti.” Burada geçen «عَلَى سِوَاكِ» tâbirinin anlaşılması ihtilaf vesilesi olmuştur. Bazıları, tercümemizde görüldüğü gibi “misvaktan artan kısmı” diye anlarken, bazıları da “misvak kullandıktan sonra” diye anlamışlardır.

Birinci duruma göre misvak, bıyığın uzunluğunda ölçü olarak kullanılmış olmalıdır. İkinci durumda ise dişini misvakladıktan sonra Muğîre'nin bıyığını kazımış olmalıdır. Suyûtî'nin kaydına göre, Beyhakî'de bu hadiste şu ziyâde mevcuttur:

فَوَضَعَ السِّوَاكَ تَحْتَ الشَّارِبِ وَقَصَّ عَلَيْهِ

“Rasûlullah bıyığına misvağı koyarak üzerinden (uzayan kısmı) makasla kesti.” Hadis, bu haliyle bıyığın, misvakın eni kadar uzatılabileceğine ruhsat tanımış olmaktadır.

Bu mânâyı te'yîd eden bir rivayeti Bezzâr, Hz. Âişe (r.a.)'dan kaydeder: "Rasûlullah (s.a.v.) bıyıkları uzamış bir adam görmüştü: '*Bana bir makas, bir de misvak getirin!*' buyurdu. Sonra misvakı bıyığının bir tarafına koyup üzerinden taşan kısmı (makaslayıp) aldı."

Şu halde bu rivâyetler Taberî'nin görüşünü te'yîd etmesi bakımından önem taşırlar.¹²³

*İFAV İslam İlmihali'*nden şu bilgileri okuyalım: "Bıyık meselesinde dinî ölçü, kılların üst dudağı kaplamaması, bıyığın herkesin kendi kaşının kılları uzunluğunda olması ve dudak hizasını geçmemesidir. '*Bıyıkları kısaltın*' hadisine uyan âlimler bıyıklarını ciltleri görünecek kadar kısaltmışlardır."¹²⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bıyıkların kısaltılmasını emretmesinin sebebini "yiyecek ve içeceklerin karışmaması için" görenler, emri dudaklar üzerine sarkan kısım ile ilgili görmüşlerdir. Bıyıkların uçları için böyle bir endişe olmadığından uzatılması, bıyıkların kısaltılmasını emreden hâdise ters düşmez.

Netice itibarıyla dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde bıyığı kırkıp düzeltmek sünnettir. Bunun aksine dudakları örtecek şekilde uzatmak mekruhtur.

Selef-i sâlihînin birçoğu hadîsteki "ahfû" emrinin zahirine bakıp bıyığın çok az kalacak şekilde kökünden kesilmesine kail olmuşlardır. İmam Ebû Hanîfe, İmam Züfer, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, gerek baştaki saçların, gerekse bıyığın kökünün

123 Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte*, Konu hakkında daha geniş bilgiler için bakınız: *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, 14/275.

124 Ayrıca Rahmi Yaran, bıyık fıkhı hakkındaki görüşleri *DİA*, Bıyık maddesinde özetlemiştir, oraya bakılabilir: 6/115

kesilmesi efdaldır. Bununla beraber kırkıp az bırakmakta da bir sakinca yoktur. İmam Ahmed b. Hanbel de bıyıklarını iyice kökünden keserdi. Bununla beraber “biraz kırkıp biraz bırakmakta da bir beis yok” derdi.

İmam Nevevî, bıyığın kökünden kesilmeyip dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesilmesiyle ilgili sözün muhtar/seçilen görüş olduğunu söylemiştir. Nitekim İmam Mâlik de *el-Muvatta*'da, “dudakların etrafı gözükecek şekilde bıyık kesilip kısaltılır” demiştir.

Ahmet Şerbâsî, “*İslam Fıkhi*” diye dilimize tercüme edilen “*Yes’elunek*” kitabında sakal ve bıyık için sorulan sorular münasebeyle bir cevap yazar. Bu cevap buraya kadar anlattıklarımıza belki fazla bir şey kazandırmaz, ama çağdaş bir alimin fetvasına bir örnek olması bakımından buraya aktarmayı yararlı gördüm:

SORU: Günümüzde bazı gençlerin bıyıklarına özen gösterdikleri, çeşitli şekillerde bıyık bıraktıkları görülmektedir. Bıyık erkeklik nişanı sayılmaktadır. Bunu Allah'ın yarattığı şekli bozmak, dine aykırı bir davranış olarak görmek mümkün müdür?

CEVAP: Mezhep imamlarının bıyık hususunda değişik görüşleri vardır.

Kimisi bu hususta rivayet edilen haberlere itimat etmişlerdir. Bu rivayetler bıyığın aşırı derecede kırılmasını bildirmektedir.

Kimileri başka rivayetleri dikkate almaktadır. Bu rivayetler bıyık kırmanın sadece üst dudağın üzerine sarkan kısma ait olduğunu bildirmektedir.

İbnu'l-Kayyim, *Zâd'ul-Meâd* isimli eserinde bu konuyu uzun bir şekilde ele almıştır. Konuyu işlerken “*Bıyığından almayan bizden*

*değildir*¹²⁵ hadisine ve «*Bıyıkları kısaltınız. Sakalı bırakınız, Mecusilere aykırı davranınız*»¹²⁶ hadisine yer vermiştir. Bu iki hadis, ikinci gruptaki görüşü desteklemekte, bu görüşe meylediyor görünmektedir. İbnu'l-Kayyim daha sonra şunları söylemiştir:

Müslim'in *Sahih*'inde Hz. Enes'ten rivayetle şöyle denmektedir: Hz. Peygamber bıyık ve tırnak kesmek gibi konularda zaman belirlemiş, bu tür temizlikleri kırk günden sonraya bırakmamamızı emretmiştir. Bizden öncekiler, bıyığı kökünden kazımanın mı, kırarak kısaltmanın mı daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik, *Muvatta* isimli eserinde şöyle diyor: Bıyık üst dudağı belirleyen çizgi açıkta kalacak şekilde kırılır, kökünden kazınmaz. Böyle yapan kimse kendine müslle yapmış olur.

İbn Abdil Hakem, İmâm Mâlik'ten şunu naklediyor: Bıyık kısaltılır, sakal uzatılır. Bıyığın kısaltılması, onu dipten traş etmek demek değildir. O aynı zamanda bıyığını bu şekilde kesenlere ceza verilmesi görüşündedir. İbnu'l-Kasım da İmam Mâlik'ten şunu naklediyor: Bıyığı aşırı kısaltmak, dipten tıraş etmek, müsledir.¹²⁷

İmam Mâlik şöyle diyor: Bıyık kesmek hususundaki Hz. Peygamber'in hadisi, dudağı çevreleyen yerdeki bıyıkları kesmeyi ifade eder. İmam Mâlik bıyığın üst tarafından almayı mekruh görür ve şöyle der: Şahitlik ederim ki bıyıkları kökünden traş etmek bid'attır. Bunu yapanın canını yakacak şekilde döverek cezalandırılması görüşümdedir. Hz. Ömer kendisine sıkıntı veren bir iş başına

125 Suyûti, *Câmiu's-Sagir*.

126 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*.

127 Müslle; ölü bir kimsenin bazı organlarını kesmek gibi bir yol ile, başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırılmasıdır. Eski bir cahiliye adetidir.

geldiğinde “öf” der, ayağı ile abasını kurcalar, bıyıklarını çekiştirirdi. Ömer b. Abdil-Aziz de şöyle der: Bıyıkta sünnet olan, dudak çizgisi ile beraber bıyığı kesmektir.

Ahmed b. Hanbel der ki: Ebu Abdullah’a şöyle sordular: “Bir kimse bıyıklarından bir parça kırarak alsam mı, yoksa kökünde kazısam mı güzel olur? Bıyık kısaltmak nasıl olacaktır?”

Ebü Abdullah bu soruya şu cevabı vermiştir: “Kökten kazısa da, kırarak kısaltsa da bir sakınca yoktur. Ebü Muhammed, *Muğni* isimli kitabında şöyle der: Muğire b. Şube’den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) uzayan bıyığını (dudak hizasına) misvak koyarak kesmiştir. Bu tür bir keşişte kökünden kazımak mümkün değildir.

Aktardığımız bu ifadeler gösteriyor ki bıyığını düzeltip çeki düzen verenler, bıyığı kırıp onun bir kısmını bırakmakta, tamamını kökten kazımamaktadırlar. Bunu yaparken dinin bu konuda söylediğini veya caiz olup olmadığını yok saymamaktadırlar.

Burada bir noktaya dikkat çekmek yerinde olacaktır: Bıyık düzeltmek gibi konular dinin temeli sayılan şeyler olmayıp teferruat sayılacak şeylerdendir. Bu kabil meseleler dinin temeliyle ilgili olmaktan çok çevreyi, gelenek ve âdetleri ilgilendirmektedir.”

Saç

İnsanın başının yüz hatları dışında kalan bölümünü kaplayan kıllara “saç” diyoruz. İsmail Yalçın’ın dikkat çektiği gibi,¹²⁸ bu, tarih boyunca sağlık ve estetik yönünden özel bir öneme sahip olmuştur. İnsanlar inançların, geleneklerin ve modanın etkisiyle saçlarını çe-

128 İsmail Yalçın, *DİA*, 35/367-368.

şitli biçimlerde şekillendirmiş; saçları uzatma, boyama, kesme, kısaltma, kısmen veya tamamen örtme, peruk takma gibi uygulamalar farklı zaman ve mekân şartlarında yaygınlık kazanmıştır.

İslâmiyet'ten önce Türk kültüründe kadın ve erkekler arasında uzun ve örgülü saçlar yaygındı. Yahudilikte başın yan taraflarında şakak ve favori bölgesinde bulunan saçların kesilmesi,¹²⁹ bazı yorumlara göre saçların boyanması,¹³⁰ evli kadınların saçlarını kocalarından başkasına göstermesi¹³¹ yasaklanmıştır. Hıristiyanlıkta erkeğin başı açık, kadının başı örtülü dua etmesi, kadının uzun saçlı, erkeğin ise kısa saçlı olması öğütlenmiştir.¹³² Hint kültüründe de saçla ilgili sıkı kurallara rastlanmaktadır. Budist rahipleri saçlarını kazıtır veya kısa kestirirken, Hindu ve Sihlerde vücuttan hiçbir kılı kesmeye veya koparmaya izin verilmeyip bu işlemler yaratılışa müdahale olarak görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan saçla ilgili bir hüküm bulunmakla birlikte kadınların başörtüsüyle ilgili âyet (en-Nûr 24/31), sonuç itibarıyla kadının, saçını mahrem olmayan erkeklere göstermemesi gerektiği şeklinde anlaşılmıştır.

Bizim buraya kadar verdiğimiz bilgilerde saç konusu da komşuluk gereği sakal ve bıyığın yanında haliyle işlenmiş, ilgili rivayetler metin ve tercümeleleriyle zikredilmiştir. Bütün bu yazılanları İsmail Yalçın, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nde özetlemiştir. İsterseniz geçen bilgileri tekrar etme yerine bu özeti sunalım: "Hadis kaynaklarında ise saç bakımı, saçların boyanması ve saç ekleme gibi hususlarda Hz. Peygamber'in

129 Levililer, 19/27

130 Levililer, 19/32

131 Sayılar, 5/18.

132 Korintoslulara Birinci Mektup, 11/3-16.

uygulamaları ve tavsiyelerini anlatan çok sayıda rivayet bulunmaktadır. Rasûl-i Ekrem, ahlâkî özelliklerin yanında dış görünüşün de önemli olduğunu belirtmiş, bu bağlamda saçların temiz ve bakımlı olmasını teşvik etmiştir.¹³³ Kendisi de saçlarını temiz tutmaya özen göstererek o dönemde kullanılan yağ ve kokulardan saçına sürmüş,¹³⁴ kuvvetli rivayete göre -henüz boyama ihtiyacı hissettirecek kadar ağarmamış olan- saçını boyamamıştır.¹³⁵ Saçlarını bazen kulaklarının üzerine ve omuzlarına kadar uzattığı, bazen örgü yaptığı,¹³⁶ bazen de kısa kestirdiği, ortadan veya yandan ayırıp sağdan başlayarak taradığı belirtilen Rasûlullah'ın bu konudaki tercihlerinde diğer din mensuplarından farklı olma çalışmanın da etkili olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁷ Hz. Peygamber, çocukların saçlarının bir kısmının tıraş edilip bir kısmının perçemler halinde bırakılmasını yahudilere benzeme endişesiyle uygun bulmamıştır.¹³⁸ Öte yandan Rasûl-i Ekrem, süslenmeye aşırı düşkünlüğü hoş görmeyip saç taramayla gerektiğinden fazla meşgul olmamayı tavsiye etmiştir.¹³⁹ Kadın ve erkeklerin kendilerine özgü farklılıklarını korumalarını isteyen Hz. Peygamber, toplumsal kabul doğrultusunda kadınların saçlarını kısaltmalarında sakınca görmemekle birlikte saçlarını kazıtmalarını uygun bulmamıştır.¹⁴⁰ Diğer bir hadiste, görünüşte tesettüre uysa da dikkat çekmek amacıyla saçlarını

133 Ebû Dâvûd, Tereccül, 3; *el-Muvatta*, Şa'r, 6-7; Nesâî, Zinet, 60.

134 Buhârî, Libâs, 74

135 İbn Mâce, Libâs, 35

136 Tirmizî, Libâs, 39

137 Buhârî, Libâs, 70; Müslim, Fezâil, 90; Ebû Dâvûd, Tereccül, 10; Nesâî, Zinet, 62; bu konudaki rivayetler için bk. Tirmizî, s. 36-47

138 Buhârî, Libâs, 72; Ebû Dâvûd, Tereccül, 14-15

139 Ebû Dâvûd, Tereccül, 1

140 Müslim, Hayız, 42; Tirmizî, Hac, 75; Nesâî, Zinet, 4

“deve hörgücü gibi” toplayıp örtünmenin anlamına aykırı davranan kadınların uhrevî cezaya mâruz kalacağı bildirilmiştir.¹⁴¹

Yaşlanmanın tabîî karşılanması gerektiğini belirten rivayetlerde ağaran saçların koparılmaması tavsiye edilerek Allah yolunda ağaran kılların kıyamet günü kişi için nur olacağı haber verilirken¹⁴² beyazlayan saçların boyanmasını emir veya tavsiye eden hadisler de vardır.¹⁴³ Öte yandan bazı rivayetlerde genel anlamda saçları boyama emrinin gerekçesinin yahudi ve hıristiyanlardan farklı davranma olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁴ İslâm âlimleri boyama yönündeki emirleri genellikle boyamaya izin verme şeklinde yorumlamış, siyah renkten kaçınılmasını isteyen hadisler konusunda ise farklı değerlendirmeler yapmıştır.

Saçı siyaha boyamaya olumsuz yaklaşan âlimlerin bir kısmı, Allah'ın yarattığı şekli değiştirmeye ve insanları aldatmaya yol açtığı gerekçesiyle bunu mutlak biçimde haram sayarken bir kısmı bu gerekçelerin söz konusu olmadığı durumlarda yasağın kalkacağını, meselâ genç yaşta saçları ağaranların ve yaşlıların saçlarını siyaha boyamasının câiz olduğunu ifade etmiştir. Karşı görüş sahiplerince yaratılışı değiştirme iddiasının isabetli olmadığı, saçın aslı siyahsa siyaha boyamanın yaratılışa dönüş sayılacağı, yaşlılar için beyaz saçın normal olduğu kabul edilse dahi bu durumda saçı siyah dışındaki renklere boyamanın da sakıncalı sayılması gerekeceği, halbuki bunun bütün âlimlerce câiz görüldüğü, dolayısıyla saçı siyaha boyamanın da sakıncalı olmaması gerektiği belirtilir. Sahâbe ve tâbiînin

141 Müslim, Libâs, 125

142 Ebû Dâvûd, Tereccül, 17

143 Müslim, Libâs, 78-79

144 Buhârî, Libâs, 67

önde gelenlerinden birçoğunun saçını siyaha boyamış olduğunun nakledilmesi ve İmam Mâlik'in saçı siyaha boyama konusunda yasaklayıcı bir şey iştmediğini belirtmesi¹⁴⁵ bu yaklaşımı destekleyen deliller arasında zikredilir. Öte yandan ilgili hadislerle binaen¹⁴⁶ sa-vaşa gidenlerin heybetli görünmek amacıyla saçlarını siyaha ve evli kadınların, eşlerine daha güzel görünmek için siyah dahil istedikleri renye boyamalarında sakınca görülmemiştir.

Hz. Peygamber'in saça saç ekletmeyi lânetlediğine ve hastalık sebebiyle saçı dökülen bir kimsenin peruk takmasına izin vermediğine dair rivayetlerdeki¹⁴⁷ yasağın amacı da yaratılışı değiştirmek ve üçüncü şahısların aldatılmasını önlemek olarak görüldüğü için sunî maddelerden yapılan perukların kullanımı fakihlerin bir kısmına göre câiz görülür. Bununla beraber insan saçının bir mal olarak kullanılmasının câiz olmadığı düşüncesi ve Rasûl-i Ekrem döneminde saç ekletmenin kötü anlamlar taşıması ihtimali bazı âlimlerce söz konusu yasağın sebepleri arasında düşünülmüştür.

Günümüzde saçsızlık yüzünden rahatsızlık duyan kimseler bakımından saç ektirme, saç yapıştırma gibi yollar bir nevi tedavi sayılarak bu yola başvurmanın câiz olduğu yönünde fetva verilmektedir. Literatürde yer alan, vücuttan ayrılmış saç vb. insana ait parçaların toprağa gömülmesi tavsiyesi, bir ölçüde bu atıklarla büyü yapıldığı endişesiyle ilişkili olmakla birlikte daha çok çevre temizliğini hedeflediğinden günümüzde bunların usulüne uygun biçimde imha yerlerine ulaştırılması bu amacı sağlamaya yeterli görülmektedir.

145 *el-Muvatta*, Şa'r, 8

146 İbn Mâce, Libâs, 33; Ebû Dâvûd, Tereccül, 18-20

147 Buhârî, Libâs, 83; Müslim, Libâs, 33

Saçla ilgili fikhî meselelerden biri de gusül abdesti alırken saçtaki boyanın gusle mani olup olmadığıdır. Geleneksel boya maddesi olarak kullanılan kınanın saçın ıslanmasını engelleyen bir tabaka oluşturduğundan gusle mani olmayacağı fakihlerce kabul edilmiş olup günümüzde kullanılan kimyasal boyaların da aynı gerekçeye dayanılarak bu hükme tâbi olacağı çağdaş bilginlerce belirtilmektedir.

Saçla ilgili hükümlerin bir kısmı hac ve umreyle ilgilidir. Hz. Peygamber döneminde, ihramlıyken saçın temiz ve düzgün kalması için ihrama girmeden yapıştırıcı bir madde sürülerek saç toplama uygulamasının yapıldığı bilinmektedir.¹⁴⁸ Buna karşılık ihramlıyken saçın kesilmesi, kısaltılması, koparılması, kınalanması ve yağlanması yasak olduğu gibi ihramdan çıkmak için saçların tamamen ya da kısmen tıraş edilmesi gerekmektedir.¹⁴⁹

Şimdi bu rivayetleri biraz açalım isterseniz:

Daha önce “Sakal Bakımı” konusunu işlerken kısaca saçlara bakmak ve ikram etmek hakkında da bilgi verilmişti. Orada da geçti, Ebû Katade el-Ensari (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)’e “Benim saçlarım omuzlarıma kadar uzanıyor. Onları tarayayım mı?” diye sorduğunda, Rasûlullah (s.a.v.), “*Evet, aynı zamanda onlara iyi bak*” diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine “*onlara iyi bak*” dediği için Ebû Katade bazen saçlarını günde iki defa yağlardı.¹⁵⁰

Ata b. Yesar anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v.) mesciddeydi. İçeri saç sakalı dağınık bir adam girdi. Rasûlullah (s.a.v.) eliyle ona “Çık” diye işaret etti. Sanki saçını ve sakalını düzeltmesini kastediyordu. Adam

148 Buhârî, Libâs, 79

149 A.y.

150 Malik, *Muvatta*, Saç ve Sakal Kitabı, no: 6.

da saçını sakalını düzelttikten sonra gelince, Rasûlullah (s.a.v.) (onu göstererek), “*Herhangi birinizin şeytan gibi saçı başı dağınk bir halde gelmesinden böyle gelmesi daha iyi değil mi?*” buyurdu.¹⁵¹

İbn Şihab şöyle rivayet eder: “Rasûlullah (s.a.v.) saçlarını alnına, aşağı indirdi (taradı), sonra da ortasından iki yana ayırdı.”¹⁵²

Tesettür tavsiye edilmekle birlikte bir kimsenin, geliniyle kayın validesinin saçlarına bakması haram değildir, şehvet olmadığı sürece bir mahzur yoktur.

Saç ve sakallardaki ak kılların yolunmaması ve boyanması hakkında daha önce bilgi verilmişti, tekrar etmeden hatırlatıp geçelim.

Peruk Takma

Hz. Peygamber (s.a.v.), “*Eğreti saç takana da, taktırana da Allah lanet etmiştir*” buyurmuştur. Buradan peruk takmaya gidebiliriz. Rasûlullah’ın menettiği ve lânetlediği şeylerden biri de saçı dökülen veya dökülmeyen kimselerin, başlarına, başkalarının saçlarını koymaları veya bunları eklemeleridir. Saç takma ve eklemeye hem tabii şekli değiştirmek, hem de karşısındakini yanıltmak, ona genç görünmek vardır ki, İslâm bunları hoş görmemiştir.

Ancak ipek veya yün iplikleri örgü yapıp eklemek aynı mânada olmadığı için caiz görülmüştür.¹⁵³

151 Ebu Ömer der ki: Mürselliğinde Malik’ten ihtilaf yoktur. Cabir ve başkalarından manaca mevsul olarak gelmiştir.

152 İbn Abdilber der ki: Malik’in ravileri böylece mürsel olarak rivayet etmiştir. *Sahihayn*’da İbn Abbas’tan mevsuldür: Buhari, Libas, 77/70; Müslim, Fedail, 43/24.

153 <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/helalharam/0053.htm>

Bu ve benzeri hadisler ilk bakışta mutlak olarak anlaşılabilir ve saç ektiren veya eklettiren kimse sözü edilen laneti hak etmiş sayılabilir. Ancak bu fiillerin, Hz. Peygamber döneminde genelde gizli fuhuş yapanlarca bir tür işaret olmak üzere yapıldığı öğrenilince, lanetin gerekçeli olduğu ve bunu fuhşa âlet etmek isteyenlerle kayıtlı olduğu anlaşılacaktır. Böyle bir durumun söz konusu olmaması halinde bu tür fiillerde bir sakınca olmayacaktır. Vaktiyle Anadolu'da kızların saçları gür ve uzun görsün diye yapay belik (saç örgüsü) takarlardı.

Günümüzde saç dikiminin de mümkün hale geldiği bilinmektedir. Buna göre özellikle kel erkeklerin kendi görüntülerinden ve kellelikle ilgili takıntılarından kurtulmak için saç ektirme yoluna gitmeleri bir tür tedavi ve psikolojik rahatlama sebebi sayılabilir. Saçların ağarması halinde beyaz kılların alınması pek hoş karşılanmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.), “*Ak saçlarınızı yolmayınız, saçını sakalını müslüman olarak ağartan kimse için onlar kıyamet gününde nur olacaktır*” ve (bir başka nakilde) “*Yüce Allah, ağarmış her bir kıl için bir hasene yazacak, bir hatayı silecek*” buyurmuştur.¹⁵⁴

Vücudumuzda başka kıllar da vardır. Bunları ileride “Bedendeki Başka Kıllar” başlığı altında işleyeceğiz inşaallah.

154 Daha geniş bilgiler için bakınız: *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, 14/276 vd.

FIKIHTA SAKAL

Kur'an-ı Kerîm ve sünnette sakalı gördükten sonra bir fezleke halinde "fıkıh ilmine göre sakalın hükmü" konusuna geçebilir ve hükmünü tesbit edebiliriz.

Sakal, fikhımızda genellikle iki yerde söz konusu edilir. Birincisi abdest, gusül gibi temizlik ve estetik, güzellik konuları işlenirken, ikincisi ise doğrudan sakalın hükmü açıklanırken. Şimdi önemine binaen önce ikincisinden başlayacak, sonra birinci konudan söz edeceğiz.

Sakal Bırakmanın Hükmü

Sakal bırakmak ve buna bağlı olarak sakalı traş etmek konusunda âlimler değişik kanaatlere varmışlardır. Ahmet Arpa, "*Şamil İslam Ansiklopedisi*" için yazdığı "Sakal" maddesinde bu görüşleri güzel derlemiştir. Buna göre, alimlerin bir kısmınca sakal bırakmak farz, kesmek haram; bazılarına göre sakal bırakmak sünnet, kesmek mekruh; kimisine göre de sakal müstehaptır. Yani bırakan sevap kazanır, kesen günahkar olmaz. Şimdi bunları biraz daha ayrıntılı görelim:

1- Sakal bırakmak farz, kesmek haramdır: Hanefî, Malikî ve Hanbelî mezhebi müçtehitlerinin çoğunun (cumhurun) görüşü böyledir. Hatta Şafii'nin bir görüşü de böyledir. Evet, onlara göre sakal bırakmak farz, traş etmek ise haramdır.¹⁵⁵

155 فإن حلق اللحية محرم عند الحنفية والمالكية والحنابلة ووجه عند الشافعية قال به القفال الشاشي والحليمي وصوبه الأذرعي، ومذهب الشافعية المعتمد عندهم هو

Hanefilerde bunlar için tahrîmen mekruh terimi kullanılır.¹⁵⁶

Bunların görüş ve delilleri, ana hatlarıyla şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.) -yukarıda gördüğümüz- hadis-i şeriflerinde sakal bırakmayı emretmiştir. Emirler ise müstehab, mendub veya mübah olduğunu ifade ettiğine dair bir delil bulunmadıkça vücut/vacip olurlar. “Sakalları bırakın” emri de vücut/vaciplik içindir, öyleyse bu, sakal bırakmanın farz olmasını gerektirir.¹⁵⁷

Aynı şekilde, Hz. Peygamber (s.a.v.) müşriklere veya mecusilere benzememeyi emretmiştir. Sakalı tıraş etmek onlara benzemektir. Bu da haramdır.

Sakalı tıraş etmek, Nisa sûresinin 119. ayetinde sözü edilen “Allah’ın yarattığı şeyi değiştirmek” demektir. Şeytana uyularak yapılan bu fiil de yasaktır. Bu konuda “Kur’an’da Sakal” başlığı altında yeterli bilgi verilmişti, hatırlatıp geçelim.

Bir de bu sünnetin ısrarla ve devamlı yapılışı da bu görüşü destekler gibidir. Çünkü sakalı kazımak önemli bir hadise, sakalsızlık da

الكراهة وهو الذي نص عليه الشيخان الرافي والنووي قال ابن حجر الهيتمي في تحفة المحتاج (قال الشيخان يكره حلق اللحية واعترض ابن الرفعة في حاشيته الكافية بأن الشافعي رحمه الله نص في الأم على التحريم قال الزركشي وكذا الحلبي في شعب الإيمان وأستاذه القفال في محاسن الشريعة وقال الأذرعى (الصواب تحريم حلقها جملة لغير علة بها

156 İbn Âbidîn, II, 418; Ceziri, *Mezahibu'l-Erbaa*, II, 45. Bkz. *DîA*, a.g.m. 46).

157 <http://fatwa.islamweb.net/fatwa/index.php?page=showfatwa&Option=Fatwald&Id=120618>

والصحيح الذي عليه جمهور العلماء أنه لا فرق بين ما ورد من ذلك في السنة، وبين ما ورد في القرآن الكريم، فالأمر المطلق يفيد الوجوب، والنهي المطلق يقتضي التحريم، ويجب أن يحمل كل على ما هو أصل فيه إلى أن يوجد صارف يصرف عنه.

dikkat çekici bir vasıftır. Eğer Allah'ın peygamberleri arasında sakalını kazıyan bir kişi olsaydı, elbette bu husus bize kadar ulaşırdı. Bu yüzden şunu söyleyebiliriz; peygamberler içinde sakalını kazıyan bir tek peygamber yoktur. Başta Rasûlullah (s.a.v.) olmak üzere bütün peygamberler sakallıydı. Hz. Harun'un sakalı Kur'an ile sabittir. Bazı Peygamberlerin vasıfları da sünnette ifadesini bulmuştur. Bunlar değerlendirildiğinde görünen odur ki, bütün peygamberler sakallıdır. Bu da sakalsızlığın caiz olmadığına dair bir delil olabilir.

Bütün tabakat ve teracim kitapları ortadadır. Yani Rasûlullah (s.a.v.) ve Sahabe-i Kiramın hayatını anlatan sayısız kitaplar vardır. Onun ve ashabının hayatı en ince teferruatıyla bilinmemektedir. Sahabe-i Kiramın hayatı, şahsiyetleri ve hilyeleri, yani huy ve vücut şekilleri bize kadar eksiksiz gelmiştir. Bunlardan anlaşıldığına göre Ashab-ı Kiram'ın bütün erkekleri sakallıydı. Çünkü sakalsızlığı Peygamberimiz hoş görmez ve eleştirirdi. Nitekim bu sözlerimizi şu rivayet desteklemektedir:

Eba Nuh ile Ced Cemire (iki İranlı), Peygamber efendimizin yanına girdikleri zaman sakallarını tıraş etmiş ve bıyıklarını bırakmış oldukları için Peygamber efendimiz onların yüzüne bakmaktan ikrah etti ve *“Yazıklar olsun size! Bu ne biçim kılıktır?”* diye onları kınadı. Onlar da Kısra'yı kastederek *“Bizim rabbimiz böyle emretmiştir.”* dediler. Peygamber efendimiz, *“Benim Rabbim de bana sakalımı bırakmamı ve bıyıklarımı kestirmemi emretmiştir.”* dedi.¹⁵⁸

Öyleyse sakal bırakma hadislerinden anlaşılan, bunun çok ciddi bir emir olduğudur. Bunun ifadesi olarak hükmü tekrar edelim: Sakal bırakmak farz, kesmek haramdır. Hanefiler, kendi istilahlarını/

158 *Bidaye*, İbni Cerir'den. Nakleden: Kandehevî, Hayatü's-Sahabe, 1

kavramlarını kullanarak “sakal vacip, kesmek tahrimen mekruhtur” derler.

2- Sakal bırakmak sünnet, tıraş etmek mekruhtur. Şafîî mezhebinden İmam Nevevi, Râzî, Gazzalî, Şeyh Zekerîyya el-Ensari, İbn-i Hacer, Remli, Hatib, Şirbini gibi zatlar bu görüştedir.

Bu görüşü savunanlar şöyle demişlerdir: “Hadis-i şerifteki emir, sakal bırakmanın farz olmasını gerektirmez. Zira aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.), yahudi ve hıristiyanlara benzememek için saçların boyanmasını emretmiş, fakat sahabeden bazı kimseler saçlarını boyamamışlardır. Bu, bu gibi emirlerin vücut için olmadığını gösterir.

Müşriklere din ve imanla ilgili konularda benzemek haramdır. Örf ve âdetlerle ilgili hususlarda ise haram değildir. Zira Rasûlullah (s.a.v.) de rahiplerinkine benzer bir takunya giymiştir. Şayet bu gibi hususlarda benzemek kesin olarak yasak olsaydı, Hz. Peygamber bunu yapmazdı.

Örf ve âdetlerde bile olsa konu sadece müşriklere benzeme noktasından ele alındığı zaman aksine sakal bırakmanın haram olması gerektiği hükmüne varılır. Zira bugün birçok rahip ve gayr-i müslim de sakal bırakmaktadır.

Peygamberlerin sünnetlerinden sayılan on şey, alimlerin çoğu tarafından sünnet veya müstehap olarak değerlendirilmektedir. Sakal da bunlardan biri olduğuna göre bu da öyle değerlendirilmelidir. Çünkü bunların hepsi temizlik ve iyi görünüşlü olmak gibi güzel âdetlerdir. Rasûlullah (s.a.v.), ümmetine en güzel âdetleri tavsiye etmiştir.”

Ancak her mezhepte ihtilaf eksik olmaz. Bazen de mukaddemun/ilkler ile müteahhirin/sonraki alimler arasında fetva değişibi-

lır. Bu yüzden Şafîî mezhebinde de bu konuda ihtilaf vardır. Buna göre yukarıdaki görüşle beraber, Allame Şeyh Ahmed İbni Kasım el-Abbadi, “*Tuhfetu’l-Minhac fi Şerhi’l-Minhac*” isimli esere yaptığı haşiyesinde Akika bahsinin sonunda şöyle yazmıştır: “Şafii ulemasının büyüklerinden İmam Rafi’i ve İmam Nevevi ‘Sakalı tıraş etmek mekruhtur’ demişlerse de ‘*Kafiye Şerhi*’nde İbnu’r-Rif’a buna itiraz ederek, İmam Şafîî’nin ‘*el-Ümm*’ isimli eserinde sakalı tıraş etmenin haram olduğuna dair fetva verdiğini bildirmiştir.”¹⁵⁹

Asrımızın büyük şafîî âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursî de şöyle der: “Bazı âlimler ‘Sakalı tıraş etmek caiz değildir’ demişler. Muradları, ‘Sakalı bıraktıktan sonra tıraş etmek haramdır’ demektir. Yoksa hiç bırakmayan, bir sünneti terk etmiş olur.”¹⁶⁰

3- Sakal bırakmak müstehap (sünnet-i zevaid), traş etmek ise mübahdır. Mahmud Şeltut ve Muhammed Ebu Zehra gibi zamanımızın bazı âlimlerinin görüşü bu şekildedir. Bu görüşünü savunanlar şöyle derler: Peygamber efendimizin emrettiği veya yaptığı ibadetlere “sünnet” denir. Sünnet ikiye ayrılır:

1- Sünnet-i Hüda: Buna “sünnet-i müekkede” de denir. İslam dininin şiarıdır, başka dinlerde yoktur. Peygamber efendimiz bun-

159 Bu “mekruhtur” görüşünü reddederek “haramdır” görüşünü destekleyen bir fetva şöyledir:

وأما الرأي القائل بالكراهة فقط فهو رأي ضعيف، لا يجوز تبنيه لمن ظهرت له الأدلة الصحيحة في هذه المسألة، وقد ذكرنا فيما سبق أن بعض العلماء نقل الإجماع على التحريم

<http://fatwa.islamweb.net/fatwa/index.php?page=showfatwa&Option=Fatwald&id=120618>

160 *Emirdağ Lahikası*, s. 48-49.

ları devamlı yapmış, nadiren terk etmiş ve terk edenlere de bir şey dememiştir. Müekked sünneti devamlı terk etmek mekruhtur, yani küçük günah olur. Namaz içindeki müekked sünnetleri terk etmek ise tahrimen mekruhtur. Ezan okumak, cemaatle namaz kılmak gibi sünnetler “Sünnet-i hüda”dır. Ara sıra terk ettiği sünnetlere de “gayr-i müekkede” denir. Terkeden, sevabından mahrum olur.

2- Sünnet-i zevaid: Peygamber efendimizin ibadet olarak değil de o günün toplumunun bir âdeti olarak yaptığı özel davranışlarıdır. Mesela yeme, içme, yatma, giyinme vb. gibi şeylerdir. Zevaid sünnetleri terk etmek mekruh değildir. Peygamber efendimizin mesela yemesi, içmesi, konuşma tarzı, giyiniş şekli, iyi işleri yapmaya sağdan başlaması gibi işleri sünnet-i zevaiddir.

Peygamber efendimizin böyle âdet olarak yaptığı şeyleri yapmamak bid'at değildir. Bunları yapıp yapmamak, biraz da ülkelerin coğrafi şartlara, iklim şartlarına ve insanların örf ve âdetlerine bağlıdır. Doğrudan dinî hükümler değildir. Her ülkenin âdeti başka başka olabilir. Hatta bir ülkenin âdeti zamanla değişebilir.

Bununla beraber, bu tür âdete bağlı Sünnet-i zevaid de, şayet bir mazeret yoksa, “sırf Rasûlullah'a tâbi olmak,” uymak niyetiyle yapılırsa, hem ahirette sevap kazandırır, hem de bu dünyada insana sağlık, mutluluk, ferahlık, dirlik, düzenlik, sevgi, saygı, barış, huzur, emniyet, refah gibi çok çeşitli faydalar sağlar, mes'ud ve bahtiyar olmasına yol açar.

Neticede bu çeşit sünnete uyulmazsa vebali, günahı yoktur, fakat kârdan zarar etmiş olur. Yani “sünnet” diye uysa, elde edeceği sevabı kaybetmiş olur. Oysa Rasûlullah (s.a.v.)'i çok sevenler, bu tür sünnetleri de ganimet bilerek ömürlerini bol sevap ve çok çeşitli

menfaatlerle bereketlendirirler. Evet, Rasûlullah (s.a.v.)’in âdetlerle ilgili sünnetlerine uymak elbette büyük şeref ve çok sevaptır. Ama yapmamak da vebal, günah, hatta mekruh değildir.

Mesela bugün Arapların çoğu entari giymektedir. Türkiye’de ise âdet olmadığı için erkekler entari giymemektedir. Sünnet-i zaide olduğu için entari giymemek günah veya mekruh değildir.

Sakal da âdete ait sünnetlerdendir. Kâfirlerden de sakallı olanlar vardı. Buhari, Müslim, Nesai, Ebu Davud ve Tirmizi’nin rivayet ettiği “Sünnet olan on şeyden biri sakal bırakmaktır” hadis-i şerifi sakalın sünnet olduğunu açıkça bildirmektedir. Sakalın bir tutamdan fazlasını kesmek sünnettir. Bir tutamdan kısa bırakmak, sünnete aykırıdır. “Sünnet” diyerek bir tutamdan kısa sakal bırakmak bid’attir.

Sonuçta sakal bırakmak, yemek, içmek, oturmak, giyinmek gibi Hz. Peygamber’in insan olduğu için tabîi olarak yapmış olduğu âdetleridir. Bu itibarla sakal bırakmak ibadetle ilgili sünnet değil, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in gelenek olarak yapmış olduğu bir sünnettir. Malum, buna “sünnet-i zevaid” denir. Buna göre sakal bırakmak faziletli olmakla birlikte, sakal traşı mübahtır. Sakal bırakılmadığı veya tıraş edildiği takdirde aleyhte bir hüküm terettüp etmez. İçinde bulunulan çevreye göre hareket etmek yerinde olur.

Şöyle bir itiraz da haklı değildir: “Bugün artık örf ve âdetler değişti. Sakal bırakmak genel bir örf olmaktan çıktı. Hatta sakal kesmek örf ve âdetten oldu.”

“Bir milletin örf ve âdetinin nasla tayin edilen bir konuda şeriata uymadığına dair bir delil bulunduğu takdirde o örf ve âdetlerle amel etmek haram olur. Nitekim, insanlar zina yapmayı veya içki içmeyi âdet haline getirseler, kimse bu haramların örf ve âdete uygunluğun-

dan dolayı caiz olabileceğini söyleyemez. Sakal hususunda da durum böyledir. Çünkü sakal bırakmak şeriatın açık delilleriyle vaciptir, traş haramdır. Dolayısıyla örf ve âdet bahane edilerek sakal traş mu-bah (serbest) sayılamaz.”¹⁶¹

Çağdaş Alimlerin Yazdıkları

Şimdi de çağımızdan bazı alimlerin kitaplarından sakal hakkın-da iktibaslar yaparak konuyu zenginleştirelim.

İsmail Yalçın

İsmail Yalçın, *DİA*'da “Sakal” maddesini yazarken fikhî boyutu-nu şöyle işler: “Hz. Peygamber’in ve sahâbenin konuya ilişkin söz ve uygulamalarını değerlendiren fakihler sakal bırakmanın hükmü hakkında farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Fakihlerin çoğunluğu sakal bırakmayı müslümanların şiarı ve dinî bir emir olarak görüp sakalı kesmeyi haram sayar; Hanefilerde bu gibi durumlar için tahrîmen mekruh terimi kullanılır.¹⁶²

Bu gruptaki âlimler, hadislerdeki emirlerle Rasûl-i Ekrem’in ve sahâbenin uygulamasının bağlayıcı nitelikte olduğu yorumunu yap-mış, Kur’ân-ı Kerîmde Rasûlullah’a uymayı emreden âyetlerin sakal bırakma konusunda da onun yolunu izlemeyi gerekli kıldığını, sakalı kesmenin kadınlara benzemek, Allah’ın yarattığı şekli bozmak anla-mına geldiğini ve bu yöndeki yasağın¹⁶³ sakalı kesmeyi de kapsadığını ifade etmişlerdir.

161 Bkz. <http://reddulmuhtar.com/index.php/146-islamda-sakalin-hukmu.html#sthash.jHjIn2QA.dpuf>

162 İbn Âbidîn, II, 418; Cezîrî, II, 45, 46

163 en-Nisâ 4/119; Buhârî, Libâs, 62

Bu emir ve uygulamalardan tavsiye anlamını çıkararak Gazzâlî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin er-Remlî ve Hatîb eş-Şirbînî gibi âlimler sakalı kesmenin haram değil mekruh (Hanefîlerin terimiyle tenzîhen mekruh) olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴

Son devir âlimlerinin bir kısmı sakal bırakmayı İslâm'ın geldiği dönemde yaygın olan örf ve âdetle açıklamış, Hz. Peygamber'e uyma amacıyla yapıldığında bunun sünnet veya müstehap sayılabileceğini, ancak esas itibarıyla sakal bırakmanın dinî/şer'î bir konu olmadığını belirtmiştir.¹⁶⁵

Onlara göre Rasûl-i Ekrem'in saç, sakal ve bıyık konusundaki söz ve uygulamaları, dış görünüşün diğer unsurlarında olduğu gibi o günün örf ve âdeti çerçevesinde temiz ve düzenli olma yanında estetik görünümün önemine yapılan bir vurgu anlamı taşır. Rasûlullah'ın, saç ve sakalına yağ ve koku sürerek düzenli ve bakımlı olmaya özen gösterdiğine dair rivayetler yanında¹⁶⁶ bıyıkları tıraş etme, saç ve sakalı boyama vb. hususlarda gayr-i müslimlerden farklı davranmakla ilgili emir ifadelerinin¹⁶⁷ -fakihlerin görüş birliğiyle- vücûb anlamına gelmemesi bu yaklaşımı destekler niteliktedir.

Öte yandan haram hükmüne açık ve kesin naslarla ulaşılabileceği ve İslâm âlimlerinin haram kelimesini bazen mekruhu da kapsayacak şekilde kullandıklarını göz önünde bulundurarak sakalı kesmenin haram diye nitelendirilmesini ihtiyatla karşılamak gerekir. Nitekim Şâfiî mezhebinde sakalı kesmenin mekruh sayıl-

164 Ebû Bekir b. Muhammed ed-Dimyâtî, II, 340; Cezîrî, II, 44

165 M. Ebû Zehra, s. 35; Mahmûd Şeltût, s. 227-229

166 Nesâî, Hac, 42

167 Ebû Dâvûd, Salât, 88

dığı görüşü yaygın olup Hattâbî de âlimlerin çoğunluğunun fitratı sünnet diye yorumladıklarını, aralarında sakalı kesmenin de bulunduğu on şeyin fitrattan olduğuna dair hadiste zikredilen fiillerin sünnet, dolayısıyla sakalı kesmenin mekruh olduğunu ifade etmektedir.”¹⁶⁸

Hayrettin Karaman

Hayrettin Karaman'dan, biri kısa ve net bilgi veren, diğeri uzunca ve doyurucu bilgiler sunan iki yazı iktibas edeceğiz.

Birinci İktibas:

Hayrettin Karaman, “*Haramlar ve Helaller*” kitabında “Sakal bırakmak” başlığı altında şu bilgileri özetler:

“Rasûlullah (s.a.v.), *Müşriklere muhâlefet edin* (benzemeyin); *sakalları bırakın, bıyıkları kırpın*’ buyurmuştur.¹⁶⁹

Bu ve benzeri hadislerle tatbikata bakan cumhûr, sakalı tıraş etmenin haram olduğu neticesine varmışlardır.

Kadı İyâd bunun mekrûh olduğunu söylemiştir. Aynı mahiyette olan boyama emrini yerine getirmenin farz ve terkinin haram sayılmaması bu görüşü destekler.¹⁷⁰

Bazı muâsır âlimler bunun bir âdet meselesi olduğunu düşünerek mübah olduğunu söylemişlerdir. Kardavî de ikinci görüşü tercih eden muâsır bir âlimdir.”¹⁷¹

168 *Meâlimü's-Sünen*, I, 31

169 Buhârî, K. el-Libâs, 63-34.

170 İbn Hacer, a.g.e., s. 472.

171 *el-Helâl ve'l-Haram*, s. 81-82; Şerbâsî, *Yes'elûnek*, II/23-25.

İkinci İktibas:

Sakal, sünnet ve hadisler hakkındaki bu ikinci iktibasta sorunun sakalla ilgili bölümünü alıp ilgisiz olanları almayacağız. Bütünü görmek isteyenler, verdiğimiz internet kaynağına bakabilirler: “Soru: Ben 2-3 senedir sakallıyım. Öğrenci olduğum için de kesmek gibi bir lüzum hissetmedim. Hatta avantajları oldu. Sakalım yüzünden benimle tanışmak isteyenler ya da en azından uzaktan sempati besleyenler vardı. Ben bu sakalı bırakırken Rasullullah’ın sünnetine uymak amacıyla, yani sünnet olduğu düşüncesiyle bıraktım. İlgilendiğimiz fakat araya soğukluk girmesinden dolayı 6-7 aydır görüşemediğimiz bir arkadaşımızla geçenlerde görüştük. İslamî bir bilinç kazanmış, sakal bırakmış ve bıraktığı sakalın farz olduğu düşüncesinde. Bana getirdiği kanıtlar karşısında tatmin edici bir cevap veremedim. Bizim takılıp kaldığımız nokta şu: Rasullullah’ın ‘yapın’ dediği şeyi biz emir olarak mı, yoksa tavsiye olarak mı algılamalıyız? Yani Rasulullah (s.a.v.)’in ‘*Sakalınızı bırakın*’ sözü bir emir midir, tavsiye midir?”

İbni Teymiyye (r.h.), *el-İhtiyaratu’l-İlmiyye*’de şöyle der: “Sahih hadislerde de belirtildiği üzere sakal tıraşı haramdır. Kimse mübah görmemiştir.”

Hanefilerden İbni Abidin, *Reddü’l-Muhtar*’da şöyle der: “Erkeğin, sakalını kesmesi haramdır.”

İmam Şafii, *el-Umm*’da; İbni Abdilber de *et-Temhid*’de sakalı tıraş etmenin haram olduğunu belirtmiştir.

Malikilerden el-Adevî, İmam Malik’ten sakal tıraşının mecusi-lerin işlerinden olduğunu nakletmiştir.

Görüldüğü gibi ben açıkçası yukarıdaki alimlerin bu görüşlerini duyunca şaşırımdım. Ama onlardan da daha iyi düşünemeyeceğime göre o an için kabullendim. Sizce ne cevap vereyim. Arkadaş çok temiz kesinlikle fitne, fesat ve zor durumda bırakmak gibi bir niyeti yok. Onun için cevap vermem lazım.”

Cevap:

Sakalın İslâm'daki yeri konusundaki bu uzun ve içinde birçok bilginin de yer aldığı soruyu olduğu gibi naklettik. Cevabımızı okumadan önce bir hazırlık olsun diye şu yazımın okunmasını tavsiye ediyorum: “Bağlayıcılık Bakımından Rasulullah’ın Davranışları” Yazının yer aldığı kitap “İslâm’ın Işığında Günün Meseleleri.” Ayrıca “www.hayreddin-karaman.net” adresli sitemde de bu yazıyı bulmak mümkündür.

Bahsettiğim makalemde açıklandığı üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bütün davranışları, örneklik ve dinî kaynaklık bakımından aynı ve eşit değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in çeşitli sıfatlarından kaynaklanan davranışları vardır.

Bu sıfat ve davranışlarda hâkim olan peygamberlik ve örneklik vasfıdır; bu sebeple sayısız âyet ve hadîste ona (s.a.v.) uyulması, itâat edilmesi, örnek alınması, sünnetine dört elle sarılmamız istenmiştir. Ancak araştırmalar onun (s.a.v.), başka sıfat ve özelliklere de sahip olduğunu, bunlara dayalı ve bunlardan kaynaklanan birçok davranışının da bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple gerek İslâm’ın yorumcuları gerekse uygulayıcılar hadîslerin hangi sifattan kaynaklandığını ve bu bakımdan bütün müslümanlar için bağlayıcı olup olmadığını araştırmak ve gözönüne almak durumundadırlar. Bu konuda inceleme ve araştırma yapanlar mezkûr sıfat ve durumları onikiye kadar çıkarmışlardır:

1. Dini tebliğ etmek ve tamamlamak (teşrî)
2. Fetvâ vermek (iftâ)
3. Dâvaları hükme bağlamak (kazâ),
4. Devlet başkanlığı (imâmet, imâret),
5. Daha iyiye teşvik (irşâd),
6. Ara bulmak, anlaştırmak (sulh),
7. Danışana yol göstermek (istişârî rey),
8. Öğüt vermek (nasîhat),
9. Kemâl ve takvâ eğitimi vermek, kabiliyetlere göre farklı yollar göstermek,
10. Muhatabın durumunu da gözönüne alarak ince ve yüce gerçekleri öğretmek,
11. Eğiterek sakındırmak (te'dîb),
12. Başkalarına yol göstermekle ilgisi bulunmayan beşerî, tabii davranışlarda bulunmak.

Okunmasını istediğim yazımın sonuç yerine geçen paragrafı şöyleydi: “Buraya kadar Rasûl-i Ekrem Efendimizin çeşitli sıfatlarla ortaya koyduğu, bağlayıcılık bakımından farklı hükümler ifade eden davranışlarını gördük. Şüphe yok ki onun asıl vazifesi ve Allah tarafından eğitilerek insanlığa gönderilmesinin sebebi peygamberliktir, tebliğdir ve rehberliktir; bu sebeple de davranışlarının çoğu bu sıfatına dayanmaktadır. Bunun (bu sıfatı ile davrandığını anlamanın, diğerlerinden ayırmanın) en açık işareti de herkesin duyması için gayret sarfetmesi, herkesin gözü önünde uygulaması, buna uygun üslûblar kullanmasıdır. Ancak verilen ve çoğaltılması mümkün bulunan örnekler onun

başka sıfatlarla ve bağlayıcı olmayan davranışlarda da bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu davranışlarının önemli işaretlerinden biri, herkesin duyması için gayret göstermemesi, uygulamada ısrar etmemesidir. Nitekim ebedî âleme intikalinden önceki hastalığında bazı tavsiyelerini yazmak üzere bir kâğıt istediği zaman yanında bulunan sahâbe konuyu tartışmış, bazıları 'Allah'ın Kitabı'nın elde olduğunu, dinin tamamlandığının bildirildiğini, bu halinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bunlarla rahatsız etme ve yormanın doğru olmayacağını' ileri sürerek 'kâğıt getirmeyelim' demiş, bazıları ise getirmek istemişlerdi. Peygamberimiz (s.a.v.) tartışmayı keserek vazgeçtiğini bildirdi. Eğer bu isteği bir tebliğ olsaydı, peygamberlik görevinin gereği bulunsaydı, 'güneşi sağ eline, ay'ı da sol eline verseler yine bu isteğinden vazgeçmezdi,' ısrar eder ve vazifesini yerine getirirdi.

Bu yazının asıl konusu sakal meselesinin de 'bağlayıcı, dinin amelî bir parçası' olup olmadığının -yukarıda özetlenen usul ve esaslar çerçevesinde- araştırılması gerekmektedir. Bu araştırmayı yapan alimlerin -soruda açıklandığı gibi- delilleri farklı değerlendirerek farklı sonuçlara ulaşmaları tabîidir.

Sevgili Peygamberimiz bir toplum lideri, bir yol gösterici olarak içinde bulunduğu/yaşanılan şartları da gözönüne almış, bu durum ve şartlara bağlı (onlar var olduğu sürece var olacak, olmayınca olmayacak) çözümler de getirmiştir.”

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Örneklığı:

“Allah'a ve âhirete umut bağlayan, Allah'ı dilinden ve şuurundan düşürmeyenler için Rasûlullah'ta, elbette güzel bir örneklik vardır.” (Ahzâb: 33/21) Örnek gösteren Allah, örnek olan O'nun elçisi,

Son Peygamberi, Sevgisinin Rehberi, Âlemlere Rahmet, bir adı da Ahmed olan Efendimiz (s.a.v.)'dir. Örnek alacak olanlar ise müminler; ama sıradan müminler değil, umudunu Allah'a ve âhiret (ebedî hayat) mutluluğuna, dünyada ve âhirette Allah'ın lütfuna bağlamış olan, O'nu gönül, şuur ve dilinden düşürmeyen, O'nunla var olan, her işin önünde içinde ve sonunda O'nunla olan, olmak isteyen müminler. İşte bunlar için, bizzat Allah'ın, Kitabı'nda gösterdiği örnek Muhammed Mustafâ (s.a.v.)'dir.

İnsan önce hedefini belirleyecek, sonra da bu hedefe ulaşabilmek için gerekli tedbirlere başvuracaktır; tedbirler içinde en işe yarar olanı birikmiş tecrübelerden yararlanmaktır. En iyi yol, bilinen yoldur, daha önce denenmiş ve hedefe ulaştırdığı sabit olmuş tedbirler ve yöntemlerdir. Fânî dünya hayatında kendilerine bir hedef seçenler, bu hedefi daha önce yakalamış kimseleri örnek alırlar. Fânî dünya hayatını, ebedî mutluluğun bir aracı, bir köprüsü, bir müsveddesi olarak görenler hedeflerine ulaşabilmek için bu dünya hayatını nasıl yaşamaları gerektiğini bilmek ihtiyacındadırlar. Katıksız, katıksız, ebedî ve gerçek mutluluğun yolcuları, bu yolu kat ederek hedefe ulaştığı bilinen birini bilir ve bulurlarsa, onun gibi yaşar ve yürürlerse elbette maksutlarına ereceklerdir.

Bütün insanlık âleminde hayatı ve hayat yolu bilinen, örnek alınması mümkün bulunan, örnek alındığı takdirde (izinden gidenlere) "seven ve sevilen, hoşnut olan ve ilâhî hoşnutluk devletine eren" birisi olarak yaşayıp ebedî âleme geçme şansı veren tek insan, Muhammed Mustafâ (s.a.v.)'dir. Onun kemâlinin ve yolunun test edilmeye ihtiyacı yoktur, ondan başka kim varsa hepsinin yol ve yönteminin test edilmeye ihtiyacı vardır; test aracı, mihenk taşı, iyiyi kötüden,

sahteyi sahihten, işe yarayanı yaramayandan ayıracak ölçüt onun akli, yaptıkları ve öğrettikleridir.

O bir peygamberdir, güzel kişilik, ahlâk ve hayat örneğidir, ama aynı zamanda bir beşerdir, bütün insanların yaratıldığı asıldan, özden yaratılmıştır, bütün insanlar için ortak olan nitelikleri vardır; acıkır, susar, bazı yiyecek ve içecekleri sever, bazılarını sevmez, hastalanır, tedâvi görür, acı çeker, korkar, sevinir, eşi, çoluk çocuğu olur, vahyin gelmediği konularda ve zamanlarda kendi re'yi (düşünce ve ictihadı) ile hareket eder...

Onun örnekliği beşerî hayatı ve tercihleriyle değil, Allah rızasına götüren yolu, davranış ve sözleriyle ilgilidir. Bir mümin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in beşerî olarak sevmediği bir yemeği, rengi, kokuyu, tipi sevse onun örnekliğinden ayrılmış olmaz, ama Allah rızası ile ilgili bir konuda onun yapmadığını yapsa, yaptığını yapmasa örnekliğini terketmiş, yolundan ayrılmış olur. Şu hâlde onun örnekliğinden istifâde ederek hedefe ulaşabilmek için müminlerin önünde iki mesele vardır:

1. O'nun örnekliğinin bilgi kaynağı Kur'an ve hadisler (yaptıkları ve söyledikleri) olduğuna göre bu kaynakları defalarca okuyarak bilgi edinmek.

2. Örnek olan davranışlarını böyle olmayanlardan ayırmak ve örnek olanlarını kendine rehber, hayat yolu ve tarzı edinmek.

Diyelim ki, seçmede hatâ ettik, bazen örnek olanı olmayanla karıştırdık, niyetimiz iyi, anlamak ve bilmek için tuttuğumuz yol da sağlam oldukça bu yanlış (ictihad hatâsı) bizi yolumuzdan alıkoymayacak, onun örnekliğinden mahrûm kılmayacaktır. Diyelim ki, bir mümin "Onun şu şekilde sakalı vardı ve dişlerini misvak denilen bir ağacın çubuğu ile temizlerdi, bu iki davranışı da bağlayıcı ve ör-

nekti, ben de bunları aynen uygulayacağım” dedi, böyle bildi, bu şekilde değerlendirdi ve yaptı; bu davranışı dînin özüne, maksatlarına zarar vermedikçe varsın olsun, o bundan umduğu sonucu alabilir.

Bir başka mümin de “Sakal bir kültür, bir beşerî âdeti, misvak da o gün diş temizliği için bulunan ve bilinen en uygun araçtı, bunlar ‘dini hayata uygulamada örneklik’ alanına giren davranışlar değildi, bugün hem sakal âdeti hem de diş temizleme araçları değişti, ben günümüzde maksada en uygun olanı kullanırım” dedi ve böyle de yaptı, bu mümin de manevî amacına ulaşabilir, onun örneklğini terketmiş olmaz. Geçmişte, büyük âlimlerin ve ahlâk önderlerinin yapıp ettiklerini, sözlerini ve yorumlarını gözden geçirenler, yukarıda yazılanları tasdik husûsunda tereddüde düşmezler.

Özellikle sakal meselesine gelince... geçmişten günümüze alimlerin bu konuda söylediklerinin özeti şudur: Rasûlullah (s.a.v.), “*Müşriklere muhâlefet edin (benzemeyin); sakalları bırakın, bıyıklarını kırıpın*” buyurmuştur.¹⁷² Bu ve benzeri hadislerle tatbikata bakan cumhûr, sakalı tıraş etmenin haram olduğu neticesine varmışlardır.

Kadı İyâd bunun mekruh (tenzihen mekruh) olduğunu söylemiştir. Aynı mahiyette olan boyama emrini yerine getirmenin farz ve terkinin haram sayılmaması bu görüşü destekler.¹⁷³

Bazı muâsır âlimler bunun bir âdet meselesi olduğunu düşünerek mübah olduğunu söylemişlerdir. Kardavî de ikinci görüşü tercih eden muâsır bir âlimdir.¹⁷⁴

172 Buhârî, K. el-Libâs, 63-34

173 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*

174 <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0258.htm> (el-Helâl ve'l-Haram, s. 81-82; Şerbâsî, *Yes'elûnek*, c. II, s. 23-25)

Celal Yıldırım

Celal Yıldırım, “İslam Fıkhi” isimli eserinde “Sakal Tıraşı” başlığı altında şu bilgileri verir: “Sakal bırakmanın müstehab olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi sünnet-i hüda veya sünnet-i zaide olduğu üzerinde farklı görüş ortaya koyanlar da vardır. Ama ilim adamlarının çoğuna göre, sünnettir. Vâcib olduğunu söyleyenler azınlıktadır.¹⁷⁵”

Mezhep imamlarının ve mezheplerde söz sahibi kabul edilen aimlerin de bu husustaki ictihad ve istidlalleri farklıdır:

Şafii ve Mâliki mezheplerine göre, sakal bırakmayıp kesmek mekruhtur. İmam Şafii'den nakledilen başka bir rivayette haram olduğu belirtilmiştir. Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre, sakalı bırakmayıp kesmek haramdır.

İhtilâf, sakal ve bıyıkla ilgili hadis-i şeriflerdeki emri, vücub veya tavsiye mânasına hamletmekten doğmuştur. Tahrim veya kerahetin illeti ise, başka milletlere benzemektir. Çünkü hadislerde “hâlifû'l-mecûse,” “Velâ teşebbehû bil-yahudî ve'n-nasârâ” buyrulurken emrin illeti açıklanmıştır. Zaten Cenâb-ı Hak, erkekleri bu özellikte yaratmıştır. Bırakılan sakalın etrafından kırmak ve bir tutamdan fazla uzun olanını kesmekte bir sakınca yoktur. Bununla beraber belirtilen ölçüden fazlasını olduğu hal üzere bırakmak da caizdir. İmam Muhammed'e göre, bir tutamdan fazlasını kesmek sünnettir. İmam Ebû Hanîfe'den de bu anlamda sahih rivayetler yapılmıştır. Biz de bu rivayeti uygun buluyoruz.¹⁷⁶

175 Bundan sonra gelen cümlelerle bu cümle açıkça çelişmektedir. O yüzden yazarın bu sözü bize göre çok gariptir.

176 *el-Muhit*, Radiyüddin Serahsi.

İmam Ebû Yusuf'a göre, sakalın boğaz kısmına gelen kısımlarını tıraş etmede bir sakınca yoktur. Yüzün kıllarının tamamını da tıraş etmede bir sakınca görülmemiştir. Ancak "çok parlak olup dikkat çekecek ölçüde olanların kesilmemesi daha uygun olur" denilmiştir.¹⁷⁷

Sakal bırakanların alt dudak üzerindeki kılları tıraş etmeleri bid'at sayılmıştır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) Efendimizin belirtilen kısmı tıraş etmediği sahih rivayetlerden bilinmektedir.¹⁷⁸

Ahmet Şerbâsî

Ahmet Şerbâsî, "İslam Fıkhi" diye dilimize tercüme edilen "Yes'elunek" kitabında sakal bırakmakla ilgili sorulan bir soruya cevap verir. İşte o soru ve cevabını aynen alıyoruz:

SORU: Bir camide vaaz eden bir hoca efendiyi dinliyorduk. İmam sakalsızdı. Dinleyenlerden sakallı bir zât imama şöyle bir soru yöneltti: "Sakalsız hocanın arkasında kılınan namaz sahih (geçerli) midir?" Hoca efendi "evet" diyerek soruyu cevapladı. Bunun üzerine soru sahibi sert bir ifade ile "Hayır sakalsız kimsenin arkasında kılınan namaz geçersizdir, bâtıldır" dedi. Orada şiddetli bir tartışma meydana geldi. Bu konuda hüküm nedir?

CEVAP: Müslümanlar arasında yaygın bir halde olan aşırılık, çâresi bulunmaz bir hastalıktır. Müslümanlar olarak görevimiz orta yolu izlemek ve hikmetli davranmaktır. Aşırı davranmaktan, ölçüsüz olmaktan kaçınmaktır. Allah'ın dinine insanları çağırmamız söz konusu olunca üzerinde konuşmamız gereken bahsi iyice anlamalı, tartışma ve konuşma edebine uymalı ve konuyu en güzel biçimde sunmalı-

177 Fetâvâ-yı Hindiyye.

178 Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla İslam Fıkhi, IV. 134.

yız. Bununla beraber dinin temelini teşkil etmeyen konular sebebiyle birbirimizle olan ilişkilerimizi kesmemeli, birliğimizi parçalamamalı ve küçük meselelerle uğraşırken daha büyük görevlerimizi ihmal etmemeliyiz. Aksi halde Hz. Hüseyin'i öldürerek ellerini onun kanına buluşturmaktan çekinmeyen, fakat pirenin kanının necis olup olmadığını araştıranların durumuna benzer bir duruma düşeriz.

Söz konusu imam efendiye karşı çıkan kimse, birçok yönden kötü davranan bir kimse durumuna düşmüştür. Şöyle ki:

Çünkü imam efendiye karşı katı ve büyüklük taslayan bir tarzda çıkış yapmıştır. Oysa soru soran kimseden beklenen, fetva sorduğu kimseye güvenmesidir. Zira kendisine başvurmuş, soru sorduğu konuda ona sığınmıştır.

Çünkü o soruyu bilgi edinmek için değil, onu sıkıntıya sokmak için sormuştur.

Çünkü soru sahibi daha sonra sakalsız kimsenin arkasında kılınan namazın bâtil olduğunu söylemekle açık bir şekilde hataya düşmüştür. Zira böyle bir hüküm şunu gerektirir: Eğer sakalsız imamın arkasında kılınan namaz bâtil ise tek başına namaz kılan sakalsız kimsenin namazı da bâtil olur. Bu demektir ki milyonlarca sakalsız kimsenin namazı bâtil olmaktadır. Bu kimselere namaz kılmayan kimseye uygulanması gereken hükümleri uygulamak gerekir. Zira bâtil olan namaz hiç yok gibidir. Fıkıh âlimleri sakal bırakmak hususunda ihtilaf etmişlerdir:

Bazıları sakal bırakmak hususunu titiz bir şekilde desteklemişlerdir. Bazıları sakal bırakmayı teşvik etmişlerdir. Bunlara göre en kötü varsayımla sakalı tıraş etmek büyük günah derecesine varan bir davranış değildir.

İmamlık yapacak kimsede birtakım özelliklerin bulunması iyidir. Bunlar hür olmak, reşit olmak, adalet sıfatına sahip olmak, faziletli olmak, iyi bir hâl üzere olmak, takva sahibi olmak ve ilim sahibi olmak gibi hususlardır.

İmamda bulunması gereken özellikler arasında sakallı olmak gibi bir özellik zikredilmemektedir.

Buhari dışında beş hadis kaynağında Abdullah b. Me'uddan rivayet edilen bir hadisinde Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu görmekteyiz: *“Cemaate, onların Kur'an'ı en iyi okuyanı imam olur. Okuma hususunda eşit olanlar bulunursa bunlardan sünneti en iyi bilen imam olur. Bu konuda da eşit olurlarsa hicret etmede ilk olan imam olur. Bunda da eşit olurlarsa en yaşlısı imam olur. Bir kimsenin yetkili olduğu yerde başkası imam olmasın. Bir kimsenin evinde ev sahibinin izni olmadan döşegine oturulmasın.”* (Müslim, Tirmizi)

Dikkat edilirse Hz. Peygamber bu hadisinde imam olacak kişinin özelliklerini saymış, bu özellikler arasında “sakalı en uzun olan imam olur” gibi bir hususa yer vermemiştir.

Ebu Dâvud ve Dârekutnî'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Müslüman olan her insanın arkasında namaz kılınız. O kişi ister iyi ahlâklı olsun ister günahkâr olsun. Hatta büyük günahlardan birini işleyen biri de olsa arkasında namaz kılınız.”* (Ebu Dâvud)

Bu esastan hareketle ilim adamları, günahkâr da olsa her müslümanın arkasında kılınan namazın sahih olduğunu söylemişlerdir.

Bu hususu sahabe ve tabiünden gelen icma (görüş birliği) da desteklemektedir. Onlar yönetici ve valilerin günahkâr oldukları halde

arkalarında namaz kılarlardı. Buhârî'deki rivayete göre Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Haccac b. Yusuf es-Sekâfi'nin (meşhur Haccac-ı Zâlim) arkasında namaz kılmıştır. Buhârî, Müslim ve diğer *Sünen* sahiplerinin rivayetlerine göre Ebû Said; Mervan bayram hutbesini namazdan önce okuduğu halde arkasında namaz kılmış, fakat “Sizden biriniz bir kotülüğü görünce (gücü yetiyorsa) eliyle düzeltsin...” (Müslim, Tirmizi) hadisine göre Mervan'a itiraz etmiştir.

İşte bundan dolayı -özellikle bilgili ve iyi ahlâklı olan- sakalsız kimsenin arkasında kılınan namazın batıl olduğunu söylemek sapık bir söz ve yalan bir kavildir.

Burada bu konuda *Nuru'l-İslâm Dergisi*'nde (ki bu dergi Ezher Üniversitesi'nin Vaaz ve İrşad bölümünün resmî dergisidir) yayınlanan bir fetvayı zikretmemiz yerinde olacaktır: Dört mezhepte de itimat edilen görüş, sakalı traş etmenin, tedavi gibi bir özür olmadıkça haram olduğu istikametindedir. Mâlikîlerden bazılarına ve Şâfiî mezhebinin son devir âlimlerine göre sakalı traş etmek tenzihen mekruhtur. Bilindiği üzere tenzihen mekruh olan şey helâle yakındır. Böyle bir mehruhu işleyene ceza gerekmez. Şu kadar ki mekruhu işlemekten kaçınana sevap vardır.

Şenkiti'nin “*Fethu'l-Mun'im*” isimli kitabında Hz. Peygamber'in sakal bırakmakla ilgili -yukarıda geçen- hadisi izah edilirken şöyle denmektedir: Sakalı traş etmek doğu ülkelerinde yaygın hale gelmiştir. O kadar ki pek çok dindar kimse kendisine alaycı gülüşlerle bakılacağından korkarak, başkalarını taklitle sakalını kesmiştir. Çünkü onların geleneklerinde sakal traşı alışkanlık halindedir.

Bu durumda sakalı traş etmenin caizliğine esas olacak bir ana kuralın tesbiti için ciddi bir çalışma yaptım. Tâ ki bu durumda olan

pek çok değerli kişi için bir genişlik ve haramdan kurtuluş yolu ortaya çıksın.

Bu konudaki hükümde bir usûl kaidesini uyguladım. Şöyle ki: Ulemâdan pek çoğuna göre emir sığıması (kipi), vucûb (gereklilik) ifade eder. “Mendubluk (yapılması teşvik edilen bir keyfiyet) ifade eder” diyen de olmuştur. Bir görüşe göre de meselede tafsilata ihtiyaç vardır; eğer emir Allah’tan ise vucub, -konumuzdaki hadiste olduğu gibi- Hz. Peygamber’den ise mendubluk ifade eder.

Bu görüşler “*Meraki’s-Suûd*” isimli usûl kitabında şu mısralarla ifade edilmiştir:

“Emir kipi çoğunluğa göre ifade eder vucûb.

Bazısınca matlup bir iştir veya mendûb.”

“Bazısınca vucûbtur” ifadesi, Allah’tan gelmesi halinde emrin vucub ifade edeceğini, Hz. Peygamber’den gelmesi halinde ise mendub anlamına geldiğini bildirmektedir. İşte pek çok kimsenin traş olmasını bu görüş ışığında değerlendirmek yerinde olur.

Buna göre sakalı traş etmeyip bırakmak mendub bir iş olup, bunu yapan sevaba nail olur, yapmayana ise ceza gerekmez.

Allah’ım! Bizi sözde, işte ve düşüncede doğruya yönelt. Sen kendisinden ümid beslenenlerin en hayırlısı ve istekte bulunulanların en çok ikram edenisin.”

Nureddin Yıldız

Nureddin Yıldız da sakalla ilgili bazı fetvalar vermiştir. Bakış açısını vurgulamak ve güncel sorunlara cevap olması açısından kayda değer bulduğumuz dokuz örneği sunalım:

SORU: Hocam sakal konusunda herhangi bir uzunluk ölçüsü var mı? “Sünnete uygun sakalın bir tutam olması gerekir” diyen arkadaşlarımız var, bir tutam olmayan sakal da sünnete uygun olur mu?

CEVAP: Sakalla ilgili hükümleri topladığımızda şu sonuca ulaşıyoruz: Sakalın kökten kazınması haramdır. Bunu mekruh olarak adlandıran Şafii ulemasının “mekruh” kavramını nasıl kullandığını bilmeyenler ise meseleyi gevşek tutmaktadırlar. Kaldı ki haramlık hükmü hadislerdeki ifadelere daha yakındır. Sakala hiç dokunmamak şeklindeki tutum yerine ahabın belli bir düzenleme yaptığına dair bilgileri de dikkate alarak diyebiliriz ki: Sakal bir tutam oluncaya kadar büyütülebilir. Ondan sonrasını büyütmenin de bir sakıncası yoktur. Hatta öyle bir sünnetten de söz edilebilir. Fakat kazımının dışındaki şekiller inşaallah sünnete kökten karşı olmaktan korumuş olmaktadır. Yalnız sakalı tıraş etmekle sakalı gereksiz görmek arasında büyük fark vardır. Biri hata, diğeri ise dalalettir.¹⁷⁹

SORU: Sakal bırakmanın hükmü nedir? Sakal bırakan birinin sonradan sakalını kesmesiyle her gün traş olan birinin farkı nedir?

CEVAP: Sakalın Rasûlullah (s.a.v.) efendimizin sünnetlerinden biri olduğunda hiçbir ihtilaf yoktur. Hükmü hakkında ise muhtelif görüşler vardır. Bu da bize şunu göstermektedir: Keyfi nedenlerle sakalı ihmal etmek Sünnete ters düşmektir. Ama öğlen namazının sünnetine gösterdiğimiz titizliği sakala da gösteriyor olduktan sonra, şu veya bu zorunluluktan ötürü sakalı hiç bırakmamak veya bıraktıktan sonra kesmek mümkündür. Mesele kalpteki Peygamber sevgisi ve itaat bağı meselesidir. Allah'a emanet olun.¹⁸⁰

179 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-sakalin-uzunlugu-6108.html>

180 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-sakal-birakmanin-hukmu-nedir-2768.html>

SORU: Sakal konusu uzun zamandan beri beni düşündüren bir konu... Bildiğim kadariyle Hanefi mezhebine göre sakalları kesmek tahrimen mekruh... Ancak bir yerde bunun niyetten sonra olduğunu yazıyordu... Bu konuyu kısaca anlatabilir misiniz?

CEVAP: Sakal Hanefilik veya başka bir mezhep konusu değildir. Sakal, Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetidir. Yani dindir. Dinle ilgili bir husus, şundan sonra bundan önce gibi tasnife tabi tutulamaz. Dinimize ve Nebimize ait ne varsa onu hayat ve ruh olarak görmeye mecburuz. Sakalı bırakmamak başka şey, ona listeden sıra ayarlamak başka şeydir. Bırakamayabiliriz, ama sıradanlaştıramayız.¹⁸¹

SORU: Merhaba hocam; ben bir tarikatın sohbetine katılıyorum ve devam ediyorum. Efendimizin sünnetine uymak için sakal uzatmaya karar verdim ve uzattım. Hocamız sakalımı kesmem gerektiği hakkında doğrudan beni değil benden daha büyük ve hocama daha yakın abilerim vasıtasıyla beni uyarıyor. Kesmem için bu durumda nasıl davranmam gerekiyor?

CEVAP: Selamünaleyküm. Mühim bir Sünnet'i yapmamayı emretmek kimsenin haddi değildir. Böyle bir emre itaat edilmez.¹⁸²

SORU: Hocam, kişinin annesi, sakalını kısaltmasını istiyorsa ne yapmalı?

CEVAP: Anne ve babalarımızın Allah'ın ve Rasûlünün önüne geçme hakları yoktur. Sakal kesmeye hiçbir şekilde karışamazlar. Ama kısaltma konusunda gönüllerinin alınması gibi bir yol dene-

181 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-sakal-kesmek-2-1537.html>

182 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-tarikat-icin-sakal-kesmek-17852.html>

nebilir. Zira kesmekle kısaltmak aynı hükmü taşımamaktadır. Fakat buna rağmen sizin tepkinizde kabalık olmasın.¹⁸³

SORU: Hocam ben İstanbul'da üniversite okuyan bir gencim. Babamla bazı sorunlarım var, bu sebeple sizi rahatsız ediyorum. Ben İstanbul'da kaldığım sürede sakal bırakıyorum, tatillerde memleketeye gidince babamla sürekli bu yüzden tartışıyoruz. Babam dinî hassasiyetleri biraz eksik olan bir insan, ona bunu sünnet olduğu için yaptığımı söylüyorum, ama o bana çok ağır karşılık veriyor. Etrafımızdaki insanlar da benim sakallı olmamdan rahatsız ve sürekli babamı bu konuda rahatsız ediyorlar (senin oğlan hizbullahçı mı, cemaatçi mi falan diye). Babamın başka siyasi gruplarda etkinliği olduğu için bu dedikodular babama ağır geliyor, eve gelince acısını benden çıkarıyor. "Sakalın benden daha mı kıymetli, benim hiç babalık hakkım yok mu?" diyor. Ben bu baskılara dayanamıyorum ve sakalımı kısaltmak zorunda kalıyorum, fakat bu bana çok zarar veriyor, sakalsızken ibadetlerimden haz alamıyorum, aynaya dahi bakamıyorum ama bu durumu da onlara anlatamıyorum. Gerçekten babamın bu konuda babalık hakkı söz konusu mu, ben nasıl bir tutum sergilemeliyim?

CEVAP: Zaruretler dahilinde sakal kesilebilir. Babanızın bir Müslüman olarak sizden bunu istemesi yanlıştır, ama sizin de sakal üzerinden savaşmanız taktik hatasıdır. Daha büyük planlarınız varsa küçük işlerle yorulmayın. Sakalı küçük görmeyin, ama ondan önce daha büyük farzları da unutmayalım.¹⁸⁴

183 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-anne-babanin-sakal-kisaltma-baskisi-2966.html>

184 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-sakal-birakmak-3927.html>

SORU: Ben sakal bıraktım, ama eşimle bu konuda artık kavga boyutunda anlaşamamaya başladık. Beş aylık evliyim. Ben sakal bırakıp sünnete uymak istiyorum, namazlarımdan bile daha fazla tat almaya başladım. Bırakınca eşim “başka sünnetlere uy, ben kabul edemiyorum seni bu halde” diyor. Artık ciddi bir durum haline geldi bu konu, ben kesmeyeceğimi söyledim ona. Siz ne yapmamı tavsiye edersiniz hocam?

CEVAP: Selamünaleyküm. Keşke böyle bir tartışma yapmasaydınız. Kadın itiraz etti diye sakal kesilmez. Kadınla böyle bir nedenle boşanma noktasına da gelinmez.

İki çizginin ortasını bulmalısınız. Bunun dışındaki alanlarda ortak konularda aranızı ıslah etmeye çalışın. Allah yardımcınız olsun.¹⁸⁵

SORU: Selamun aleykum değerli hocam, size bir sorum olacak. Sünnet olan sakalın dışında sakal bırakmak dinimizce nasıl bulunmuştur? Yani; keçi sakal, çengel sakal gibi ifadelerle anlatılan sakal çeşitlerini bırakmak haram mıdır? Ya da hoş karşılanmıyor mu? Allah razı olsun hocam.

CEVAP: Selamunaleyküm. Sakal vardır veya yoktur. Sakal-
lı olmak Sünnet olduğu gibi, sakalın üzerinden oynanmaması da Sünnet'tir. Farklı isimlerle anılabilecek sakal, sakal değildir.¹⁸⁶

SORU: Selamunaleyküm hocam... Çağımızda din alimleri ya da hocalar, sünnet olması sebebiyle genellikle uzun sakal bırakıyor-

185 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-esimle-sakal-birakmam-konusunda-anlasamiyoruz-45088.html>

186 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-farkli-modellerde-sakal-birakmakla-sunnet-yerine-getirilmis-olur-mu-25469.html>

lar, ama neden hiçbir din alimi yahut hoca diğeri bir sünnet olan saç ı uzatmıyorlar...

CEVAP: Selamünaleyküm. Tespitiniz doğrudur; saç ı uzatmak da Sünnettir. Ancak ş u iki şeyi bilmeniz gerekir: Birincisi, sakal emredilmiş bir Sünnet'tir. Saç ı ise emredilmemiş, serbest bırakılmıştır. Takdir edersiniz ki ikisi arasında çok fark vardır. İkinci durum ise, serbest olan bir meselede, kâfirlere benzeme endişesini esas alarak saç ı kesmeyi tercih eden ulemamız bir taktik savaşı gütmişlerdir. Allah hepsine rahmet etsin.¹⁸⁷

Yusuf Kerimoğlu

Yusuf Kerimoğlu, “*Fıkhî Meseleler*” isimli eserinde şöyle diyor: “İbni Hümam şöyle demiştir: Kadınlaşan erkeklerin ve bazı mağriblilerin yaptığı gibi, sakalın bir kabzadan az bırakılmasını hiçbir alim mübah görmemiştir. Sakalı tamamen kazımak ise Hindli yahudilerin ve İranlı mecusilerin âdetidir. Ehl-i sünnetin bütün müctehid imamları sakalın mütevatir bir sünnet olduğunda ve tamamen kazımının haramlığında ittifak etmişlerdir.”

Faruk Beşer

Faruk Beşer “*Fetvalarla Çağdaş Hayat*” isimli kitabında şöyle demiştir: “Ebu Davud şarihi es-Suki, sakalı emreden on kadar sahih hadis zikrettikten sonra, aksine delil olmadığı için bu emirlerin vücup ifade ettiğini, bu yüzden sakalı kesmenin dört mezhebe göre de haram olduğunu söyler. Bir kabzadan az olan sakalın alınmasının muhannes-

187 <http://www.fetvameclisi.com/fetva-sakal-uzatliyorda-niye-sunnet-olmasina-ragmen-sac-uzatilmiyor-21333.html>

lik ve bazı mağribililere benzemek olduğunu, bir kabzadan fazlasının ise alınması gerektiğini delilleriyle anlatmaya çalışır. (Sübki-Menhel) Sakal yokken bıyığı da kazımak, kadına benzemek sayılacağından, muhanneslik olması itibarıyla ikinci mahzurlu iş olmalıdır.”

Fakat ne yazık ki Faruk Beşer, “*Fethullah Gülen Fıkhını Anlamak*” kitabında,¹⁸⁸ Fethullah Gülen’in sakal hakkındaki görüşlerini incelerken, kendi görüşünü unutmuş gibidir. Gülen’in yazdıklarının özeti şudur: “Sakal bırakmak sünnet ise de bırakmamak haram değildir. Billhassa günümüzde bazı önemli mülâhazalarla sakal bırakmayan Müslümanlar hoş karşılanmalıdır.”¹⁸⁹

Faruk Beşer, Gülen’in bu görüşlerini değerlendirirken şöyle der: “Bu konudaki görüşleri herkes tarafından bilinmektedir ve doğrusu biz bunun, zamanın hükümlerdeki etkisini ve sünneti çok iyi anlamının kesin bir ifadesi olduğu kanaatindeyiz.”

Faruk Beşer’in Fethullah Gülen’in görüşlerine düştüğü bu not veya yorum, bize göre kendi görüşüyle çelişmektedir. Biz bu davranışı yadırgıyoruz. Sebebini de anlayabilmiş değiliz. Üstelik şöyle bir durum da çok dikkat çekmektedir. Gülen’in dediği gibi “günümüzde bazı (hizmet gibi) önemli mülâhazalarla” sakal bırakmayanlar, her nedense zaman içinde şartlar iyileşse ve sakal bırakma hizmete mani olmaktan çıksa bile, sakalsızlığı devam ettirmektedirler. Hatta kimi İslamî cemaatlere mensup kardeşlerimizde olduğu gibi bunu önderliğini kabul ettikleri sakalsız rehber veya üstatlarının fiilî bir sünneti kabul ederek, sakalsızlığı âdet haline getirenler vardır. Hatta nere-

188 Faruk Beşer, *Fethullah Gülen Fıkhını Anlamak*, s. 89.

189 F. Gülen’in bu görüşleri için kendisinin şu kitabına bakılabilir; *Fasıldan Fasıla*, 2/299

deyse sakal kesmeyi cemaatlerinin bir alamet-i farikası saymışlardır. Böylece bu durum “hizmette konjonktürel bir dönem, aşılması gereken bir merhale” gibi “maslahatı gözetme” olmaktan çıkarak kör bir taklide dönüşmüştür. Daha da kötüsü bu vaziyet, “zaman sana uymuyorsa sen zamana uy” gibi bir faydacı veya eyyamcı bir kolaycılığa zemin hazırlamıştır.

Bunun bir adım ötesi ise, “inandığın gibi yaşamazsan, yaşadığın gibi inanırsın” sözünü haklı çıkarırcasına sakalın tamamen terk edilmesidir. Eğer burada gizli bir sakalı beğenmeme, küçümseme, aşağılama, çirkin görme varsa, bu İslamî bir şeaire/sembol olan bir sünnete karşı yapıldığından, imana ters düşer ve kişiyi -Allah korusun- dininden dahi edebilir.

İşte günümüzde “memuriyet” gibi bazı hizmet mülâhazalarıyla sakal bırakmayanlar, maalesef görüyoruz ki, emekli olup evlerinde oturdukları ihtiyarlık zamanlarında bile sakallarını tıraş etmeye devam etmektedirler. Sonuçta bu gibi temelsiz düşünceler sünnete darbe vurarak bid'atları beslemiştir. Zaten çoğu sapmalar da hep böyle iyi niyetli müsamahalarla başlar, ama kök saldıığında onlarla mücadele başlı başına bir sorun olur.

Adem İnce

Son olarak sakal hakkındaki bazı hadislerin açıklayan Adem İnce'nin, fıkıh açısından konuyu özetleyen sözleriyle mevzuyu bitirelim isterseniz: “Bu verilerden sonra şu neticeleri çıkarmak mümkündür: Sakalı kesmenin ‘mubah’ olduğunu söyleyen âlimlerin görüşleri şâz kâbilindedir. Bu görüş, selef âlimlerinden mervî olmadığı gibi, hadîsler de sakalı kesmeyi mübah görmeye elverişli değildir. Geriye

ise iki görüş kalıyor: Bu iki görüş arasında gerek nebevî maksad göz önüne alındığında, gerekse hadisler incelendiğinde sakalı kesmenin, en azından ‘tahrimen mekruh’ olarak nitelenmesi zarûrî gözükmektedir. Sakal bırakmak konusunda en güzel görüş, -Fâruk Beşer’in de ifade ettiği gibi- onu, farzın altında bir yere koymaktır. Bu da kesilmesini ‘haram’ değil ‘tahrimen mekruh’ kılan görüştür.

Ama sakalı, hiçbir sebep yokken kesmek de erkekleğin bütün mümeyyiz vasıflarını barındıran bir fitrî hasleti yok etmek gibi bir yanlışlığa yol açacağından doğru bir davranış olmasa gerektir. Herhangi bir sebebi olmayan Müslüman erkek, sakal bırakmalıdır.

Günümüzde sakalın, insanlarda kötü bir his uyandırmasını teşvik eden İslâm karşıtlarına aldırış etmeksizin sakalı temize çıkarmak ve Rasûlullah (s.a.v.)’in hadisine uymak, özellikle ve özellikle bir İlahiyâtçıdan beklenmesi gereken bir vazîfe olmalıdır.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.)’in ‘*On şey fitrattandır...*’ hadisinde irâd buyurduğu üzere sakal bırakmak da Allah’ın insanları görmek istediği şekil/yaratılış kapsamı içinde girmektedir. Bu yönüyle Hanefî ulemâsının, sakalı, kendilerine has ıstılâhî mânâ ile -farzın bir alt derecesi şeklinde kullandıkları- ‘vâcib’ hükmüyle nitelemeleri, terkinde ‘tahrimen mekruh’ seviyesinde göstermeleri, isâbetli gözükmektedir. Allah, en iyisini bilendir. Vallahi kull-i şey’in ‘âlem...”¹⁹⁰

Sakalı Kesmek Büyük Günah mıdır?

Alimlerimiz, günahlarla ilgili yazdıkları kitaplarda sakalı tıraş edip kesmeyi genellikle büyük günah/kebair olarak kaydetmişlerdir.

190 Adem İnce, <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/102-adem-ince/1309-sakal-brakmann-huekmue-uezerine>

Aslında belki bir iki kere bunun vukuu büyük günah olmayabilir. Onu büyük günah yapan, devamlı ve ısrarlı bir şekilde işlenmesidir.

Bilindiği gibi hadislerden ve eserlerden alınan bir kaide vardır: “İsrar ile sağair, istiğfar ile de kebair kalmaz.” Yani küçük günahlar ısrar ile devamlı bir şekilde işlenirse, artık o küçük günah olmaktan çıkar, büyük günah olur. Ancak ne güzeldir ki, kebair bile olsa işlenen günahlar, işleyenin, hakkıyla tövbe istiğfar etmesi sebebiyle çok olsa dahi silinip gider. Hatta Allah Teâlâ o günahları sevaplara dahi tahvil ve tebdil edebilir, çevirebilir. Topunu birden bağışlayabilir.¹⁹¹

Günahtan hakkıyla tövbe etmek demek, kısaca belirtecek olursak, yaptığı günaha içi yanarak pişman olmak, onu terketmek, bir daha yapmayacağına da kesin söz vermektir. Buna, “tövbe-i nasuh” da denir. Bu arada Allah Teâlâ'nın ve kulların hakları varsa, onları da mümkün mertebe ödemek gerekir. Bunun yolu, yordamı varsa da burada işlemek zaidir. İlgili yerlere bakılmalıdır.

Buna göre bir Müslüman, Allah Teâlâ'dan korkmalı, günahın büyük küçük oluşundan ziyade kime karşı saygısızca işlendiğine bakmalı, zaruret olmadıkça şu bu bahane ile sakalını tıraş etmemeli, ettiyse bile bu günahta bari ısrarlı olmamalıdır. Yarın öldükten sonra tekrar dirilip de Yüce Divana bu suçla çıkmaktan hâyâ ederek korkmalı, O'nun rızasını aramak yerine gazabını gerektirici işlerden sakınmalı, kaçınmalıdır.

191 : وليس حلق اللحية من الكبائر، إلا أن يواظب عليه صاحبه، لقول ابن عباس ؓ: لا صغيرة مع الإصرار. فالإصرار على الصغيرة يلحقها بالكبائر، والواجب: التوبة والإقلاع عن الذنوب كلها صغيرها وكبيرها، وكما قيل: لا تنظر إلى صغر الذنب وانظر إلى عظمة من عصيت

Sakalın Mekruhları

Âlimler sakal için bazı mekruhlar zikrettiler. Bunlardan bir kısmı tenzihen/hafif mekruh, bir kısmı da tahrimen/şiddetli mekruhtur. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1- Sakalın, cihâd gayesi dışında siyaha boyanması. (Siyah sakallı olmak düşman üzerinde genç ve güçlü intibâını vereceği için mücâhidin siyaha boyanması câizdir.)

2- Sâlihlerle benzemek için sarıya boyamak, sünnet niyetiyle olursa caizdir.

3- Riyâset elde etmek veya kendisini meşâyihden zannettirerek saçları kibrit veya başka bir şeyle ağartarak yaşlılığa bürünmede acele etmek.

4- Parlaklığı devam ettirmek kasdıyla, sakal yeni çıkmaya başlarken ilk çıkan tüyleri yolmak veya traş etmek.

5- Yaşlılıkta çıkan akları yolmak.

6- Kadınlara, başkalarına güzel görünmek için sakalı bölük bölük ayırmak.

7- Sakalın şakak kısmına ekleme, azaltma veya bazı kısımlarından yolma suretiyle sakalı az veya çok yapmak. (Batılılarda ve onları taklitle cehaletlerini gösterenlerde ya favorilerini aşağıya kadar uzatıp çene üstünü kesmek ya da çene üstünde bırakıp yüzün diğer yerlerindeki kılları kesmekle bırakılan “keçi sakal” da bu kısma girse gerektir.)

8- İnsanlara yakışıklı görünmek için tarayıp salmak. Ama Allah için, ihlaslı olarak sünnet niyetiyle sakala bakım yapılsa, temizliği ve tabî güzelliği için taransa, sevap alınır.

9- Zâhidlik izhâr etmek için sakalı bakımsız, karmakarışık bırakıvermek, kendine bakmamak.

10- Sakalın siyah ve beyazlarına kibirle, gururla, kendini beğenerek bakmak, gençliğiyle övünüp yaşlılığıyla gururlanmak, gençlerle boy ölçüşmek.

11- Sakalını parça parça örmek.

12- Sakalı traş etmek. Bu, erkekler için yasaktır. Kadınlarda sakal çıkarsa onların traş etmesi müstehabdır.¹⁹²

Abdestte Sakal

Saç ve sakal da ince tozların, mikropların yerleştiği yerlerden biridir. Bu yüzden, saç ve sakalı günde birkaç defa yıkayıp temizlemek, tarayıp güzel koku sürmek sünnet kılınmıştır. Özellikle abdestte bu gibi yerlerin temizlenmesine atıflar yapılmış, tavsiyelerde bulunulmuştur.

Yukarıda konuya girerken fıkıh ilminde sakalın “abdest, gusül gibi temizlik ve estetik güzellik konuları işlenirken” söz konusu edildiğini yazmıştık. Şimdi kısaca bu bilgileri sunarak konuyu bütünlüğüne kavuşturmuş olalım.

كان رسول الله ﷺ يتوضأ ويخلل اللحية.

Enes ibni Malik (r.a.)’ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldığı zaman eline bir avuç su alarak çenesinin altına sokup onunla sakallarını hilallar ve ‘*Rabbim bana böylece emretti.*’ buyururdu.¹⁹³

192 Bkz. İbrahim Canan, *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, 7/515.

193 Ebu Davud, Taharet, 57, No:145, 1/84.

Tirmizi (r.h.), “*Şemail*” isimli eserinde, Rasûlullah (s.a.v.)’in hil-yesini (şekl-i şerifini) çok iyi tarif eden İbni Ebi Hale (r.a.)’ın şöyle buyurduğunu zikretmiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) sık sakallıydı.”¹⁹⁴

İbnu’l-Cevzi (r.h.), “*el-Vefa bi Ahvali’l-Mustafa*” isimli eserinde, Ali ibni Ebi Talib (r.a.)’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) büyük sakallıydı.”¹⁹⁵

Ümmü Mabed (r.a.) da “Rasûlullah (s.a.v.) sık sakallıydı.” demiştir.¹⁹⁶

Abdest alırken sakalların yıkanmasının hükmü, onun sık ve seyrek oluşuna göre değişir. Şöyle denir: “Abdest suyunu kaşların ve bıyıkların altlarına ve yüzün çevresinden sarkmış bulunan fazla kıllara eriştirmek gerekir. Sakalın çeneden aşağıya uzamış kısmını meshetmek ve sık olan sakalı bir avuç suyla alt tarafından el parmaklarıyla hilallemek sünnettir. Bu, İmam Ebu Yusuf ve Muhammed’e göredir. İmam Azam’a göre müstehaptır.

Yüzün sınırı, iki kulak yumuşakları arasındaki alanla alındaki saç bitim yerinden çene altına kadar olan yer olarak belirlenmiştir. Yüz yıkanırken sakal sıkıysa üstünü yıkamak yeterlidir. Değilse sakal, bıyık ve kaşların altına suyun ulaşması gerekir.

Sakaldan, çeneyi aşan kısmının abdestte yıkanmasıyla ilgili Amr b. Anbese (r.a.)’dan yapılan rivayette şöyle nakledilmiştir: “Ya Rasûlallah! Abdest hakkında bana bir şeyler anlat.” Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: “*Sizden herhangi bir adam abdestini* (Hakk’ın rızasını umup) *kurbiyet sağlamak için alır, ağzına*

194 Tirmizi, *Şemail*, 7, S.10.

195 el-Kandehlevi, *Vücübü l’fail Lihye*, s. 24.

196 Beyhaki, *Delail-i Nübüvve*, 1/230, Hakim, *Müstedrek*, 3/9.

su alıp çalkalar, burnuna su çekip sümkürürse mutlaka ağızındaki ve burun deliklerindeki hatâları suyla beraber düşüp gider. Sonra Allah'ın emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa, mutlaka yüzündeki hatâları sakalının kenarlarından suyla birlikte dökülüp gider. Sonra iki elini dirseklere kadar yıkarsa, mutlaka ellerindeki hatalar parmak uçlarından suyla birlikte düşüp gider. Sonra başını meshederse, mutlaka başındaki hatâlar kıllarının kenarlarından suyla birlikte düşüp gider. Sonra da ayaklarını topuklarına kadar yıkarsa, mutlaka ayaklarındaki hatâlar parmak uçlarından suyla birlikte düşüp gider.”¹⁹⁷

Hadisin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmalıdır:

1- Hatâlardan maksad, küçük günâhlardır. Toz ve mikropları da buna ekleyebiliriz. Çünkü diğer rivayetlerde, “büyük günâhlarlan ka-
çındığı sürece” diye bir tahsis yapılmıştır.

2- Ayakları yıkamak farzdır. Abdestte ayakları meshetmenin âcib olduğunu söyleyenlerin görüş ve istidlalini reddetmektedir.

3- Yüzü yıkarken sakalın her tarafını yıkamak da kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.

4- Ağızın ve burnun iç kısmı yüzden değildir.

5- Abdestte tertibe riâyet, vâcib veya sünnettir.

6- Başın tamamını meshetmek vâcib veya sünnettir.

Hanefîlere göre abdestte tertip sünnettir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz buna devam etmiştir. Âyetteki sıralamada “vav-ı atıf” kullanılmıştır ki, bu mutlak cem'a delâlet eder. O bakımdan tertip vâcib değildir.

Parmak aralarını hilâlleme sünnettir. Böylece tahlil, farzı ikmale yönelik bir sünnet olarak belirleniyor. Sakalı hilâllemek de sünnettir. Hattâ İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, âdabdandır. (Çünkü yıkama kapsamına girmemekte ve bir tavsiye mahiyetinde emredilmektedir). Başın tamamını meshetmek sünnettir. İmam Mâlik'e göre farzdır.

Şâfiilere göre; Rasûlullah (s.a.v.)'e uymak için başın tamamını meshetmek sünnettir. Sık olan sakalı da Rasûlullah (s.a.v.)'e uymak için hilâllemek sünnettir. Parmaklar arasını hilâllemek de öyle. Çünkü Lakıyt b. Sabret'e den rivayet edilen hadîste, "abdesti tastamam al, parmak aralarını hilâlle" buyrulmuştur.

İmam Şâfi başın da üç defa meshedilmesini müstehab saymıştır.

Hanbelilere göre; sakal seyrek olup deri az çok gözükiyorsa altını yıkamak vâcibdir. Sık ve gürse altını yıkamak vâcib değil, sünnettir. Sakalı hilâllemek müstehabdır. Nitekim İbn Ömer, İbn Abbas, el-Hasen, Enes, İbn Ebî Leylâ, Ata' b. Sâib abdest aldıkları zaman sakallarını hilâllerlerdi.

Ebû Davud'un rivayetine göre, Peygamber (s.a.v.) abdest aldığı zaman bir avuç su alıp çenesinin altına sokarak sakalını hilâller ve şöyle buyururdu: "Aziz ve Celil olan Allah bana böyle emretti..."

Buna göre abdestte parmak aralarını ve sakalı hilâllemek sünnettir. Başın tamamını meshetmek ise sünnet veya müstehabdır. Mâlikilere göre farzdır.

Ayaklar, topuklar dahil farzdır. Ayaklar meshedilmez, ancak mest giyildiği takdirde mestler üzerine meshedilir.¹⁹⁸

198 Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*, Uysal Kitabevi, 1/219-220.

Gusülde Sakal

Gusülde saç, sakal, bıyık ve kaşların altları dahil bütün bedeni, deri ve kıllar dahil olmak üzere suyla yıkamak, yani suyu kılların diplerine ulaştırmak farzdır, mutlaka lazımdır.

Bilindiği gibi Hanefilere göre guslün farzı üçtür. Bunlar da bir defa ağız, burnu ve bütün bedeni yıkamaktır. Hanefilere ve Hanbelilere göre ağız ve burun, gusülde bedenin dış kısmı gibidir. Bu bakımdan gusülde, ağız su almak (mazmaza) ve burna su vermek (istinşak) suretiyle bu uzuvları yıkamak farzdır.

Mâlikilere ve Şâfiilere göre ise, gusülde ağız ve burnu yıkamak farz değil, abdestte olduğu gibi sünnettir. Bütün vücut, hiçbir yer kuru kalmamak üzere tepeden tırnağa yıkanır.

Gusülde, saç, sakal, bıyık ve kaşların yıkanıp diplerinin ıslatılması, saçları örgülü olmayan kadınların saçlarını yıkayıp diplerine suyu ulaştırmaları gerekir. Saçları örgülü kadınlar ise, örgülerini çözmeksizin sadece saçlarının diplerini bol su akıtmak suretiyle ıslatmaları yeterlidir.¹⁹⁹

Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'e, "Nasıl yıkanayım?" diye sorduğunda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Başına üç sefer su dökmen yeterlidir. Sonra suyu bütün vücuduna dökerek temizlen.*"²⁰⁰

Hz. Ali, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivayet ediyor: "*Kim cünüp olduğu halde bedeninde yıkanmamış bir kıl bırakırsa, Allah ona cehennemde şu şu cezaları verecektir.*"²⁰¹

199 Ebû Dâvud, Taharet, 77.

200 Müslim, 330

201 Ebu Davud, 249

Hız. Ali, “Bunun için kıllarıma düşman oldum” demiştir. Yani onların altına suyu ulaştırmada mübalağa ettiğinden zahmet çektiğini ifade etmek istemiştir.

Sakala Karşı İşlenen Suçlar ve Cezalar

Hız. Ali, “Sakal tıraş edilir de bir daha bitmezse, diyet gerekir” demiştir.²⁰²

“Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkıhı” kitabında “Baştaki Saçların Sakal ve Kaş Tüylerinin Giderilmesi” başlığı altında sakala karşı işlenen cinayetler de anlatılmaktadır:

“Hanefiler dediler ki: Sakala ve baştaki saçlara karşı cinayet işlenir, yani bu saçlar ve tüyler tıraş edilip bitmezlerse; her biri için bir diyet ödemek gerekir. Çünkü bu saçların ve tüylerin giderilmesi nedeniyle güzellik menfaati elden kaçırılmış olur. Ancak bir adam bir insanın bitmeyecek şekilde saçını veya sakalını tıraş ederse, hemen diyet ödemesi istenmez. Aksine, tekrar biteceği düşüncesiyle bu cezası bir yıl ertelenir. Saçı veya sakalı bitmeden ve bir yıllık süre dolmadan adam ölürse, canı, diyet ödemekle yükümlü kılınmaz. Zira yaşasaydı, saçı veya sakalının yeniden biteceği ihtimali ortaya çıkmıştır. Şu halde canı, ödemekle yükümlü kılınır. Bu hükümde kadının saçıyla erkeğin saçı, küçük çocuğun saçıyla büyük adamın saçı aynıdır. Çünkü, zamanı gelince sakal tüyleri erkek için zinet ve güzelliktir. Tıraş edilmesiyle olgunluk ve güzellik menfaati elden kaçırılmış olur. Rivayet olunduğuna göre melekler şöyle derlermiş: *‘Erkekleri sakallarla, kadınları da örgülerle süsleyen Allah, noksanlıklardan uzaktır.’*

202

عن علي بن أبي طالب: في اللحية إذا حُلِقَتْ ولم تنبُث الدية الراوي: - المحدث: ابن عبد البر - المصدر: الاستذكار - الصفحة أو الرقم: ٧ / ٨٩

Başkasının saçını traş edenin diyet ödemesi gerekir. Keza kadının saç da onun en büyük zineti ve güzelliğinin tamamlayıcısıdır. Saç erkekler için de güzellik ve zinetir. Görmez misin ki; traş edilerek veya dökülerek saç kalmayan veya kel olan adam, bu halinden rahatsız olur; başını örtmek için kendini zorlar, başını halkın önünde açmaktan utanır. Bunun kendi güzellik ve olgunluğuyla yaratılışı bakımından bir eksiklik olduğuna inanır. Bazı Arap erkekleri süs için saçlarını öreerek uzatırlar. Ama göğüs ve bacak kılları böyle değildir. Bunların güzellik ve zinetle alakaları yoktur. Başkasının bıyığını traş eden adamın diyet ödemesi gerekir. Çünkü bıyık, sakala tabidir. Bıyık sakalın etrafı hükmündedir. Kölenin sakalını diyecek olursak; kıymetin tamamını ödemek gerekir. Çünkü ondan kastedilen amaç, kullanma menfaatidir. Güzellik değildir. Ama hür kimsenininki bunun hilâfıdır.

Dediler ki: Çenesinin üzerinde birkaç tane sakal teli bulunan kösenin sakalının traş edilmesi durumunda canıye bir şey gerekmez. Çünkü bu birkaç telin çene üzerinde bulunması onu çirkinleştirir. Onu hiç de süslemez. Eğer sakal telleri bundan fazlaysa, hem çene hem de yanak üzerinde bulunuyorsa ama bir arada bitişik vaziyette değillerse; traş edenin âdilce takdir edilecek bir diyet ödemesi gerekir. Ama kıllar bitişik olarak bir arada bulunmaktaysa, diğerleri gibi tam diyet ödemesi gerekir. Çünkü bu durumdaki adam köse değildir.

Bu sakalda erkek için güzellik mânası vardır. Bu hüküm, sakal bitecek yerlerin tamamının bozulması durumunda sözkonusu olur. Eğer saçlar ve kıllar biterek eski hallerini alırlarsa, hiçbir tazminat ödemek gerekmez. Çünkü bu durumda cinayetin izi kalmamıştır. Ancak helâl olmayan bir iş yaptığı için cani tedâib edilir. Kesilen saç veya sakal ağarmış olarak yeniden biterse; saçı veya sakalı kesilen

adam hürse, Ebû Hanîfe'ye göre caniye bir şey gerekmez. Çünkü ağarmış saç veya sakal onu daha da güzelleştirir. Saçı veya sakalı kesilen adam köleyse, âdilce takdir edilen bir diyetin ödenmesi gerekir. Çünkü bu ağarmış saç ve sakal, kölenin kıymetini eksiltir. *İmameyn'e* göre saçı veya sakalı kesilen adamın, saç veya sakalı ağarmış vaziyette yeniden biterse, âdilce takdir edilen bir diyetin ödenmesi gerekir. Çünkü bu ağaran saç veya sakal, zamansız olarak onu çirkinleştirir, süslemez. Bu sucun kasten veya yanlışlıkla işlenmiş olması aynı hükme tabidir. Saç veya sakalın yanlışlıkla traş edilmesi durumunda diyet ödemek vâcib olduğuna göre, kasten traş edilmiş olmaları durumunda da diyet ödemek vâcib olur. Dediler ki: Kaşların ikisinin giderilmesi durumunda bir diyet, birinin giderilmesi durumunda yarım diyet ödemek gerekir. Çünkü insan, kaslarıyla güzeldir.

Şafî, Mâlikî ve Hanbelîler dediler ki: Saç veya sakalın traş edilmesi durumunda, âdilce takdir edilmiş bir diyet ödemek gerekir. Çünkü bunlar, insandaki fazlalıklardır. Bu nedenledir ki; bazı beldelelerde bazı kimseler saçın tamamını traş ederler. Bazı beldelerde de sakallarının tamamını traş ederler. Tıpkı göğüs ve bacak kılları gibi görülmektedirler. Bu nedenle kölenin saçının traş edilmesi durumunda meydana gelen değer eksikliği farkının ödenmesi gerektiği hususunda icmâ edilmiştir. Dediler ki: Kaş tüylerinin giderilmesi durumunda -ister birininki, ister ikisininki giderilmiş olsun- âdilce takdir edilmiş bir diyetin ödenmesi gerekir. Çünkü bu kıllarla insan güzelleşir. Bunlar kasten de giderilseler, yanlışlıkla da giderilseler, hüküm aynıdır. Kirpik kılları da bu hükme tabidirler. Kopandıktan sonra yeniden bitmezlerse, koparanın bir diyet ödemesi gerekir. Ye-

niden biterse; bu suç kasten işlenmişse, suçlu te'dib olunur. Yanlışlıkla işlenmişse, suçluya bir şey yapılmaz.”²⁰³

Özetler ve Tavsiyeler

Kitabımızın sonunda varılan sonuçları ve istenilen davranışları bir kere daha maddeler halinde özetlemenin faydalı olacağına inanıyoruz.

Sonuçları şöylece özetleyebiliriz:

1- Sakalı “serbest bırakmak” ve “uzatmak” hadislerde emredilmiştir. Sakalı kökten kesmek fitrata aykırıdır ve haramdır. Bunda mezhep imamlarının icma ettiği ifade edilmiştir. Sakal bırakmanın sünnet, kesilmesinin mekruh oluşu zayıf bir görüştür. Hele âdet sayılıp bırakmanın veya terkinin serbest oluşunu söylemek, açıkça sünnete ve selef-i salihînin uygulamasına aykırıdır.

2- Sakalı sünnet üzere bırakmak; bir tutamdan fazlasını kesmektir. “Hiç kesmemektir” diyenler de olmuştur. Sahabede bu iki uygulama da vardır. Sakal deyince normalde anlaşılan, derinin kılları ile kaplanması, görünmez olmasıdır. Kösellerin durumu elbette farklıdır. Ancak iki üç günlük traşsızlığı sakal kabul etmek de doğru değildir. “Kirli sakal” sözü, adı üstünde sünnete aykırı kirli bir durum ve ifade biçimidir. Yine “top sakal/keçi sakalı” denilen örneklerde olduğu gibi sakalı sadece çenede, hem de bir tutamdan çok kısa bırakmak, Peygamberimizin hadislerine ve sünnetine aykırıdır, bid’attır.

203 Bkz. a.g.e., VIII, “Organlara Karşı İşlenen Cinayetler” başlığında “Baştaki Saçların Sakal Ve Kaş Tüylerinin Giderilmesi” konusu.

3- Haramlar da derece derecedir. Sakalı tamamen kesmek haram veya tahrimen mekruhtur, iyice kısaltmak ise sünnete aykırı/muhalif olduğundan mekruhtur. Bilindiği gibi haram, mekruha göre, tahrimen mekruh da tenzihen mekruha göre daha büyük günahtır.

4- Sakalı bırakmak kadar başkalarına öğretmek ve dinin bu emrini uygulamayanları usul ve adabına uygun bir şekilde uyarmak, yani “emr-i mar’uf nehy-i münker” yapmak da bir vazifedir.

Tavsiyelerimizi şöyle özetleyebiliriz:

1- Eğer hâlâ sakalsızsak, hemen şimdi yapacağımız ilk iş, derhal sakal bırakmaktır.

2- Bundan sonra yapacağımız iş, başta serbest çalışanlar olmak üzere bütün Müslüman kardeşlerimize, sonra da bütün memur ve işçi kardeşlerimize sakalın hükmünü öğretmek ve zorlamadan, bıktırmadan bırakmaya davet etmektir. Böylece “emr-i ma’ruf, nehy-i münker” vazifemizi yapmış ve sevabımızı kazanmış olacağız. Bilindiği gibi Peygamberimiz, *‘Kim insanları doğru yola çağırırsa, kendisine uyanların sevabı kadar ona da sevap yazılır. Bu, kendisine uyanların sevabından bir şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağırırsa kendisine uyanların günahı kadar ona da günah yazılır. Bu, kendisine uyanların günahından bir şey eksiltmez’* buyurmuştur.²⁰⁴

3- Bu niyet ve kararlılık içinde sakal bırakmak ve başkalarına tavsiye etmekle beraber, bunu yapmayanları veya bir mazerete binaen yapamayanları da küçük görmemek, alaya almamak, aşağılamamak, dedikodularını yapmamak gerekir. Bunlar zaten haram ve çirkin işlerdendir.

204 *Sahîh-i Müslim*, Zekât kitabı, 1017.

“İyiliği emretme ve kötülükten nehyetmenin” kendine göre bir usul ve adabı vardır. Bunu bilmeyen, bilse de yapmasını beceremeyenler, yersiz kavga ve fitnelere sebep olmamak için susmalıdırlar.

Kim bizim bu yazdıklarımızı okuyup da sakal bırakırsa, sebep olduğumuz için onun sakal bırakma sevabına, ondan bir şey eksilmemek kaydıyla biz de ortak oluruz inşaallah. Bu sadece bize ait bir sevap da değildir. Okuyuculara da bu sevap kapısı sonuna kadar açıktır.

Nasıl mı?

Kim bu bilgileri okur, uygular, başkalarına da anlatır ve uygulamalarına sebep olursa, hiç şüphesiz o, hem kendi sevabını kat kat alır, hem de sebep oldukları o insanların sevabına ortak olur. Bu yüzden kardeşlerimize hem bu mevzuda, hem de her iyi konuda bir kampanya yürütür gibi hareket etmelerini tavsiye ederiz. Zira şu il-kelerimizi bilirsiniz:

“Bir mümin vefat edince her ameli kesilir. Yalnız üç amelinin sevabı, amel defterine yazılmaya devam eder. Bunlar, sadaka-i cariyelerinin, faydalı kitaplarının ve salih çocuklarının kendisi için ettikleri dua ve istiğfarların sevaplarıdır.”

“İyi işe vesile olan, hayatında ve öldükten sonra da o işi yapanlar kadar sevap kazanır. Kötü işe ön ayak olana da, bu iş terk edilinceye kadar, bunun günahı yazılır.”

“İnsanları sapıtanlar, sapıklıkta önder olanlar, kendi günahlarını yükledikleri gibi, o kimselerin günahlarını da yüklenirler.” (Nahl 25) Aynı hakikat, bunun tersi için de, yani insanların hidayetine ve salih amel işlemesine sebep olanlar için de geçerlidir. Çünkü ilke

şöyledir: “Hayra delalet eden, sebep olan, yol gösteren, imkan veren kimse, aynen o hayrı yapan gibi sevaba alır.”²⁰⁵

Evet, Allah Teâlâ'nın rahmet ve nusret eli, kan değil iman bağı ile birbirine bağlı, salih ameli işlediği kadar kardeşlerine tavsiyede de duyarlı, sevgi ve saygı içinde, birlik ve beraberlik halindeki cemaat üzerinedir. Hiç şüphesiz “cemaat rahmet, ayrılık azaptır.”

Bir kere daha hatırlatalım ki, bütün ibadetlerde ve salih amellerde olduğu gibi sakal bırakmada da Müslümanların esas niyeti ihlas ve samimiyetle Allah Teâlâ'ya itaat etmekle O'nun rızasını kazanmak, Sevgili Peygamberimizin sünnetine uyarak onu kendine mürşit, rehber ve lider edinmek, ahirette sevgi ve şefaatine mazhar olabilmektir. Bir Müslümanın gayesi, mümkün olduğu ölçüde kendisini Rıza-yı Bari'ye iletecek olan sünnet-i seniyyeye her yönüyle ittiba etmek, uymaktır.

Ne var ki Sevgili Peygamberimizin bütün sünnetlerine uymaya muvaffak olmak belki herkese nasip olmayacaktır. Bu büyük mazhariyete ermek ancak “ehass-ı havas” denilen bazı seçkin veli şahsiyetlere mahsus olacak veya hiç olmayabilecektir. Biz müçtehid ve velî mertebesine varan zatların bu konudaki mücahedelerini az çok okuyor veya görebiliyoruz.

Fakat her Müslüman her sünneti yapamasa da, en azından o sünnetleri ve onları işleyenleri sevmeli, benimsemeli, taraftar olmalı, bunlara karşı olanlara kendisi de karşı olmalı, bunları ve ehlini savunmalı, desteklemeli ve bir gün onları hâlis bir niyetle yapmaya kalben azmetmeli, bu amacını gerçekleştirmek için de gayret göstermeli, çaba sarfetmelidir. Çünkü sakal bırakmak, Peygamberimizin hem fiilî hem de

205 Biz bu konuları “Alimin Önderliği,” “İnsana Ulaşmak” ve “İlim Ve İktidar” kitaplarımızda genişçe işledik, bakılabilir.

kavlî sünnetidir. Mü'min bu sünneti işlemekle, âdetini ibadete çevirir ve hem büyük, hem de devamlı sevaba kavuşur.

Bu sünneti işlemeye taraftar olmak, işleyenleri tebrik etmek, onlara hürmet etmek İslâmî bir davranış iken, bırakamayanları veya bir mazeretinden dolayı terk edenleri de hor görüp küçük düşürücü konuşmak, büyük bir İslâmî eksiklikmiş gibi değerlendirmek normal bir hareket değildir. Hele bu meseleden dolayı Müslümanlar arasındaki birlik ve kardeşlik bağlarına zarar vermek, şuurlu Müslümanın yapacağı işlerden değildir.

Son olarak, çok önemli bir hususa temas etmek isterim. Malum, sakal insanda sürekli devam eden bir durum olduğundan, "Allah Teala'ya kulluk yaparak O'nun rızasını kazanma ve sevap işleme" niyetiyle sakal bırakanlar, bu durumları devam ettiği sürece Allah'ın izniyle bu iyi niyetleriyle sevap kazanmaya da devam edeceklerdir. Bu da niyetin değerini bilen böylesi güzel insanlar için bitmez tükenmez bir sevap kapısı ve engin bir rahmet vesilesi olur inşaallah. Fakat ne yazık ki bunu anlamazlıktan gelerek böyle düşünenleri alay ve istihza ile karşılayan sözde ilahiyatçı veya hoca geçinenler de var. Kulaklarımla duymasam buna inanmazdım. Bu Batı tarzı düşünce ve yaşama biçimleriyle zihinleri işgale uğramış, kendi medeniyetine kısmen de olsa yabancılaşmış lâubâli insanları, unvanları ne olursa olsun, ciddiye almamak, itibar etmemek gerekir. Önemli olan, hakkın hatırının her hatırdan âlî olması, üstün tutulmasıdır.

EK BİLGİLER: SAKAL-I ŞERİF

Her ne kadar bizim konumuzla doğrudan bir ilgisi olmasa bile nihayet sakaldan bilgi verdiği için burada hayatımızda var olan bir bilgiden bahsedeceğiz: “Sakal-ı Şerîf”ten. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ait saç ve sakal tellerinden. Bu konuda üç alıntımız var. Sırayla görelim isterseniz.

Ek 1:

İlk yazımız Nebi Bozkurt’un *DİA*²⁰⁶ için yazdığı isimli madde-den alınmıştır: “Rasûl-i Ekrem’in saç ve sakalından günümüze ulaşan teller İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesi ile dünyanın çeşitli yerlerindeki cami ve evlerde “lihye-i saâdet, lihye-i şerif, sakal-ı şerif” adı altında muhafaza edilmektedir. Her ne kadar bunlara genelde “sakal/lihye” deniliyorsa da büyük bölümü saç telidir. Hz. Peygamber’in tıraşı sırasında kesilen saç ve sakal tellerini bazı sahâbiler alarak saklamıştır. Hudeybiye Antlaşması’nda müşriklerin temsilcileri arasında yer alan Urve b. Mes’ûd es-Sekafi, Mekke’ye döndükten sonra arkadaşlarına, kendisinin kistrâya, kayse-re ve necâşîye elçi gittiğini, onlara halklarından hiç kimsenin ashabının Hz. Muhammed’e gösterdiği sevgi ve bağlılığı göstermediğini, Hudeybiye’de sahâbilerin Rasûl-i Ekrem’in saçından düşen bir tek teli dahi muhafaza ettiklerini söylemiştir.²⁰⁷ Rasûlullah tıraş olurken

206 Bkz. cilt: 36; sayfa: 3.

207 Müsned, IV, 324

insanlar onun çevresini sarar, berberin kestiği saç tellerini daha yere düşmeden almaya çalışırlardı.²⁰⁸ Vedâ haccı sırasında Rasûl-i Ekrem'i Ma'mer b. Nadle el-Adevî tıraş etmiş²⁰⁹ ve kestiği saçları bir kısmını sahâbîlere, bir kısmını da kendi ailesine dağıtması için Ebû Talha el-Ensârî'ye vermiştir.²¹⁰ Ebû Talha'nın şahsına ayırdığı saçlar daha sonra üvey oğlu Enes b. Mâlik'e, ondan da çocuklarına ve torunlarına intikal etmiştir.

Ashabtan, tâbiînden ve mezhep imamlarından sakal-ı şerife sahip olanların ondan bereket umdukları bilinmektedir. Enes b. Mâlik, vefatı sırasında talebesi Sâbit el-Bünânî'den, öldüğünde bu saç tellerinden birinin dilinin altına konulmasını istemiştir.²¹¹ Savaşlarda da bu saç tellerinin zafer kazanmada etkili olduğuna inananlar vardı. Hâlid b. Velîd, Yermük Savaşı sırasında düşürdüğü serpuşunun (kalensüve) ısrarla bulunmasını istemiş, bulunduğu çok sevinerek Rasûl-i Ekrem'le birlikte yaptığı bir umrede insanların onun saçından bir tele sahip olmak için birbiriyle yarıştıklarını, kendisinin de o sırada alabildiği birkaç teli serpuşunun içinde taşıdığını ve o serpuşla girdiği her savaşı kazandığını söylemiştir.²¹² Muhtemelen bu rivayetten hareketle Hindistan'da, Bâbü orusunun sefer sırasında en önünde giden ve hükümdarın sancığını taşıyan filin arkasından ikinci bir filin üzerinde küçük bir sandık içinde sakal-ı şerif taşınırdı.²¹³ Bey'atü'r-Rıdvân'a katılanlardan Ebû Zem'a el-Belevî'nin Hâlid b. Velîd gibi

208 Müslim, Fezâil, 75

209 İbn Hacer, II, 269

210 Müsned, III, 256; Müslim, Hac, 323-326

211 İbn Sa'd, VII, 25; İbn Hacer, I, 127

212 Ebû Ya'lâ, XIII, 106; Taberânî, IV, 104-105; Hâkim, III, 338

213 ERE, X, 662

serpuşunda üç tel sakal-ı şerif bulunduğu, vefatında bunlardan ikisinin gözleri, üçüncüsünün dili üzerine konulduğu söylenmektedir.²¹⁴ Aynı şekilde Muâviye b. Ebû Süfyân, Ömer b. Abdülaziz ve Ahmed b. Hanbel'in de vefatlarında sahip oldukları sakal-ı şeriflerle beraber gömüldükleri bilinmektedir.²¹⁵ Enes b. Mâlik'in âzatlısının oğlu olan tâbiîn âlimi İbn Sîrîn, kendisinde Hz. Peygamber'e ait birkaç saç teli bulunduğunu söylediğinde Rasûlullah'ın sağlığında müslüman olan, fakat onu göremeyen Kûfeli fakih Abîde es-Selmânî, onun bir tek saçına sahip olmayı yeryüzünün bütün altın ve gümüşlerine tercih edeceğini belirtmiştir.²¹⁶

Evliya Çelebi, Memlûk Hükümdarı Kansu Gavri'nin, Osmanlılar karşısında yenilmeleri halinde gemilere yüklenerek kaçırılmasını istediği mukaddes emanetler arasında bir tutam lihye-i saâdetin yer aldığı söyler.²¹⁷ Ahmed Teymur Paşa da yaşadığı dönemde varlığı bilinen sakal-ı şeriflerin İslâm dünyasının hangi şehirlerinde ve bu şehirlerin nerelerinde bulunduğunu bir liste halinde kaydetmiştir.²¹⁸ Ahmed Teymur Paşa, Sultan Mehmed Reşad döneminde Topkapı Sarayı'ndaki mukaddes emanetler arasında kırk üç adet sakal-ı şerif olduğunu ve padişahın bunlardan yirmi dördünü bazı Osmanlı belgelerine gönderdiğini, birini de İstanbul'a yaptığı ziyaret sırasında Sultan Cihan Begüm'e hediye ettiğini bildirmektedir.²¹⁹

214 Ahmed Teymur Paşa, s. 84-85

215 İbn Sa'd, V, 406; İbnü'l-Cevzi, II, 357

216 Buhârî, Vudû, 33

217 *DİA*, XXXI, 109

218 *el-Âşârü'n-Nebeviyye*, s. 83 vd.

219 a.g.e., s. 91, 95

Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesi'nde değerli sandıklar ve bohçalar içerisinde altın, gümüş, kristal ve porselen mahfazalarda korunan sakal-ı şeriflerden bazıları sergilenmektedir.²²⁰ Abdülaziz Bey, İstanbul'da büyük konaklarda muhafaza edilen çok sayıda sakal-ı şerif olduğunu, bu konaklarda en üst katta yer alan küçük bir odanın mescid gibi düzenlenerek bu odaya "lihye-i saâdet odası" denildiğini yazar ve sakal-ı şeriflerin nasıl ziyarete açıldığını anlatır.²²¹

Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan verilen bilgiye göre 422 tanesi İstanbul'da olmak üzere Türkiyede 1.818 adet sakal-ı şerif bulunmaktadır. Ramazan ayının on beşinden sonraki gecelerde ve diğer mübarek gecelerde sakal-ı şerif bohçaları ziyaretçilerin hep birlikte okuduğu tekbir ve salât-ı ümmiyye eşliğinde açılır, mahfazalar cemaatin yoğunluk derecesine göre ya önünden geçerken salavat getirilerek ya da öpülerek tâzim edilir. Sakal-ı şeriflerin ramazan gecelerinde camiler arasında dolaştırılması da âdettir.

Mânevî yüceliş ve kurtuluşa erişmeye, hak dine bağlanmaya, iyi davranışlarda bulunmaya, kusurların telafisi ve eksiklerin tamamlanması azminde bulunmaya bağlıdır. Bu husus Kur'an'da Allah'a ve Rasûlüne itaat, Allah'ı ve Rasûlünü sevme şeklinde ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in hırkası, sakalı vb. şeyler, asıl kurtuluş yolunu hatırlatıcı birer uyarıcı olup bunlar sayesinde müminin gönlünde tazelenen duygular onun davranışlarını olumlu yöne çevirdiği takdirde makbul sayılır. Aslında Kâbe'nin de icra ettiği fonksiyon buna benzerdir. Bu tür varlıklara izâfe edilen kudsiyet, Kuddûs olan Allah'a yönlendirmesi mânâsına alınmalıdır."

220 Envanter, nr. 21/35, 48, 389, 391, 402, 457, 462

221 *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, s. 248-250

Ek 2:

İkinci alıntı yazımız ise Hüseyin Algül'den. O da Sakal-ı Şerif hakkında şu bilgileri verir: “Şerefli, mübarek sakal anlamında Hz. Peygamber'in sakalı için kullanılan bir tabir.

“Sakal” türkçe, “şerîf” ise arapça bir kelime olup “Sakal-ı Şerif” kurallara tam uymasa da, Osmanlıca bir tamlama olarak “mübarek, şerefli sakal” anlamına gelmektedir. İslâmî literatüre “Lihye-i Saâdet” veya “Lihye-i Şerîf” şeklinde geçmiştir.

Bu tabir Hz. Peygamber'in sakalından günümüze kadar ulaşmış olanların belirli gün ve gecelerde ziyaret edilmesi mânâsına geldiği de söylenebilir.

Bilindiği gibi, Hz. Peygamber saçını ve bilhassa sakalını traş ettiğinde Ashab-ı kiram saç ve sakal tellerini teberrüken saklardı. Hz. Peygamber'e ait sakalların günümüze üç yolla ulaştığı düşünülebilir: Birincisi Ashab-ı kiramdan, Hz. Peygamber'in sakalından bir parçaya sahip olanlar bunu ne pahasına olursa olsun koruma azmini göstermiş; vefat ederken de aynı duygularla evlâdına intikal ettirmiştir. Böylece bu sakal telleri asırlar boyunca kutsal bir miras olarak babadan oğula, dededen toruna intikal etmiştir. İkinci yol zaman içinde sonraki asırlarda yaşayan müslümanların da bu mübarek sakaldan bir tek tele bile sahip olmak arzusunu göstermeleridir. Böylece evlerinde, ellerinde sakal-ı şerif bulunan aileler, komşularına ve diğer din kardeşlerine, gösterdikleri aşırı sevgi ve ilgiden ötürü -ellerindeki miktar elverdiği ölçüde- armağan etmişlerdir. Böylece ikinci elden sahip olan aileler de bunu kutsal bir emanet bilmiş ve muntazam bir şekilde korumuşlardır.

Üçüncü yola gelince; zaman içinde halifeler bu tip sakal-ı şerif parçalarını gerek kaybolabileceği endişesiyle, gerekse halkın rağbet gösterdiği kutsal emanetleri elleri altında bulundurmak gayesiyle Hz. Peygamber'den intikal eden kılıç ve bürde (hırka) gibi şeylerle beraber özel korumaya almışlardır. Tarih boyunca Hicaz bölgesine hizmet götüren müslümanlar tarafından bu emanetler sağlam bir şekilde korunmuştur. Böylece bu emanetler Hulefâ-i Râşidînden Emevîlere, onlardan da Abbasîlere geçmiştir. 1258'de Bağdat'ın Moğollar tarafından tahribini müteakip Abbasî halifeleri Memluk sultanlarına sığınmışlar ve emânât-ı mukaddeseyi (kutsal emanetleri) oraya taşımışlardı. Böylece Mısır, Yavuz Selim tarafından 24 Ağustos 1516 tarihinde ele geçirilince -sakal-ı şerif de dahil- kutsal emanetlerin tümü İstanbul'a getirilmiştir. Tetkiklere göre dînî ve tarihî bakımdan büyük önem taşıyan bu mübarek emanetler başlangıçta devlet hazinesinde korunmuşsa da, sonra Topkapı Sarayı'nın Hırka-i Saâdet dairesinde koruma altına alınmış ve bu itina neticesinde günümüze kadar gelmiştir. Şu anda Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kutsal emanetler arasında yer alan sakal-ı şerifler değerli sandık ve kutular içinde korunmaktadır.

Yukarıda nakledildiği şekilde hem halk tabakası, hem de siyasî otoriteler tarafından titizlikle korunan sakal-ı şerif telleri büyük camilerde, saraylarda, köşklere ve konaklarda kandil ve bayramlarda ziyarete açılırdı.

Camilerde sakal-ı şerifler minberlerin son basamağından sonraki sahanlıkta bir kutuya konulmuş şişe içinde ve üstü yeşil örtülü olarak bulundurulurdu. Sakal-ı şerifin bulunduğu şişe kırk bohçaya sarıldık-tan sonra kutuya yerleştirilirdi. Ziyaret sırasında salât-ü selâm ile ye-

rinden indirilir, açılarak mihrabın önünde yüksekçe bir sehpa üzerine konular ve imam tarafından cemaate ziyaret yaptırılırdı.

Son zamanlarda bu ziyaretin, daha ziyade Ramazan'ın 27. gecesinde, yani Kadir gecesinde yapıldığı gözlenmektedir. Şunu da ifade etmek gerekir ki, tarihte sakal-ı şerif ziyaretleri, müslümanların, Hz. Peygamber'e besledikleri derin sevginin belirtisi olarak bir gelenek tarzında ortaya çıkmıştır.²²²

Ek 3:

Bu kısa alıntımız da Mustafa Öselmiş'in kendi sitesinden olacaktır: "Hz. Peygamber'in sakalına "Sakal-ı Şerif" denir. Hz. Peygamber 23 yıllık peygamberlik hayatında tıraş olurken Ashab-ı Kiram, bir telini bile yere düşürmemiştir.

Bu yüzden "Bu kadar camide bu kadar Sakal-ı Şerif nereden çıktı?" denilemez. Hz. Peygamber'in kutsal emanetleri bile bizde, sakalı niye olmasın? O, yeryüzünde en çok sevilen insandır.

"Sakal-ı Şerifi öpmek şirkir." diyenler oluyor. Hz. Peygamber'in bir parçası olan Sakal-ı Şerife saygı göstermek ve öpmek asla şirk değildir. Burada Peygamber'e tapınma yoktur. İbadet etme yoktur. Ona ilahlık yakıştırılması da yoktur. Bu ona sevgidir, bağlılıktır, aşkıttır. Bunu sevenler bilir.

Allah Rasûlü, saçına, sakalına çok iyi bakardı. Hz. Peygamber'in şemali kitaplarında geçtiği gibi İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre; müşriklere benzememek için saçlarını alnının üzerine salıve-

222 Tahsin Öz, *Hırka-i Saâdet Dairesi ve Emânât-ı Mukaddese*, İstanbul 1958; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, 366. Ayrıca bakınız: "Lihye-i Saadet" maddesi

rirdi. Zira müşrikler saçlarını ikiye ayırıp bir yarısını sağa, öteki kısmını da sola salıverirlerdi.

Daha sonra saçlarını iki tarafa salıverdiği de olurdu.

Allah Rasûlünün sakalında çok az ak vardı. Bunun 15 civarında olduğu nakledilmiştir. Peygamber (s.a.v.) sık sık tıraş olur, saçını-sakalını tarar ve bakımını yapardı. Yanında tarak, misvak taşırdı. Kapı çalsa saçını, sakalını düzeltir, ondan sonra kapıyı açardı.

Ashabını da derli toplu olmaları, saç-sakal bakımı yapmaları konusunda uyarırdı. Saçı-sakalı dağınık mescide giren birine “*düzeltil de öyle gir.*” demiştir. Adam düzeltip girince de “*Böyle mi güzel, şeytan gibi karma karışık gelmeniz mi daha iyi?*” demiştir.”²²³

BEDENDEKİ BAŞKA KILLAR

Konuya Giriş

Allah Teâlâ'nın, insanı "ahsen-i takvîm/en güzel kıvamda" yarattığı malumdur. İnsanın vücudundaki her azanın, her ayrıntısının bir güzelliği olduğu kadar gördüğu hizmet de vardır. İnsan bazen bunu anlamaz da eliyle kendini tahrip edebilir, bozup da başına belayı alabilir. Bu yüzden fitratı, aslı yaratılışı değiştirmeye kalkmak doğru değildir.

İnsan, Allah'a inandığı ölçüde O'nun kendisine emanet ettiği vücuduna da saygılı olmalı, bu harikayı ihsan ettiği için Őükretmeli, bunun bir gereği olarak da bu bedeni rızası istikametinde kullanılmalıdır. Bunun için kadın olsun erkek olsun bütün Müslümanlar Allah'ın kendilerine verdiği güzelliği bozmadan muhafaza etmelidirler. Hil-kati değiştirmek, Yaratana bir saygısızlıktır ve haramdır. Şeytan da daha çok bu yönden gelerek insanı azdırmaya çabalamaktadır. Bir Müslümanın Yüce Allah'a böyle bir saygısızlıkta bulunacağı düşünülemez elbette.

Bu yüzden büyük paralar sarfederek burun, çene, diş, göğüsler gibi uzuvların Şeklini deđiőtirmekten ibaret olan estetik ameliyatın âyet ve hadislerdeki yasaklama kapsamına girdiği anlaşılmaktadır.

Ancak ister bir imtihan gereği dođuőtan gelsin, ister sonradan olsun, insanın hayatını zora sokan, insanlar arasında küçük düşüren, bunu düşündükçe psikolojisini bozacak kimi özür veya anormal çir-

kinliklerin insana zarar vermeden giderilmesi bir nevi tedavi olduğundan haram değildir.

Bilindiği gibi Cenab-ı Hak her insanı ayrı ve farklı bir güzellikte yaratmıştır. “Vahdet” mührünün açıkça okunduğu insan simasındaki bu güzellik, fitrî ve tabîî olanıdır. Bunu muhafaza etmek, sahip olduğu özellik ve güzelliklere şükredip, Allah'ın uygun görüp ihsan ettiği kadarına razı olmak kulluğun bir derecesi ve işaretidir.

Bunun için hayatî ve zarurî bir maslahat yoksa vücutta bulunan mevcut durumu değiştirmeye gitmemek lâzımdır. Çünkü böyle rastgele yapılan bir tasarruf insanı ağır bir mesuliyet altına sokabilir.

Bir zaruret yokken insan bedeni üzerinde yapılan değişiklikleri şiddetle yasaklayan Peygamberimiz (s.a.v.), başına ilâve saç takana, cildine dövme yapana ve yaptırana, güzelleştirmek maksadıyla dişini inceltip seyrekletirene, kaş ve kirpiklerini yolana kadınlara, Allah'ın yarattıklarını değiştirdikleri için ilahî rahmetten uzak kalmış olacaklarını bildirmiş ve ikazda bulunmuştur.

Şimdi sakal, bıyık ve saç gibi ana başlıkları anlattıktan sonra, nihayet vücutta bir kıl veya tüy olması hasebiyle “Bedendeki Başka Kıllar” hakkında da bilgiler verme ihtiyacı hissettik. İşte kısaca o konular:

Kaş Aldırmak

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in lânetine kaş aldırana ve alanlara da dahildir.²²⁴ Kaş aldırarak, kaşın kıllarını yolarak iyice inceltmek ve kaşın yukarıya almak sûretiyle yapılmaktadır. Bu, hilkatî değiştirme mahiyetindedir. Ancak kadının, yüzünde biten kılları aldırması ve

224 Ebû Dâvûd, Teraccul, 5; Buhâri, Libâs, 82, 84; Müslim, Libâs, 120.

kocasının izniyle normal makyaj yapması bir kısım İslâm ulemasınca caiz görülmüştür.²²⁵

Normal kadın kaşının bir şekli (normal sayılan şekilleri) vardır. Bunların dışına çıkan, göze sakil gelen, sahibini çirkin gösteren ve bu yüzden onu rahatsız eden fazla kıllar alınabilir. Normal kaşları, moda uyararak yeniden şekillendirmek, yerlerini değiştirmek... caiz görülmemiştir.²²⁶

Burun Kıllarını Yolmak

Burundaki kılları çekmek -hanefilere göre- doğru değildir. Çünkü bu, hastalık yapar. Bu yüzden durdurulamayan kandan dolayı bir adamın vefat ettiğini duymuştum. Şafiî mezhebine göre, burun kıllarını çekmek mekruhtur. Eğer fazla uzadıysa, -makasla- keserek kısaltmak sünnettir.²²⁷

Erkeklerin Vücut Kılları

Hanefilere göre, erkeklerin sırt, göğüs, kol ve bacak kıllarını tıraş etmesi edebe aykırıdır. Bu ifadeden anlaşılıyor ki, Hanefilere göre sırt ve göğüs kıllarını aldırma, haram veya tahrimen mekruh değildir. Olsa olsa tenzihen mekruh olur. İnsan bundan dolayı günaha girmez. Fakat Müslümanlar için beğenilen ve öteden beri yapılagelen bir âdeti terketmiş olur, üstelik “sünnet” olduğu için yapsaydı kazanacağı sevabı kaybetmiş olur.²²⁸

225 İmam Nevevi de caiz görmektedir. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Kahire, 1959, 12/500. Bkz. <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/helalharam/0053.htm>

226 <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0145.htm>

227 Cezerî, *el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, 2/44.

228 Cezerî, *el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, 2/44

Malikilere göre, -erkek olsun, kadın olsun- güzelliği bozan, insanı rahatsız eden bedendeki bütün kılların temizlenmesi caizdir. Kocanın hoşlanmadığı kılların temizlenmesi ise kadına vaciptir.²²⁹

Kadınların Vücut Kılları

Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hadisinde şöyle buyurur: “Allah yüz tüylerini yolan ve yolduran kadına lanet etsin.”²³⁰

Bu ifadenin hangi fiilleri kapsadığı İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olmuştur. Alimlerin çoğuna göre; kadının, kocasına güzel gözükmek için ve onun izniyle yüzünde, kadınlara mahsus olmayan tüylerin (sakal, bıyık tüyleri) bitmesi halinde bunları alması, güzelleşmek için makyaj yapması, kaşlarının etrafındaki veya arasındaki normal olmayan dağınık tüyleri alması caizdir.

Buna göre yukarıdaki hadiste yasaklanan tüy yolup kıl koparmayı, herhangi bir hastalık veya illet sebebiyle kadının yüzünde sonradan biten ve yüzünü çirkinleştiren yüz kıllarını (sakal, bıyık kılları) koparma değil de, başkalarına güzel görünmek maksadıyla kaşları inceltmek veya yukarı kaldırmak için kaş kıllarını yolmak, almak olarak anlamak daha doğrudur.

Az önce “kocanın hoşlanmadığı kılların temizlenmesi kadına vaciptir” dedik. Evet, fıkıh alimleri hadislerden hareket ederek normalde erkeklerde görülen sakal, bıyık gibi şeylerin kadınlarda görülmesi halinde; kadının yüzündeki bu anormal sakal ve bıyığın giderilmesinin caiz olacağını söylerler. Çünkü bunlar kaşlara, kirpiklere benzemez. Bu yüzden alimler, normalde kaşları inceltmenin, tabii şeklinden çı-

229 Cezerî, *el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, 2/45.

230 Buhari, *Libas*, 84; Müslim, *Libas*, 120.

karmanın, takma kirpik kullanmanın caiz olmadığını belirtirler. Çünkü kaş ve kirpikler, tıpkı diş gibi birer aza mesabesindedir. Aslında olmayıp sonradan biten yüzdeki kıllar ise bu sınıfa girmediğinden, kadının bunları gidermesinde bir mahzur görülmemektedir. Hatta İbn-i Âbidin, sakal ve bıyığın kadında fitrat olmadığını, bu sebeple eğer çıkarsa, kesilmesinin “müstehab” olacağını belirtmiştir!

Bu kılları gidermenin en uygun yolu ille de tıraş olmak değildir, ağda, pudra veya benzeri tıbbî şeylerle de yolunabilir.”²³¹

Aynı şekilde kadının bacağındaki kılları gidermesinde de bir mahzur yoktur. Çünkü bu, kaş gibi bir uzuv mesabesinde değildir. Öyleyse kadını çirkinleştiren yüzdeki tüyler alınır. Kaldı ki dindar bir hanımın kendini kocasına karşı cazip duruma getirmesi müstehabdır. Bunda kocasını yabancıların cazibesinden korumuş olma hikmeti de vardır.

Etek ve Koltuk Altı Tıraşı

Dinimiz temizliğe çok büyük önem vermiş, bu yüzden de vücuttaki bazı kılların belli zaman aralıklarında tıraş edilerek veya yolunarak giderilmesini istemiştir. Bunlar “fitrat” olarak nitelendirilmiştir. Bu kelimenin ne anlama geldiğini “Sakal Fıtrattır” başlığı altında görmüştük, tekrar etmeyeceğiz.

İçinde “fitrat” kelimesinin yer aldığı o hadislerde etek ve koltuk altı tıraşı da zikredilmektedir. Bu hadislerde beş veya on şeyin fitrat (veya fıtrattan) sayıldığı bildirilmektedir. Bunlar “*sünnet olmak, etek tıraşı olmak, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek, bıyıkları kısaltmak, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek,*

231 Bkz. Mürşide Uysal, *Kadın İlmihali*, s. 370

parmak aralarını yıkamak, taharetlenmek" gibi daha çok dış görünüşle ve temizlikle ilgili hususlardır.²³²

Hadiste sayılan hususlar, bütün mezheplerin ittifakıyla sünnettir. Dolayısıyla sayılanların bu niyetle yapılması, kişiye sağladığı temizlik ve sağlıkla beraber, ayrıca sevap da kazandırır.²³³

Tıraş edilmesi sünnet olan etek bölgesi, her iki cins için, bilinen avret yerlerinin çevresi ve üst kısmıdır. Dübürün çevresindeki kılların tıraş edilmesi sünnet değildir. Kirlenmeye sebep olduğu düşünülerek tıraş edilmesinde bir sakınca yoktur.²³⁴

Etek tıraşı işi, kişilerin kolayına geldiği şekilde yapılabilir. Yani ustura veya jiletle olduğu gibi, yolmak veya ilaç, merhem gibi zararsız bir yolla da yapılabilir. Önemli olan, fazla kılların giderilmesidir.

Koltuk altını yolmak da bir temizlik işlemidir. Ancak etek tıraşında sünnet olan tıraş olduğu halde, koltuk altlarında sünnet olan, yolmaktır. Ama tıraşla da sünnet yerine getirilmiş sayılır. Fakat yolmak daha efaldir.

Enes b. Malik (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), bizim kırk günde bir elek tıraşı olmamızı, tırnakları kesmemizi, bıyığı kısaltmamızı ve koltuk allını yolmamızı tayin etti (emretti)."

Ebû Davûd der ki: "Bu hadisi Cafer b. Süleyman, İmrândan; o da Enes'den, Hz. Peygamber'i anmadan rivayet etmiş ve 'bize tayin edildi (emredildi)' demiştir." Bu esahtır.²³⁵

232 Buhârî, Libâs, 51, 63, 64, İstizân, 51; Müslim, Taharet, 49-51, 56, Salât, 9.

233 Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 1/306-308.

234 Bkz. Nevevî, *el-Mecmu*, 1/289.

235 Tirmizî, Edep, 15; Müslim, Tahare 51. 56. Bkz. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, 14/274-275.

Hadisin Tinnizî'deki rivayetinin sonunda "kırk günden fazlaya bırakılmaz" ilavesi vardır. Ebu Davûd rivayetinin aksine Tirmizî'de "Hz. Peygamber anılmadan tayin edildi (emredildi)" şeklinde olan rivayetin daha sahih olduğu söylenmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu işlemleri cuma veya perşembe günü yaptığına dair rivayetler vardır.²³⁶

Bu hadis, kişinin yapması gereken iç temizlikleri için, tırnak kesmek ve bıyıkları kısaltmak için bir zaman tayin etmektedir. Bu zaman da kırk gündür, Ancak kırk gün bu işler için tayin edilen tek vakit değil, son müddettir. Yani anılan şeyler kırk günden daha sonraya bırakılmamalıdır.

Etek tıraşı, koltuk altı temizliği, tırnak kesmek ve bıyık kısaltmak beden temizliğini temin için gerekli şeylerdir. Rasûlullah Efendimizin tayin ettiği bu müddeti o günün şart ve imkanlarına göre değerlendirmek gerekir. Anılan temizlikler için günümüzde kırk gün hayli uzun bir müddettir. Asıl olan, tırnakları ya da kılları, uzadığı zaman kesmektir. Bu, haftada bir de olabilir, daha kısa zamanda da olabilir; kişilere göre değişebilir. Kimilerinin tırnak ve kılları daha çabuk uzar; dolayısıyla, daha kısa zamanda kesilmesi gerekir. Kimilerinin de daha geç uzar ve daha uzun bir zamanda kesilmesi gerekir. Ancak hadise muhalefet etmemek için her halükârda kırk günden fazlaya bırakmamak gerekir.²³⁷

Uygulamalı İslam terbiyesinden bahseden bazı kitaplarda bu müddet için şöyle denir: "Koltuk altında ve kasıklarda biten tüyler haftada bir, olmazsa on beş günde bir, en fazla ise kırk günde bir

236 Bkz. Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, I/311.

237 Bkz. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, 14/275.

temizlenmelidir.” Dinin emrine uyarak yapılan bu işler müstehap olduğu için insana sevap kazandırır. Bunları kırk günden fazla yerine getirmemek bütün mezheplere göre mekruhtur.²³⁸ Hanefilere göre bu “mekruh,” “tahrimen” diye kayıtlıdır.²³⁹

İnsan “mükerrem/saygıdeğer” bir varlık olarak yaratıldığı için, tıraş edilen, yolunan veya kesilen vücut kıllarını bir yere gömmek menduptur, yani güzeldir. Onları ulu orta atmak, hela veya hamama atmak ise mekruhtur.²⁴⁰

Bu temizliğin cünüpken yapılması mekruhtur. Uygun olanı, kişiye gusül farz olmadan bu temizliklerin yapılmasıdır. Bu yüzden cünüp olan, önce boy abdesti/gusül alır, sonra beden temizliği yapar. Saç, sakal, bıyık, tırnak için de bu geçerlidir. Yani vücuttan ayrılan her parça, insan temizken ayrılmalıdır.

Beden temizliğinde kullanılan malzemenin ve aletlerin ayrı bir yerde, özel kaplar içinde, mikrop kapmayacak şekilde muhafaza edilmesi gerekir. Çünkü temizlik sırasında kesilmeler, kanamalar görülebilir. Temiz olmayan makine ve malzemedeki mikroplar bu kanla bedene karışabilir, küçük bir ihmalden büyük bir rahatsızlık ortaya çıkabilir. Bu yüzden sağlık kurallarına uymak, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak, bunun için gereken tedbirleri almak, temizlik konusunda son derece titiz olmak gerekir.

238 Bkz. Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 1/311.

239 Cezerî, *el-Fıkhü Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, 2/45.

240 Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 2/105; Alâuddîn Abidîn, *el-Hediiyetü'l-Alâiyye*, s. 335.

KILIK KIYAFET

Konuya Giriş

Sakal bırakmanın hükmünü incelerken sünnet çeşitlerinden bahsetmiştik, kısaca hatırlayalım isterseniz:

Peygamber efendimizin kendisinin emrettiği veya yaptığı ibadetlere “sünnet” denir. Sünnet ikiye ayrılır:

1- Sünnet-i Hüda: Buna “sünnet-i müekkedde” de denir. Peygamber efendimiz bunları devamlı yapmış, nadiren terk etmiş ve terk edenlere de bir şey dememiştir. İslam dininin şiarıdır, başka dinlerde yoktur. Müekked sünneti devamlı terk etmek mekruhtur, yani küçük günahdır. Namaz içindeki müekked sünnetleri terk etmek ise tahrimen mekruhtur. Ezan okumak, cemaatle namaz kılmak gibi sünnetler “Sünnet-i hüda”dır. Ara sıra terk ettiği sünnetlere de “gayr-i müekkedde” denir. Terkeden, sevabından mahrum olur.

2- Sünnet-i zevaid: Peygamber efendimizin ibadet olarak değil de o günün toplumunun bir âdeti olarak yaptığı özel davranışlarıdır. Mesela yeme, içme, yatma, giyinme vb. gibi... Zevaid sünnetleri terk etmek mekruh değildir. Peygamber efendimizin -mesela- yemesi, içmesi, konuşma tarzı, giyiniş şekli, iyi işleri yapmaya sağdan başlaması gibi işleri sünnet-i zevaiddir. Peygamber efendimizin böyle âdet olarak yaptığı şeyleri yapmamak bid’at değildir. Bunları yapıp yapmamak, biraz da ülkelerin coğrafi şartlarına, iklimine ve insanların örf

ve âdetlerine bağlıdır. Doğrudan dinî hükümler değildir. Her ülkenin âdeti başka olabilir. Hatta bir ülkenin âdeti zamanla değişebilir.

Bununla beraber, bu tür âdete bağlı Sünnet-i zevaide, şayet bir mazeret yoksa, “Rasûlullah’a tâbi olmak” niyetiyle yapılırsa, hem ahirette sevap kazandırır, hem de bu dünyada insana sağlık, mutluluk, ferahlık, dirlik, düzenlik, sevgi, saygı, barış, huzur, emniyet, refah gibi çok çeşitli faydalar sağlar, mes’ud ve bahtiyar olmasını temin eder. Fakat bu tür sünnete uyulmazsa vebali, günahı yoktur, ama kârdan zarar etmiş olur. Yani “sünnet” diye uysaydı, elde edeceği sevabı kaybetmiş olur. Oysa Rasûlullah (s.a.v.)’i çok sevenler, bu tür sünnetleri de ganimet bilerek ömürlerini bol sevap ve çok çeşitli menfaatlerle bereketlendirirler. Evet, Rasûlullah (s.a.v.)’in âdetlerle ilgili sünnetlerine uymak elbette büyük bir şeref ve çok sevaptır. Ama yapmamak da vebal, günah, hatta mekruh değildir.

Buradan kılık ve kıyafete gelecek olursak, dinimiz Müslümanlar için bu konuda da bazı emir ve tavsiyeler belirtmiş, bazı yasaklar getirmiştir. Bu emirlerin ilki tesettürdür. Yani kadın ve erkeklerin belli yerlerini, altını gösterecek kadar ince ve şeffaf olmayan, vücut hatlarını belli edecek kadar da dar olmayan elbiselerle örtmeleridir. Örtünme konusunda kadınlar için cazibeleri gereği biraz daha ayrıntılı emirler vardır. Erkeklerin saf ipekten kaçınmaları da bir emirdir. Bu mesele bilinen bir konudur ve doğrudan kitabımızla ilgili değildir.

Kılık-kıyafet konusunda titizlik göstermeleri gereken bir husus da başka dinlerin ve kültürlerin şiarı, işareti, sembolü haline gelmiş olan kılık ve kıyafetin kullanılmamasıdır. Mesela haç, papaz kıyafeti, haham kıyafeti, Yahudi takkesi böyledir. Bir zamanlar şapka böyleydi (şimdi genelleşti ve özelliğini kaybetti). Bunlar din

yönünden sakıncalıdır. Kravat, frenk gömleği, pantolon, yüksek topuklu iskarpin, belli tıraş şekilleri, pipo ve benzerleri de Müslüman olmayan toplumların kültürlerine dahildir. Bunların da zaruri olmayanlarını kullanmamak -millî kültür hassasiyeti bakımından- gereklidir. Dışı başkalarına (yabancılara, gayr-i müslimlere) benzeyen insanların giderek içi de (inancı, dünya görüşü, ahlâkı...) onlara benzeyebilir!²⁴¹

“Kılık-kıyâfet” deyince hemen giyim-kuşam ve giyinme biçimleri akla gelir. Arapça “kıyâfe,” sözlükte masdar olarak “birinin peşinden gitme; çocuğun fizikî özelliklerine bakarak nesebini tesbit etme” gibi anlamlara gelir. Giyim-kuşama da hem insanın kişiliğini yansıtması hem de geleneğin takip edildiğini göstermesi açısından “kıyâfet” denilmiştir.²⁴²

İnsanlar hayvanlar gibi kürklerini sırtlarında hazır bulmazlar. O yüzden sıcak ve soğuğa karşı bir koruyucu olarak elbise giymek zorundadırlar. Kıyafetin bu fizikî gerekliliğinden öte, dinî, etik ve estetik açılardan da önemi büyüktür. Kur'an'da insana örtünmesi için, ayrıca bir süs ve güzellik unsuru olarak elbise malzemesinin verildiği, çiplaklığın hayâ duygusunu ve takvâyı gidereceği bildirilir.²⁴³ Ayrıca elbisenin (sırbâl/serâbîl) soğuk ve sıcağa karşı vücudu koruyan bir nimet olduğu belirtilir.²⁴⁴ Eski Ahid'e göre Allah, Âdem ve Havvâ'ya deriden kaftan giydirmiştir.²⁴⁵

241 Bkz: <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/2/0045.htm>

242 *DİA*, Kıyafet md. 25/ 508-512.

243 el-A'râf 7/26-27, 31

244 en-Nahl 16/81

245 Tekvîn, 3/21

Kur'anda tesettür için zikri geçen cilbâb²⁴⁶ türü örtüler eski Mezopotamya kadınları tarafından kullanılıyordu. Orta Asur kanunlarında hür kadın ve kızların sokağa çıkarken başlarını örtmeleri emredilmekteydi; sahiplerinin eş olarak aldıkları dışında câriye ve fahişelerin örtünmeleri ise yasaklanmıştı.²⁴⁷ Aynı şekilde Araplarda da câriyelerin hür kadınlar gibi örtünmesinin yasak olduğu ve Hz. Ömer'in, câriyelerin hür hanımlar gibi örtünmelerini yasakladığı bilinmektedir.²⁴⁸

O tarihten bu yana insanlık alemi çok değişik kılık ve kıyafetleri kullanagelmıştır. Gerek *DİA İslam Ansiklopedisi*'nde, gerek Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'nde, gerekse de tarih ve medeniyete dair yazılan kitaplarda kılık-kıyafet konusu derinlemesine işlenmiştir. Hz. Adem'den bu yana peygamberlerin tebliğ ettiği ortak din olan İslam'ın bu konudaki emirleri, ölçüleri, insanlığı ortalama bir kıyafette az çok birleştirmiştir. Bu yüzden insanların kılıklarında ortak yanlar olması hem fizikî hem de dinî şartlar bakımından ortak istek ve ihtiyaçlara muhatap olmalarındandır. Biz hangi millette kılık-kıyafet nasıldı konusunu bir yana bırakalım da asr-ı saadette bu iş nasıldı, ona bakalım. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) Efendimizin örnekliliği bunu gerektirir.

DİA, konuyla ilgili bazı bilgiler verir: Sâmi geleneğinde erkeklerin başlarını örtmeleri esastı. Ancak câriyeler gibi köle erkekler de statüleri gereği başlarını örtemezlerdi. Hür erkekler taç, kalensüve, takye, arakiye gibi adlarla anılan kumaş veya keçe bir külâh üzerine sarık sararlardı; bir rivayete göre Hz. Peygamber onu "Arap'ın tacı"

246 el-Ahzâb 33/59.

247 Tosun-Yalvaç, s. 252-253.

248 A.y. (Abdürrezzâk es-San'anî, III, 136).

olarak vasıflandırmıştır.²⁴⁹ Çok defa saçaklı olan sarığin ucu başın arkasına veya yanına doğru salınırdı. Emevî ve Abbâsîlerden başlayarak tarih içinde kişiler, toplum içindeki mevkilerine göre değişik kıyafet ve başlıklar giymişlerdir.

Câhiz'e göre Arapların kıyafeti şîâr ve disâr olmak üzere ikiye ayrılır; içten giyilen izâr, kamîs, sirvâl gibi çamaşırlar şîâr, onların üzerine giyilen cübbe, ridâ gibi elbiseler ise disârdır.²⁵⁰ İzâr veya mi'zer, erkeklerin vücutlarının göbeklerinden dizlerinin bir karış altına kadar olan kısmını kapatan bir etek örtüsüdür. Hamamlarda bele sarılan peştimal ile erkek ve kadınların iç gömleklerine de bu ad verilir. Ancak izâr sonradan dış elbise anlamında da kullanılmıştır. Halife Hakem zamanında Kurtuba (Cordoba) kadısı mescide hüküm vermek için çıktığında üzerinde "müverred izâr" bulunurdu.²⁵¹ Kadınların sokağa çıkarken giydikleri dış elbiseye de "izâr" denilmiştir. İzâr veya kamîs ile üstüne giyilen ridânın oluşturduğu takıma ise "hulle" denirdi.²⁵²

Rasûl-i Ekrem, elçileri karşılarken en güzel elbiselerini giyer ve ashabına da böyle yapmalarını söylerdi.²⁵³ Rasûlullah'ın zaman zaman 1.000 dirhem, 4.000 dirhem ve 50 dinar değerinde elbiseler giydiği, ayrıca yirmi dokuz deve verip bir elbise (hulle-sevb) satın aldığı rivayet edilir.²⁵⁴ Hz. Peygamber temizlikten dolayı tercihen beyaz elbise giyer,²⁵⁵ dikkat çekecek desenli elbiselerden hoşlanmaz, insa-

249 Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, III, 87

250 et-Tâc, s. 154.

251 Salâh Hüseyin el-Ubeydî, s. 183

252 Aynî, I, 235

253 Abdülhay el-Kettânî, II, 209

254 a.g.e., II, 310

255 a.g.e., III, 141

nın imkânı dahilinde güzel giyinmesini tavsiye eder ve bunu Allah'ın verdiği nimetin kişinin üzerinde görülmesi şeklinde tanımlardı.²⁵⁶ Ona göre müminlerin, güzelin yüzündeki ben gibi dikkat çeken güzel ve temiz bir kıyafetle toplum içine çıkmaları gerekirdi.²⁵⁷ Ancak bir kimsenin giydiği elbise sebebiyle gurura kapılıp kendini beğenmesini ve kıyafet yönünden kadının erkeğe, erkeğin kadına benzetmesini hoş görmezdi.

Kadınlar kamîslerinin altına sirvâl (şalvar) giyerlerdi. Sirvâlin dize kadar olanına ve gemi tayfalarının giydiği kısa deri şalvara "tübbân" denilirdi. Kamîs üzerine giyilen pelerin şeklindeki elbise ridâ, bürde, şemle gibi adlarla anılırdı. Bazı rivayetlerde bürdenin şemle ile açıklandığı görülür.²⁵⁸ Abâ ve cübbe kamîs üzerine giyilen Câhiz'in ifadesiyle disâr türü dış elbiselerdi. Hadislerde, Hz. Peygamber'in giydiği Şâmî veya Rûmî (midraa, cümmâze) denilen,²⁵⁹ Bizans tarzı dar yenli bir cübbeden bahsedilmekte ve Prokopius, Bizanslıların giydiği bu tür omuza doğru bollaşan dar kollu elbiselerin Hun modasının etkisinde kaldığını söylemektedir.²⁶⁰

Kaynaklarda Oğuz, Türk ve Türkmen kıyafetlerinden bahsedilmesi Türklerin İslâm'dan önceki kıyafetlerini koruduklarını göstermektedir. Kâşgarlı Mahmud'un verdiği bilgilerden çeşitli bölgelerde yaşayan Oğuz, Karluk, Çiğil, Kıpçak, Yağma, Kençek ve Uğrak gibi Türk kavimlerinin de kendilerine has kıyafetlerinin olduğu anlaşıl-

256 Wensinck, *el-Mu'cem*, n'am md.

257 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 25

258 Buhârî, *Libâs*, 18

259 Buhârî, *Salât*, 7; Müslim, *Tahâret*, 77; Tirmizî, *Libâs*, 30

260 *Bizans'ın Gizli Tarihi*, s. 48

maktadır. Türklerin kıyafetleri biraz daha vücuda oturan modellerdeydi. Başlarına börk, vücutlarına kaftan, altına hırka, gömlek ve şalvar yahut potur, ayaklarına da çizme veya çarık türü ayakkabılar giyerlerdi. Bunlardan başka kuşak, kemer, uçkur, mendil ve eldiven gibi kıyafet çerçevesine giren yardımcı unsurlar da vardı;²⁶¹ fistan dışında erkek kıyafetleriyle kadın kıyafetleri arasında fazla bir fark yoktu.

Tarikat ve tasavvuf erbabının hırkaları, cübbeleri, gömlekleri, çakşırları, özellikle bir “alâmet-i fârîka” niteliğinde başlarına giydikleri kavuk ve külâhlarının şekil, renk zenginliği ve çeşitliliği onların hangi tarikata mensup olduğunu gösterirdi. Yerine göre sikke, taç külâh olarak da kullanılan bu kavuklar ve üzerine sarılan destarlar tarikatın ismiyle anılır; “Rifâî kavuğu,” “Şâzelî kavuğu,” “Gülşenî kavuğu” vb. denirdi. Ayrıca bu kıyafetler üzerine takılan, asılan pek zengin takı eşyaları vardı. En eski örneklerine minyatürlerde rastlanan tarikat kıyafetlerinin etnografya müzelerinde, türbe sandukalarında ve bazı tarikat şeyhlerine ait dergâh camilerde sergilenen şekillerine rastlamak mümkündür.

Anadolu Selçuklu döneminde hıristiyan ve yahudiler kıyafetlerine yaptıkları ilâvelerle belli olurlardı. İbn Batûta, hıristiyanların başlarına mavi, yahudilerin sarı mendil takmakla ve saçlarının kısa oluşuyla, yine yahudilerin omuzlarına kırmızı bir kumaş parçası koymalarıyla tanındıklarını yazmaktadır. Osmanlı döneminde de XVI. yüzyılın ortalarından başlayarak Tanzimat’a kadar her devirde gayri-müslimlerin kıyafetleriyle ilgili olarak pek çok ferman çıkarılmış, kıyafetlerin rengi, cinsi ve kalitesine kısıtlamalar getirilmiştir.

261 Köymen, III, 438 vd.

II. Mahmud döneminin (1808-1839) Türk kıyafet tarihinde önemli yeri vardır. Önce askerî, ardından sivil memur kıyafetlerinde geleneksel tarz terkedilmiş, Avrupa tarzı benimsenmiştir. Kavuk yerine fes, cübbe yerine setre, şalvar veya çakşır yerine pantolon giyilmesi şartı getirilmiş, daha sonra Abdülmecid ve sonraki padişahlar zamanında bu Avrupaî giyim şekli giderek yaygınlaşmıştır.

Resmî ve sivil kıyafetlerle ilgili düzenlemelere Cumhuriyet döneminde de önem verilmiş ve çıkarılan kanunlarla giyim şekli belirlenmiştir. Böylece yeni Türk toplumunda modern bir görünüşün hâkim olmasına gayret edilmiştir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün kıyafetleri, yakın çevresindeki devlet adamlarından başlamak üzere zamanla toplumun çeşitli kesimlerini içine alacak derecede önemli bir örnek oluşturmuştur.²⁶²

Bizim bu kitabımızla alakalı olan kıyafet daha çok saç ve sakalla beraber görünen takke ve sarık konusudur. Buna bağlı olarak da erkeklerin namaz içinde veya dışında başı açık olarak oturup kalkma meseleleridir. Şimdi o konulara bir göz atalım.

Takke

Nureddin Turgay'ın *Şamil İslam Ansiklopedisi*'nde verdiği bilgilere göre takke, Arapça bir kelimedir. Yarım küre biçiminde ince, hafif, siperi olmayan bir başlıktır. Başı soğuktan, sıcaktan ve terden koruduğu için böyle isimlendirilmiştir. Namaz için kullanılan takkeye "namaz takkesi" dendiği gibi, yatarken kullanılan takkeye de "yatak takkesi" ya da "şeb takkesi" denir. Eskiden külah, fes, kavuk

262 A.y.

vb. başlıkların içine, başlığın terden kirlenmesini önlemek için kullanılan takkelere de “arakçin” ya da “terlik” denirdi.

İslâm aleminin çeşitli yerlerinde, değişik takkeler kullanılmaktadır. Genelde beyaz renk tercih edilmekle beraber, diğer renklerden de takkeler kullanıldığı olur. Ekseriyetle takkeler iplikten örme olurlar. Bununla beraber, çeşitli kumaşlardan dikilerek yapılanları da vardır. Bunun en güzel görünümü, hac mevsiminde Mekke, Medine, Arafat vb. mukaddes topraklarda meydana gelmektedir. Değişik renk ve yapıdaki takkeler, oralarda bir arada görülmektedirler.

Dinî kaynaklarda adı geçen kalensöve hem takke hem de fes, kalpak, külah gibi başa giyilen diğer bazı giysiler için de kullanılır.

Rukâne b. Abdi Yezid el-Haşimî'nin naklettiğine göre, Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Müşriklerle aramızdaki fark, kalensövenin üzerine sardığımız sarıktır.*”²⁶³

İbn Kayyım'ın dediğine göre, Hz. Muhammed (s.a.v.) kalensövenin üzerine sarığı sarıp kullandığı gibi, sarıksız kalensöveyi ve kalensövesiz sarığı da kullanmıştır.²⁶⁴

Bu ve benzeri rivâyetlerin bildirdiğine göre, hem namazda hem de namazın dışında sünnet olanı, takke giyip sarık sarmaktır. Yalnız takke veya benzeri şeyleri kullanma alışkanlığı, müslüman olmayan milletlerden müslümanlara geçmişse de, bugün takke bir nevi müslümanlara mal olmuştur. Yukarıda ifâde edildiği gibi hac mevsiminde, dünyanın her tarafından gelen hacıların ekseriyetinin bunu kullandıklarını görüyoruz.

263 Tirmizi, Libâs, 42.

264 eş-Şevkânî, *Neylül-Evtâr*, Beyrut, tsz., II, 108.

Aslında baş kısmı, erkekler için örtülü olması gereken avret yerinin dışındadır. Nitekim, hac veya umreye gidenler, ihramdayken başlarını örtemezler, başlarının açık olması gerekir. Bunun dışında takke kullanmak insana bir huşu ve huzur veriyorsa, -ki verir- kullanılması, baş açık namaz kılmaktan daha iyidir. Yukarıda işâret edildiği gibi, sarık kullanmanın sünnet olduğunu unutmamak gerekir. Bu konu ileride işlenecektir.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kalensüveyi kullandığı, çeşitli hadis kaynaklarında geçmektedir. Takke de bu kalensövenin kapsamına girmektedir.²⁶⁵ Rasulullah efendimiz de giydiği için bize zevaid sünnet olmuştur. Namazda giyilmesi ise müstehaptır. Evde takkeye bir tülbent sararak kılmak iyi olur. Hiçbir müstehabı küçük görmemelidir. Takke takmak sünnetin müstehap kısmındandır. Tembellik eseri yanında takke taşımayı bir külfet sayarak veya başını örtmeyi ehemmiyetsiz görerek başı açık namaz kılmak mekruhtur.

Aslında erkeklerin takke veya sarıkla başlarını örtmeleri gerektiğine dair hiçbir dinî emir, talimat yoktur. Bu sebeple İslâm ulemâsı, baştan beri bunun caiz olduğunu söyleyegelmişlerdir. Mübah olan bir sâhada örf ve âdete, benimsenen âdâba uyulması tabiidir. Bu sebepledir ki, fukahâ, erkeklerin başlarını açmalarının saygısızlık olarak kabul edildiği bölgelerde, namaz kılarken başın örtülmesi gerektiğini, böyle bir telakkinin bulunmadığı bölgelerde, namazın açık başla kılınabileceğini ifade etmişlerdir. Kadınlara gelince... yukarıda sıralanan delillere dayanılarak baştan beri kadının başını örtmesinin bağlayıcı bir dinî emir olduğuna hükmedilmiş ve bu hüküm uy-

265 Bak. Buhârî, el-Amelu fi's-Sala, 1; Salat, 23; Tirmizî, Libâs, 10, 42; Fedâilu'l-Cihâd, 14; Müslim, Cenâiz 13; Ebû Davud, Salat, 102, 173; Libâs, 22, 51.

gulanmıştır. Bu bir inkılâb hükmüdür, örfü, âdeti devam ettirmeye değil, değiştirmeye yöneliktir, değişebileceğine dair hiçbir delil ve görüş mevcut değildir.²⁶⁶

Sarık

Sarık, başa giyilen takke, kalansüve, kavuk, külâh ve fes gibi başlıklar üzerine sarılan uzun tülband veya şala verilen isimdir. Sarığın Arapçada pek çok adı bulunmakta, bunlar arasından daha ziyade imâme (Farsça ve Türkçe’de amâme) kelimesi kullanılmaktadır. Baş aşırı sıcaktan koruma ve vücut ısısını muhafaza etme özelliği sebebiyle gündüz sıcak, gece soğuk olan karasal iklimin hüküm sürdüğü çöl ülkeleriyle Hindistan’da yaygındır. Hem başı soğuk ve sıcaktan korumak, hem de daha güzel görünmek için erkekler, eski zamanlardan beri başlarına taktıkları başlıklar üzerine değişik şekil ve renklerde kumaşlar sarmışlardır. Bölgelere, iklimlere, örf ve âdetlere, milletlere, dinlere, sosyal ve dinî statülere göre değişik sarık şekilleri vardır.

Kur’ân-ı Kerîm’de sarıkla ilgili bir ifade yer almamakla birlikte Bedir Gazvesi’nde müslümanlara 5.000 meleğin yardım edeceği bildirilirken meleklerin sıfatı olarak geçen “müsevvim” (belli âlâmet konmuş, nişanlı) kelimesinin²⁶⁷ “sarıklı” anlamında kullanıldığına dair rivayetler bulunmaktadır.²⁶⁸

Hadis kaynaklarında ise doğrudan ve dolaylı biçimde sarıktan söz eden birçok rivayet yer almaktadır. Meselâ yer sıcak olduğun-

266 <http://itesettur.wordpress.com/2006/08/13/islam-kaynaklarinda-ortunme-hayrettin-karaman/>

267 Âl-i İmrân 3/125

268 Taberî, IV, 83; Süyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, II, 309-310

da sarık üzerine secde edilebilmesi, ihramlıyken sarık giyilmemesi, abdestte sarık üzerine meshedilmesi bağlamında sarık kelimesi kullanıldığı gibi Hz. Peygamber'in bir defasında minberde hutbe irad ederken siyah sarığının ucunu omuzları arasına sarkıttığı, Mekke fethi günü başında siyah sarık bulunduğu ve Dûmetü'l-Cendele yapılan bir seferde Abdurrahman b. Avf'ın başına kendi elleriyle sarık sarıp ucunu sarkıttığı rivayet edilmektedir.²⁶⁹

“Bizimle müşrikler arasındaki fark, başlıklar üzerindeki sarıklardır” anlamındaki rivayet,²⁷⁰ hadis âlimlerince zayıf görülmektedir.²⁷¹ İkinci derecede hadis kaynaklarında yer alan Cebrâil'in sarıklı olarak vahiy getirdiği, sarıkla kılınan namazın sarıksız kılınandan yetmiş kat daha faziletli sayıldığı, sarık sarmanın kişinin sabrını arttıracığı, sarığın meleklerin siması ve peygamberlerin sünneti olduğu yolundaki rivayetlerin hemen hepsi hakkında zayıf, metrûk veya mevzû gibi değerlendirmeler yer almıştır.²⁷² Hz. Peygamber ve Ashab-ı Kiram, İslâm öncesinde olduğu gibi İslâm'dan sonra da sarığı, günlük normal bir giysi olarak kullanmışlardır. Hz. Peygamber'in yeni müslüman olanlara emir veya tavsiye ettiği özel bir sarık şekli olmamış, bu hususta oluşan örf neyse öyle devam edilmiştir.

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi sırasında siyah sarık (imâme sevdâ) giymiştir.²⁷³ Dolağı az olan imâmeye “isâbe,” etrafı kıymetli taşlarla süslü isâbe gibi şeylere “iklil” denir. Bir hadis rivayetinde

269 Buhârî, Salât, 23, Hac, 21; Müslim, Tahâret, 81-83, Hac, 451, 453; Ebû Dâvûd, Libâs, 25.

270 Tirmizî, Libâs, 41

271 Tirmizî, a.y.; Mübârekfûrî, V, 393, 394

272 Heysemî, V, 120; Mübârekfûrî, V, 411-414

273 Müslim, Hac, 451, 452

Enes b. Mâlik, Rasûl-i Ekrem'in duasıyla Medine civarına yağan yağmurun oluşturduğu manzarayı iklile benzetir.²⁷⁴ Rasûlullah'ın mest ve hımâr üzerine meshettiğine dair rivayetteki²⁷⁵ hımâr kelimesi sarık diye açıklanmıştır.²⁷⁶

Tirmizî'nin rivayet ettiği, "Müşriklerle aramızdaki fark, başlıkların üzerine sarık sarmaktır"²⁷⁷ hadisi, yine Tirmizî'nin bildirdiğine göre isnadı sağlam olmayan, yani Rasûlullah (s.a.v.)'e aid oluşunda şüphe olan ve başkaları tarafından da benzeri rivayet edilmeyen hadis anlamına gelen "garîb" bir hadistir ve ravilerinden ikisinin kimliği tam bilinmemektedir.

Sarığın mutlaka kullanılması gereken İslâmî bir kisve olduğunu ifade eden sahih bir hadis de yoktur. Aslında Hz. Peygamber ve Ashab-ı kiram sarık sarıyorlardı. Meselâ Mekke Fethi günü Rasûlullah (s.a.v.)'in siyah bir sarık sardığı, sarığın ucunu (taylesân) iki omuzu arasına sarkıttığı²⁷⁸ şeklinde rivayetler vardır.

Fakat sarık, dinî bir kisve midir, yoksa örfün gereği olan bir âdet ve alamet midir konusu tartışmalıdır. Ancak zamanla sarık, müslümanlara özgü bir kıyafet haline dönüşmüş ve adeta bir şiar, bir alâmet-i fârîka haline gelmiştir. Mesela Osmanlılarda, sadece müslümanlar başlıklarına sarık sarabilirler; gayr-i müslimler sarık kullanamazlar, ancak kendi özel kıyafetlerini giyebilirlerdi. Sosyal, idarî, askerî, ilmî vb. statülere göre farklı sarık şekilleri vardı.

274 Buhârî, İstiska, 13

275 Müslim, Tahâret, 84; Taberânî, II, 129

276 Bkz. DîA Sarık md. 36/152-154. (Nevevî, III, 174)

277 Tirmizî, Libas, 42.

278 Tirmizî, Libas,12; Ebû Dâvud, Libas, 51.

Hız. Peygamber'in günlük kıyafeti neyse, onunla namaz kılıyor, ibadet için ilave özel giysiler giymiyordu. Sarıkla namaz kılması da böyledir.

Akif Köten'in verdiği bilgilere göre, sarıkla kılınan namazların sarıksız kılınanlardan daha üstün olduğu hakkında rivayet edilen hadisler sahih değildir, hatta uydurmadır.

Güvenilir hadis kaynaklarında görülmeyen, sadece zayıf ve uydurma haberlerin yer aldığı Deylemî'nin *el-Firdevs*'i, İbn Asâkir'in *Tarihu Dımeşk*'inde rivayet edilen; "Sarıkla kılınan namaz, sarıksız kılınan 25 namaza, sarıklı cuma da sarıksız 70 cumaya bedeldir. Melekler sarıklı olarak cuma namazını müşahade eder ve güneş batıncaya kadar, sarıkla namaz kılanlara dua ederler," "Sarıklı kılınan iki rekat, sarıksız 70 rekattan daha hayırlıdır," "Sarıkla kılınan namaza on bin sevap vardır" hadisleri hakkında; İbn Hacer,²⁷⁹ Suyûtî, İbn Arrâk, Aliyyul-Kârî, Sehâvî gibi, hadis diye uydurulmuş sözleri tanımada uzman olan hadis imamları tamamının uydurma olduğunu belirtmişlerdir.

Bu hadislerin uydurma olduğunun iki delili vardır:

1. Bu uydurmalarda va'dedilen faziletler, vahyin ışığı altında oluşan İslâm akl-ı seliminin kabul edemeyeceği kadar fazladır.

2. Bu hadislerin hiçbiri güvenilir hadis kaynaklarında yoktur ve ravileri zayıf, metruk veya hadis uyduran kimselerdir.

Bu tür uydurmalar müslümanları ihlâs ve gayretten kopararak basit şekillere ve tembelliğe sevketmekte, dini doğru anlamalarını

279 *Lisânû'l-Mîzân*, III, 244

önlemektedir. Fazilet, namaz kılanın dış görünümünde değil, kalbi ve gönlüyle, huşû içinde namaz kılabilmesindedir.”²⁸⁰

Sarık, Araplarda câhiliye devrinden beri bilinen bir başlık çeşididir. Hz. Peygamber genellikle beyaz elbise giyer ve beyaz sarık kullanırdı; Medine’ye hicretinde sarığının beyaz olduğu rivayet edilir.²⁸¹ O tarihten bu yana zaman içinde sarıklar çeşitlenmiş, devlet ve cemiyet hayatında belirleyici bir alamet olarak hep kullanılagelmiştir.

Tasavvuf ehlinin sarıkları da külâhın üzerindeki dilimlerin sayısına, sargının uzun veya kısa oluşuna, rengine ve sarılış biçimine göre farklı anlamlar taşımakta²⁸² ve tarikat adlarına göre Kadiri, Gülşeni, Rifâî gibi yahut bağlama özelliğine göre Cüneydi, Hüseyinî, pâyeli, örfî gibi isimlerle anılmaktaydı. Bugün de çeşitli İslâm ülkelerinde ve Hindistan alt kıtasında, geçen asırlarda olduğu kadar yaygın değilse de, sarık kullanma geleneği devam etmektedir.

Türkiye’de, 25 Kasım 1925 tarih ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun ve 13 Aralık 1934 tarih ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilmeyeceğine Dair Kanun’la yasaklanmış olan sarık, yalnız cami imam-hatipleriyle müftü ve vâizlere, görevlerini yaparken ve Diyanet İşleri Başkanı’na sokakta da -cübbeyle birlikte- münhasır kılınmıştır.²⁸³

280 Akif Köten, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Sarık md. Daha geniş bilgi için bakınız: Nâsiruddin el Elbani, *Silsiletu'l-Ehâdisu'd-Daife, ve'l-Mevdûa*, s. 158-162.

281 Taberî, IV, 436

282 Yahyâ Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî, s. 32 vd.

283 Bkz. Nebi Bozkurt, *DİA*, Sarık md. 36/152-154; Akif Köten, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Sarık md.

Rasûl-i Ekrem'in ve sahâbenin sarık sardığı bilinmekle beraber sarığın dinî hükmü ve sarıkla namaz kılmanın fazileti konusunda üç farklı yaklaşım bulunmaktadır:

1- Bir kısmının zayıf veya uydurma kabul edildiği yönünde görüşler olsa da rivayetlerin birbirini desteklemesinden ve müslümanların bu yöndeki uygulamasından hareket eden görüşe göre, namazda ve namaz dışında sarık sarmak sünnet olup tarih boyunca müslümanların belirgin simgelerinden sayılmıştır.

2- İkinci yaklaşıma göre, Hz. Peygamber'in günlük hayatında sarık sarması geleneğe uymasıyla ilgili olsa da sarıklıken namaz kılmanın faziletini belirten rivayetler namazda sarık sarmanın dinen teşvik edildiğini, yani sünnet olduğunu göstermektedir.

3- Üçüncü yaklaşım ise sarığı örf, âdet ve iklim şartlarından ortaya çıkmış bir kıyafet şekli olarak görür; bunun İslâm öncesinde de kullanıldığını ve sarık sarmayı teşvik eden hadislerin zayıflığını göz önünde bulundurarak namazda veya namaz dışında sarık takmaya dinî bir değer yüklemenin bir esasa dayanmadığını kabul eder.²⁸⁴

Erkeklerin Başını Açması

Yukarıda takke ve sarık hakkında verilen bilgilerden anlaşılıyor ki, Rasûlullah (s.a.v.) ve sahabe efendilerimiz namaz içinde ve dışında genellikle başlarını örtmüşlerdir. Bu yaygın örtmeden ötürü çoğunluk alimlerce başı örtmek sünnet/müstehap kabul edilmiş ve teşvik görmüş, başı açıklık ise hoş karşılanmamış, mekruh sayılmıştır. Bu minval üzere tarih içinde bir örf ve âdet oluşmuştur.

284 Bkz. İsmail Yalçın, *DİA*, 36/154.

Az önce görmüştük, kimi alimler bunu örf, âdet ve iklim şartlarından ortaya çıkmış bir kıyafet şekli olarak görürler. Bunu teşvik eden hadislerin zayıflığını göz önünde bulundurarak namazda veya namaz dışında takke giyip sarık sarmaya dinî bir değer yüklemenin dinî bir delile ve esasa dayanmadığını söylemişlerdir. Onlara göre erkeklerin başlarını örtmeleri gerektiğine dair hiçbir dinî talimat yoktur. Bu sebeple İslâm ulemâsı, baştan beri başın açık olmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak mubah olan bir sahada örf ve âdete, benimsenen âdaba uyulması tabîîdir. Bu sebepledir ki fukahâ, erkeklerin başlarını açmalarının saygısızlık olarak kabul edildiği bölgelerde, namaz kılariken başın örtülmesi gerektiğini, böyle bir telakkinin bulunmadığı bölgelerde, namazın açık baş ile kılınabileceğini ifade etmişlerdir.

Hayrettin Karaman da bunu söyler: “Müslümanların yaşadıkları ülkede erkeklerin başları açık dışarı çıkmaları ve büyüklerle görüşmeleri ayıp telakki ediliyorsa namaz kılariken başı uygun bir şeyle (fes, takke, kavuk, kalpak gibi o ülkede giyilen bir giysiyle) örtmek gerekir, örtülmezse mekruh olur. Eğer başı açıklık ayıp karşılanmıyorsa erkekler başı açık olarak da namaz kılabilirler.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) beyaz, siyah, kulaklığı bulunan, bulunmayan, sağdan veya arkadan ucu sarkıtılan veya sarkıtılmayan sarıklar giydiği sağlam rivayetlerle sabittir. Bir hadiste de “*Müşriklerle farkımız, takke vb. üzerindeki sarıklardır*” buyrulmuştur.²⁸⁵

Ancak bu da namaz kıyafeti değil, Müslümanların genel kıyafetidir. Ayrıca sarığın tek başına, takke vb. üzerine veya takke vb'nin

285 Ebû Dâvud, Maa-Şerhi, 11/129

tek başına giyilmesinin caiz olduğu da -aynı konudaki farklı rivayetlere dayanılarak- âlimler tarafından ifade edilmiştir.²⁸⁶

Duruma göre saçları geriye doğru veya ortadan ayırarak taramayı tavsiye etmesinde olduğu gibi Peygamberimiz (s.a.v.)'in belli bir zamanda, müşriklerden mü'minlerin ayırılması için sarıklarını, takke vb. üzerine sarmalarını istemiş olması muhtemeldir. Daimî uygulama, yukarıdaki şekillerdedir.”²⁸⁷

Kadınlara gelince... yukarıda sıralanan delillere dayanılarak baştan beri kadının başını örtmesinin bağlayıcı bir dinî emir olduğuna hükmedilmiş ve bu hüküm uygulanmıştır. Bu bir inkılâb hükmüdür, örfü, âdeti devam ettirmeye değil, değiştirmeye yöneliktir, değişebileceğine dair hiçbir delil ve görüş mevcut değildir.

Muhafazakar alimlerimizden Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*'nde “Namazın Mekruhları”nı işlerken, 47. maddede şöyle yazar: “Namazda tenbellikten ve gevşeklikten dolayı başı açık bulundurmamak mekruhtur. Tenbellikten maksad, baş örtmeyi bir ağırlık saymaktır. Gevşeklikten maksad da namazda baş örtmeyi önemsememektir. Halbuki bu bir sünnettir. Böyle olmayıp da özürden dolayı olursa, başın açık bulunmasında bir kerahet yoktur. Sadece sıcaktan veya hafiflemeden dolayı başı açık bırakmak ise, mekruh görülmüştür, bu bir özür sayılmaz.

Bir de “namazda tevazu ve huşu maksadı ile başı açık bırakmada bir kerahet yoktur” denilmiştir. Bununla beraber deniliyor ki, tevazu ve huşu bir kalb işidir. O halde kalb ile tevazu ve huşuda bulunup başı örtmek daha iyidir. Yine denebilir ki, tevazu ve huşu maksadı ile

286 *Avnu'l-Ma'bûd*, XI, s.128 vd.

287 <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/2/0045.htm>

başı açık bırakmak, kalbdeki tevazu ve teslimiyetin bir dış görüntüsüdür. Bunun için iyidir. Ancak, namaza başlarken sadece tevazu ve huşu maksadı ile başları açık bırakacak kimseler pek az bulunur.

Şunu da ilâve edelim ki, biz namazlarımızı Peygamber Efendimizin kıldığı gibi kılmakla emrolunmuşuz. Çünkü bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Beni nasıl namaz kılarken görüyorsanız siz de öyle namaz kılın.”

Peygamber Efendimiz ise, namazlarını mübarek başları örtülü olarak kılmışlardır. Bu bir âdet işi değildir. Doğrusu, namazda Peygamberimizin uyguladığı sünnete uymak ve başkalarına benzemekten sakınmak meselesidir.

İhramda başların açık bulundurulması başka bir hikmete bağlıdır. O, mahşer hayatının bir örneğidir. Namaz buna kıyas edilmez. İbadetlerde kıyas geçerli olmaz. Artık gerçek bir özür bulunmadıkça, başı güzel bir şekilde secdeye engel olmayan bir giysiyle örtmenin daha faziletli olduğu kesindir. Öyle ki, secde esnasında baştan düşen bir giysiyi (tek elle) başa yerleştirmek faziletli görülmüştür. Fakat iki elle (çok hareketle) yapılmaz.

Bu konuda kerahet ve fazilet, erkeklere göredir. Kadınlara göre ise, başlarının namazda örtülü olması her halde şarttır. Başlarının açık bulunması, namazlarını bozar.

Bu konu, din kitaplarımızın bir çoğunda, özellikle *“Bahr-i Raik”* ile *“Reddül-Muhtar”* adlı eserlere ayrıntılı olarak yazılmıştır.”

Ahmet Ağmanvermez bu konuda ilginç sözler kaydeder: “Burada sarıgın ve sarıkla kılınan namazın faziletiyle ilgili rivayetlere uy-

durma diyenler çıkabilir. Ancak, insan psikolojisini düşündüğümüzde, kişiye göre sarıkla kıldığı namaz, sarıksız kıldığı namazdan daha huzurlu ve huşu içinde olabilir. Sarık vesilesiyle insan namazda daha fazla huzur duyabilir. Buradan hareketle diyebiliriz ki, bazı rivayetler velev ki zayıf veya uydurma da olsa, madem sarığın pratikte böyle güzel neticeleri var ve madem Peygamber Efendimiz bunu hem günlük hayatında hem de namazlarında kullanmış, o zaman örfi de olsa bir sünnete uymak insana bir şey kaybettirmez. Bilakis çok şey kazandırır. Çünkü başkalarını taklit etmek caiz olmamasına rağmen, Efendimizi (s.a.v.) taklit etmek güzeldir ve insana sünnet sevabı kazandırır. Çünkü o, her yönüyle bize örnek olarak yaratılmıştır.

Belki burada dikkat edilecek husus, sarık gibi bir sünneti uygulayalım ve teşvik edelim derken gıybet, suizan gibi haramlara girmemek, sarıkla ilgili hadislerin kritiğini yapıyorum derken de zayıf da olsa bazı sünnetleri hafife almak ve o sünnetleri uygulayanları kınamak suretiyle kaybedenlerden olmamaktır.

Çevremizdekilerin ne dediği değil, Allah ve Rasûlünün ne dediği, ne yaptığı önemlidir. Takkenin, sarığın yerini tutup tutmadığı hakkında ihtilâf vardır. İbn-i Hacer'e göre, sarığın yerini tutmaz. Bazılarının dediği gibi sarık sadece bir Arap âdeti değildir. Dört mezhepte de takke, sarığın yerini tutmaz, ama takke, başı kapattığı için namazı mekruh etmekten korur. Sarıkla kılmak elbette daha faziletlidir. Baş örtmek, dört mezhepte de sünnettir. Takke ile namaz kılınca sünnet yerine gelmiş ve mekruh da işlenmemiş olur. Sarıkla kılınırsa müstehap sevabı da alınmış olur.

Efendimiz (s.a.v.) ve İslam büyüklerimiz sarık giymişlerdir. Çünkü o, Yüce Allah'ın huzurunda bir zinet ve bir güzelliştir. Cüb-

be ve sarık, Allah Rasulünün fiilleri arasında “âdet” kısmında değerlendirilir. Zira bu türlü giyim tarzı Efendimizin yaşadığı toplumun âdetiydi Hz. Peygamber’in âdetine uygun hareket eden kimse âdetini ibadete çevirmesi sebebiyle sevap kazanabilir. Mekke fethinde siyah bir kumaşı sarık olarak kullandığını biliyoruz. Belki o renk, harp kıyafetinin rengiydi. Allah Rasulü (s.a.v.) Mekke Fethi hariç genelde beyaz veya beyaza yakın renkleri sarıkta tercih etmiştir.

Sarık sarmak zevaid sünnettir. Yani kılık kıyafetle ilgili bir sünnettir. Arapların kâfirleri de sarıkla gezerlerdi. Bir hadis-i şerif meali şöyledir:

“Sarık, Arapların tacıdır.” (Beyhaki)

Sarık ve takke aslında mubah şeylerdendir. Herkes sarık sarma veya takke giyme hususunda serbesttir. Zira İslâm dini, Müslümanlara bu konuda mecburiyet getirmemiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) namaz için özel elbise giymezdi. Başı sürekli örtülü dolaştığı için namazlarını da başı örtülü şekilde kılmıştır. Günümüzde yaygın olarak kullanıldığı gibi yanında namaza özel bir başlık (takke, sarık) taşımazdı. Buna göre Müslüman da Peygamberimiz gibi normalde nasıl dolaşıyorsa namazını öyle kılmalıdır. Erkeklerin namazda başı açık ve ayağı çıplak şekilde kılmalarının herhangi bir sakıncası yoktur.

Sonuç

Tarafsız gözle bakıldığında konuyla ilgili hadislerin, hadis usulü kriterlerine uymadığı için olaya ibadet olarak yaklaşılamayacağı, âdet veya zevaid olarak ele alınması gerektiği ortaya çıkar. Böyle olduğu için, Rasulullah (s.a.v.) âdet olarak giyse dahi, sarık veya takke kullanmanın sakıncası yoktur, hatta fazileti vardır. Takke ve sarık namaz

için özel bir kıyafet olmadığı için hiç kimse, giyene niçin giyiyorsun, giymeyene de niçin giymiyorsun deme hakkına sahip değildir. Namazı takke ve sarıkla daha huzurlu ve huşu içinde kılıyorum diyen ve bunu uygulayanlara da saygı duymak gerekir.”²⁸⁸

288 Ahmet Ağmanvermez, İlkadım Dergisi Aralık 2013 Sayı: 305; <http://www.ilkadimdergisi.net/yazi/takke-ve-sarikla-namaz-155.html>

SONSÖZ

Allah Teâlâ'ya sonsuz hamd ve senalar olsun, sakal konusunda yazılan eserlerin belki de en büyüklerinden biri olan bu kitabın sonuna gelirken bir hülasa ile bazı hatırlatma ve tavsiyeler yaparak konuyu toparlayalım isterseniz.

Buraya kadar yazılanlardan anlaşıldı ki, Rasûlullah Efendimiz (s.a.v.) sakal bırakmayı emrettiği gibi kendisi de sakalını uzatmıştır. Onun (s.a.v.) sakalını kazıdığına dair rivayet yoktur. Ashabın hali de öyledir. Hatta Peygamber Efendimizin verdiği bilgilere göre önce gelen bütün peygamberler sakallıdır.

Bu yüzden bu kadim fiili sünnetin ve kavli/sözlü emrin gereği yapılmalı, onun bu sünneti ihlas ve samimiyetle yaşanmalıdır. Çünkü Allah Teâlâ'ya yakın ve sevgili olmak, Rasûlüne uymak ve itaat etmekten geçer. Ona itaat, aynen Allah Teâlâ'ya itaattir. Onun tasvip etmediği bir dinî hareket bid'attır. Bid'at ise dalalete/sapıklığa götürür. Onun emrine aykırı davrananlar başlarına çeşit çeşit bela, musibet, felaket ve azapların gelmesinden sakınmalıdırlar.

İşte bu çok önemli olan dinin temel ilkelerine göre sakal bırakmak, Rasûlullah (s.a.)'e olan iman, itaat, muhabbet, destek ve yardımın fiilen gösterilmesidir. İşte bu yüzden sakal bırakmak, İslam'ın yaşanması ve hayata hakim olması adına büyük bir kamuoyu gücünü, halk desteğini kullanmak, olumlu anlamda "mahalle baskısını" sağlamaktır. Bu da cihat çeşitlerinden biridir.

Cumhur ulema sakal bırakmayı “vacip/zorunlu” görürken, hiç şüphesiz dinî delillerden hareket etmişlerdir. Onlara göre sakal bırakmanın hükmü farz, kesmek haramdır. Hanefiler “farz” yerine “amelî farz” anlamında “vaciptir” demişlerdir. Onlara göre tıraş etmek, yani kökünden kesmek “tahrimen mekruh”tur. Sakalın miktarının ölçüsü, bir tutam olmasıdır. Fazlası kesilebilir.

Bazı alimlere göre sakal bırakmak sünnet, kesmek mekruhtur. Çağdaş bazı alimlere göre de sakal bırakmak müstehap, kesmek muhtaktır. Yani kişi serbesttir. Bırakan sevap kazanır, kesen günahkar olmaz.

Biz cumhurun delillerini güçlü ve sözlerini haklı buluruz. Onunla amel eder, onu tavsiye ederiz.

Bununla beraber bir şeye dikkat çekeriz; bu emrin farz, sünnet veya nedb gibi fikhî hükmü açısından ihtilaflı olması, bizim bu emri aşk ve şevkle yerine getirmemize mani olmamalıdır. Bize göre sevgili Peygamberimizin bu emri ister farz, ister sünnet, isterse müstehap olarak anlaşılın, önemli olan her halükarda Allah Tealâ'ya ihlas ve içtenlikle itaat, Rasûlullah'ın sünnetine uymaktır. Allah'a ve Rasûlüne olan iman, itaat, sevgi, saygı, yardım ve destek vazifemizin gereği budur.

Şunu da belirtelim ki, elbette farz, sünnetten daha önemli, öncelikli ve sevaplıdır. Buna göre, Allah Teâlâ en iyisini bilir, “sakal farzdır, vaciptir” diyen, sakal bıraktığında farz işleme sevabı alır. “Sakal sünnettir veya müstehaptır” diyerek sakal bırakanlar ise, sünnet veya müstehap sevabı alırlar. Farz ile sünnet sevabı arasında dağlar kadar fark vardır. Bu kazanç ihmal edilmemelidir. Malum, “*ameller niyetlere göredir.*” Aynı işe farklı sevap, bu keyfiyetten kaynaklanmaktadır.

Sakal bırakan kimselerin, onu temiz tutarak bakımını yapmaları yanında, salih amel ve güzel ahlak ile etraflarına örnek olmaları, asla ve kat'a sakalı göstere göstere haram ve çirkin işler işlememeleri, sünnet-i seniyyeye hürmetin fiilî bir ifadesi olacaktır. Kendilerinden beklenen de budur.

Bıyık meselesinde ise dinî ölçü, kılların üst dudağı kaplamaması ve dudak hizasını geçmemesidir. “*Bıyıkları kısaltın*” hadisine uyan âlimler bıyıklarını ciltleri görünecek kadar kısaltmışlardır. Tamamen kesilmesi de sünnetin bir çeşididir.

Bu kitapçığımızı okuyup da sakal bırakanlara peşinen bol bol hayır dualar ediyoruz. Allah Teâlâ onlardan razı olsun. Sakallarının manevî bereketi onları maddî ve manevî tehlikelerden korusun. Zor zamanlarda sünneti ihya edenlere müjdelenmiş yüz şehit sevabı da dahil, daha nice sevapları onlara ziyadesiyle versin. Onları arşının gölgesinde Peygamberimize komşu eylesin. Hesaba çekilmeden cennete gidenlere katsın.

Allah Teâlâ onlara da, bizlere de yüz akıyla yaşanmış hayırlı bir ömürden sonra hüsn-i hatime ihsan etsin ve ruhumuzu, dünya imtihanını başarmış olarak cennetin ortasına ve en yücelerine uçursun.

Amin, yâ Rabbe'l-Alemin.

